

Opiskelijatutkimus 2006

Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja työssäkäynti

Opetusministeriön julkaisuja 2006:51

Minna Viuhko

Opiskelijatutkimus 2006

Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja työssäkäynti

Opetusministeriön julkaisuja 2006:51

Minna Viuhko

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen

PL / PB 29, 00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi>

<http://www.minedu.fi/julkaisut>

Taitto / Ombrytning: Teija Metsänperä

Kansikuva / Pärmbild: Tuomas Mattila, Kuvatoimisto.com

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet 2006

ISBN 952-485-258-6 (nid.)

ISBN 952-485-259-4 (PDF)

ISSN 1458-8110

Opetusministeriön julkaisuja / Undervisningsministeriets publikationer 2006:51

Tiivistelmä

Tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden opiskelua, toimeentuloa ja työssäkäyntiä. Tutkimus toteutettiin lomakekyselynä internetissä maalishuhtikuussa 2006. Tutkimuksen otanta tehtiin opetushallinnon alaisten 20 yliopiston ja 29 ammattikorkeakoulun opiskelijoista. Tutkimuksen otoksessa oli mukana noin neljä prosenttia yliopistojen perustutkinto-opiskelijoista ja ammattikorkeakoulujen nuorten koulutuksena järjestettävässä tutkintoon johtavassa koulutuksessa olevista opiskelijoista. Kyselyyn vastasi 4 324 opiskelijaa ja vastausprosentti oli 48.

Kyselyyn vastanneista opiskelijoista 62 prosenttia on naisia ja 38 prosenttia miehiä. Vastaajien iän mediaani on ammattikorkeakouluopiskelijoilla 23 vuotta ja yliopisto-opiskelijoilla 25 vuotta. Arvio meneillään olevien opintojen kokonaiskestosta on ammattikorkeakouluopiskelijoilla neljä vuotta ja yliopisto-opiskelijoilla kuusi vuotta (mediaani). 60 prosenttia opiskelijoista on sitä mieltä, että opinnot ovat edenneet omien tavoitteiden mukaisesti. Kolme prosenttia on sitä mieltä, että opinnot ovat edenneet tavoitteita nopeammin ja 37 prosenttia pitää etenemistään tavoitteitaan hitaampana. Opintojen eteneminen omia tavoitteita hitaammin on yleisempää yliopisto-opiskelijoilla (43 %) kuin ammattikorkeakouluopiskelijoilla (28 %). Kolme neljäsosaa opiskelijoista kokee opiskelevansa oikealla opiskelualalla.

Korkeakouluopiskelijoiden kokonaisnettotulojen mediaani on 733 euroa kuukaudessa. Opiskelijoiden keskeisimpiä tulonlähteitä ovat opintoraha ja asumislisä sekä palkkatulot. Jotakin opintotuen osaa ilmoitti kyselyhetkellä nostavansa 86 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista ja 70 prosenttia yliopisto-opiskelijoista. Opintolainaa on lukuvuoden 2005–2006 aikana ollut käytössä joka viidennellä opiskelijalla ja koko korkeakouluopintojensa aikana opintolainaa on nostonut 37 prosenttia opiskelijoista. Opiskelijoiden itse maksamien menojen mediaani on 655 euroa kuukaudessa. Lisäksi 44 prosenttia

opiskelijoista ilmoitti myös perheensä (vanhemmat/sukulaiset/puoliso) maksavan joitakin heidän menojaan. Perheen maksamien menojen mediaani on 200 euroa kuukaudessa. Opiskelijoiden suurin yksittäinen menoerä on asuminen. Asumiskustannusten (vuokra, yhtiövastike, sähkölasku yms.) mediaani on 300 euroa kuukaudessa. Neljä viidesosaa opiskelijoista arvioi asumistilanteensa hyväksi tai erittäin hyväksi.

30 prosenttia opiskelijoista pitää taloudellista tilannettaan hyvänä, 38 prosenttia kohtalaisena ja 32 prosenttia huonona. Yliopisto-opiskelijat (35 %) kokevat taloudellisen tilanteensa useammin hyväksi kuin ammattikorkeakouluopiskelijat (22 %). Opiskelijoiden taloudellisen tilanteen lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan opiskelijoiden työssäkäyntiä. 13 prosenttia opiskelijoista ei ole ollut ollenkaan palkkatöissä kuluneen vuoden aikana. 58 prosenttia opiskelijoista ilmoittaa olleensa töissä lomien aikana. 41 prosenttia opiskelijoista on tehnyt osa-aikaista päivä-, iltaja- tai viikonlopputyötä ja 18 prosenttia projektiluonteista tai muuta satunnaista työtä lukukausien aikana. 16 prosenttia opiskelijoista on tehnyt kokoaikaista päivätyötä lukukausien aikana. Tämä on selvästi yleisempää yliopisto- (21 %) kuin ammattikorkeakouluopiskelijoilla (9 %). Opintoihin liittyvässä harjoittelussa on ollut vuoden aikana yhdeksän prosenttia yliopisto-opiskelijoista ja 22 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista. Kyselyä edeltäneen viikon aikana töissä oli käynyt 47 prosenttia yliopisto-opiskelijoista ja 39 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista.

44 prosenttia kuluneen vuoden aikana töitä tehneistä opiskelijoista on sitä mieltä, ettei työssäkäynnillä ole vaikutusta opintojen edistymiseen. 13 prosentin mukaan työnteko on edistänyt opintoja ja 44 prosentin mukaan haitannut opintojen edistymistä. Työnteko haittaa opintojen edistymistä erityisesti silloin, kun tehdään kokopäivätöitä. Kokopäiväisesti työskennelleistä 74 prosenttia on sitä mieltä, että työnteko haittaa opintojen edistymistä, kun osa-aikaisesti, satunnaisesti tai projektiluonteisesti työskennelleistä tätä mieltä on 42 prosenttia. 35 prosenttia opiskelijoista ilmoittaa, ettei heidän työnsä ole vastannut lainkaan heidän nykyistä opiskeluaansa. 21 prosentin mukaan työ on vastannut jossain määrin ja 19 prosentin mukaan melko hyvin omaa opiskelualaa. 27 prosentilla työ on vastannut erittäin hyvin omaa opiskelualaa.

Sammandrag

I undersökningen granskas studier, försörjning och förvärvsarbete bland finländska högskolestuderande. Undersökningen gjordes som en blankettenkät på internet i mars-april 2006. Urvalet gjordes bland studerande vid de 20 universitet och 29 yrkeshögskolor som lyder under undervisningsförvaltningen. Med i samplet var ca fyra procent av universitetens studerande för grundexamen och av yrkeshögskolornas studerande i examensinriktad utbildning för unga. Enkäten besvarades av 4324 studerande. Svarsprocenten uppgick till 48.

Av de studerande som besvarade enkäten var 62 procent kvinnor och 38 procent män. Medianen för de svarandes ålder är 23 år för yrkeshögskolestuderande och 25 år för universitetsstuderande. Yrkeshögskolestuderandena uppskattade att de pågående studierna kommer att ta totalt fyra år i anspråk, medan universitetsstuderandena uppgav den totala tiden till sex år (medianen). 60 procent av de studerande ansåg att studierna gått framåt enligt de mål de uppställt. Tre procent ansåg att studierna avancerat snabbare än vad de satt som mål medan 37 procent ansåg att studierna framskridit långsammare. Att studierna har framskridit långsammare än de uppställda målen vara vanligare bland universitetsstuderande (43 %) än bland yrkeshögskolestuderande (28 %). Tre fjärdedelar av de studerande upplever att de studerar inom rätt studieområde.

Medianen för högskolestuderandenas totala nettoinkomster är 733 euro per månad. De studerandes viktigaste inkomstkällor är studiepenningen och bostadstillägget samt löneinkomster. 86 procent av yrkeshögskolestuderandena och 70 procent av universitetsstuderandena meddelade att de vid utfrågningstidpunkten lyfte något slag av studiestöd. Studielån hade under läsåret 2005-2006 utnyttjats av var femte studerande. Under hela högskolestudietiden hade 37 procent av de studerande lyft studielån. Medianen för de utgifter de studerande själva står för är 655 euro per månad. Dessutom meddelade

44 procent av de studerande att också deras familj (föräldrar/släktingar/make) betalar en del av deras utgifter. Medianen för de av familjen betalda utgifterna är 200 euro per månad. Den största enskilda utgiftsposten för de studerande är boendet. Medianen för boendekostnaderna (hyra, bolagsvederlag, elräkning o.dyl.) är 300 euro per månad. Fyra femtedelar av de studerande bedömde sin boendesituation som god eller ytterst god.

30 procent av de studerande ser sin ekonomiska situation som god, medan den enligt 38 procent är hyfsad och enligt 32 procent dålig. Universitetsstuderandena (35 %) upplevde oftare sin ekonomiska situation som god än yrkeshögskolestuderandena (22 %). I undersökningen granskas förutom de studerandes ekonomiska situation också i vilken omfattning de studerande förvärvsarbetar. 13 procent av de studerande hade inte alls utfört avlönat arbete under det gångna året. 58 procent av de studerande meddelar att de förvärvsarbetat under ferierna. 41 procent hade haft deltidsarbete, kvälls- och/eller veckoslutsarbete och 18 procent projektarbete eller något annat tillfälligt arbete under terminerna. 16 procent av de studerande hade arbetat på heltid under terminerna. Detta är betydligt allmännare bland universitetsstuderande (21 %) än bland yrkeshögskolestuderande (9 %). Nio procent av universitetsstuderandena och 22 procent av yrkeshögskolestuderanden hade genomgått praktik i anslutning till studierna under året. Under den vecka som föregick enkäten hade 47 procent av universitetsstuderandena och 39 procent av yrkeshögskolestuderandena arbetat.

44 procent av de studerande som hade arbetat under det gångna året anser att förvärvsarbete inte inverkar på studiernas framskridande. Enligt 13 procent har arbetet främjat studierna medan det enligt 44 procent har varit ett hinder för framsteg i studierna. I synnerhet heltidsarbete inverkar negativt på studiernas framskridande. 74 procent av dem som arbetat på heltid anser att arbete bromsar studierna, medan den åsikten företräds av 42 procent av dem som arbetat deltid, tillfälligt eller i projekt. 35 procent av de studerande meddelar att arbetet de utfört inte allts motsvarat deras nuvarande studieområde. Enligt 21 procent hade arbetet i någon mån och enligt 19 procent rätt väl motsvarat deras studieområde. För 27 procent hade arbetet ytterst väl motsvarat studieområdet.

Abstract

The survey looked at Finnish higher education students' study progress, income and working by means of a questionnaire on the web in March-April 2006. The sample was taken from students in the 20 universities and 29 polytechnics subordinate to the educational administration. The sample represented about four per cent of undergraduates in universities and degree programmes for young persons in polytechnics. There were 4324 respondents, with a response rate of 48%.

The specifics of the respondents were the following: 62% were women and 38% men; the median age of the polytechnic students was 23 and of the university students 25. The estimated duration of studies for polytechnic students is four years and for university students six years (median). Some 60% of the respondents said that their studies had progressed as planned, 3% said faster and 37% more slowly than projected. Failure to progress according to objectives is more common among university students (43%) than among polytechnic students (28%). Three in four students consider themselves to be in the right field of study.

The median net income of higher education students is €733/month. The foremost sources of income for them are the study grant, the housing supplement and earnings. At the time of responding, 86% of the polytechnic students and 70% of the university students were drawing some kind of student financial aid. In the academic year 2005–2006 one in five students had taken a student loan, and 37% of students had taken a study loan at some point of their study careers. The median expenditure paid by the students themselves is €655/month, and 44% said that their families (parents/relatives/spouse) paid some of their expenditure; the median being €200/month. The largest expenditure for students is housing, the median housing cost being €300/month (rent, service charge, electricity, etc.). One in four students estimated their housing situation to be good or very good.

30% of the students consider their economic situation good, 38% average and 32% bad. More university students (35%) than polytechnic students (22%) estimated their economic situation to be good. Besides the economic situation, the survey also looked at the rate of working alongside studies: 13% of students had not had any paid jobs during the past year; 58% had been working during holidays, 41% had done part-time work during days, evenings and/or weekends, and 18% had worked for fixed terms or incidentally during terms. 16% of students had had full-time jobs during terms. This is clearly more common among university students (21%) than among polytechnic students (9%). Nine per cent of university students and 22% of polytechnic students had been in study-related training. 47% of the university students and 39% of the polytechnic students had worked during the week preceding the interview.

Of those who had worked during the preceding year, 44% thought that working does not affect progress in studies, 13% that it accelerates studies and 44% that it hampers studies. Especially full-time work was seen to hamper studies: 74% of those working full-time thought that working slows down progress in studies, while 42 of those working part-time, incidentally or in projects thought so. According to 35% of the students, the work they had done had nothing to do with their own field of study, while 21% thought that the work matched their studies to some extent, 19% that it matched fairly well and 27% very well.

Sisältö

Tiivistelmä	3
Sammandrag	5
Abstract	7
1 Johdanto	11
2 Tutkimuksen tausta ja tavoitteet	12
3 Tutkimuksen toteuttaminen ja vastaajat	14
3.1 Tutkimuksen toteuttaminen	14
3.2 Tutkimuksen otos ja vastaajat	16
3.3 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksessa käytetyt keskeiset taustamuuttujat	16
4 Aineiston edustavuus ja perustiedot vastaajista	18
4.1 Aineiston edustavuus korkeakouluittain ja koulutusaloittain	18
4.2 Vastaajien sukupuoli ja ikä	21
4.3 Asuminen ja perhemuoto	22
4.4 Perheelliset opiskelijat	22
4.5 Opiskelijoiden vanhempien koulutus ja työmarkkina-asema	22
5 Opiskelu	24
5.1 Suoritettava tutkinto	24
5.2 Nykyisiä opintoja edeltävä koulutus ja työelämäkokemus	25
5.3 Opintojen aloitusvuosi, eteneminen ja arvioitu kesto	25
5.4 Opiskelun pää- ja sivutoimisuus	30
5.5 Kokemus oikealla alalla opiskelemisesta	31
5.6 Opiskelijoiden kielitaito ja kansainvälinen liikkuvuus	33
5.6.1 Opiskelijoiden kielitaito	33
5.6.2 Opiskelu ja harjoittelu ulkomailla	33

6 Opiskelijoiden toimeentulo	35
6.1 Tulot ja menot	35
6.2 Opiskelijoiden yhteenlasketut tulot	35
6.3 Kokonaistulojen rakenne ja palkkatulot osana opiskelijan toimeentuloa	40
6.4 Opiskelijoiden yhteenlasketut menot	41
6.5 Taloudellisen tilanteen kokeminen	43
6.6 Asumiskulut ja tyytyväisyys omaan asumistilanteeseen	47
7 Opintotuki ja -laina	48
7.1 Opintotuen nostaminen ja tuen kehittäminen	48
7.2 Opintolainan nostamisen yleisyys ja syyt nostaa lainaa	50
7.3 Lainan välttäminen ja sen perustelut	52
8 Opiskelijoiden työssäkäynti	54
8.1 Työnteon yleisyys ja syyt	54
8.2 Tämänhetkinen työssäkäynti	58
8.3 Opiskelijoiden ajankäyttö sekä opiskelun ja työnteon yhteensovittaminen	59
8.4 Työnteon yhteys opintojen etenemiseen	60
8.5 Näkemykset valmistumisen jälkeisestä työllistymisestä	62
9 Yhteenveto ja pohdinta	66
9.1 Opiskelu korkeakoulussa	66
9.2 Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja työssäkäynti	67
9.3 Keskeiset muutokset verrattuna aiempiin Opiskelijatutkimuksiin	71
9.4 Pohdintaa	73
Lähteet	76
Liitteet	78
Liite 1. Koulutusalamuunnoksista	78
Liite 2. Kyselylomake	79

1 Johdanto

Korkeakouluopiskelijoita käsittelevissä tutkimuksissa ja selvityksissä tuodaan aina uudelleen esille, että opiskelijat ovat hyvin heterogeeninen joukko. Tämä on totta. Suomalaiset korkeakouluopiskelijat ovat jo ikärakenteeltaan moninainen joukko. Opiskelija voi olla suoraan lukion tai ammattioppilaitoksen jälkeen opintonsa aloittanut tai vasta useiden työvuosien jälkeen opiskelemaan tullut. Opiskelija voi asua vanhempiensa luona tai hänellä voi olla itsellään lapsia. Yksi opiskelija kustantaa opiskeluaikaisen elämänsä opintotuella, toisen eläessä palkkatuloilla.

Tähänkin tutkimukseen vastanneista opiskelijoista osa epäili ”vääristävänsä” tutkimustuloksia, koska ei kokenut olevansa ”tyypillinen opiskelija”. Selkeästi määriteltävissä olevaa tyypillistä opiskelijaa ei olekaan ja sen vuoksi erilaisten opiskelijoiden erilaiset vastaukset ovat tutkimuksen kannalta arvokkaita. Ne kertovat osaltaan juuri opiskelijoiden, opiskeluajan ja opiskelijoiden elämäntilanteiden monimuotoisuudesta. Tutkimustuloksia tulkittaessa onkin muistettava tutkimuskohteen moninaisuus ja se, että kahden eri opiskelijan elämäntilanteet ja toisaalta myös yhden opiskelijan tilanteet opintojen eri vaiheissa voivat olla hyvinkin erilaiset. Vaihtelevat elämäntilanteet liittyvät myös siihen, että toisinaan opiskelijat pitävät opiskelua, tuloja, työssäkäyntiä yms. käsitteleviin kyselyihin vastaamista jokseenkin hankalana. Onkin huomioitava, että tilastollisessa lähestymistavassa tulokset kuvaavat koko opiskelijajoukon keskiarvoja, eivätkä niinkään yksittäisen opiskelijan tilannetta

ja näkemyksiä. Tilastollisen tutkimuksen avulla saadaan kuitenkin tärkeää ja ajankohtaista, jokseenkin hyvin koko opiskelijajoukkoa edustavaa tietoa opiskelijoiden tilanteista, ja tämän tiedon avulla saadaan muodostettua suuntaviivoja opiskelijoiden elämään ja tarpeisiin liittyen. Opiskelijat tuovat kommentteissaan esille myös toiveen siitä, että tutkimuksella olisi vaikutusta opiskelijoita koskevaan päätöksentekoon. Onkin toivottavaa, että tutkimuksia käytettäisiin apuna korkeakouluja ja korkeakouluopiskelijoita koskevassa päätöksenteossa ja kehittämistyössä.

Käsillä olevan tutkimuksen tekoa on ohjannut ohjausryhmä, johon kuuluivat neuvotteleva virkamies Leena Koskinen sekä ylitarkastajat Virpi Hiltunen ja Johanna Utriainen, opetusneuvos Maija Innola ja johtaja Anita Lehikoinen opetusministeriöstä, suunnittelijat Piia Kuusisto ja Anne-Maj Glad Kelasta, sosiaalipoliittinen sihteeri Elina Laavi Suomen yliopilaskuntien liitosta (SYL), sosiaalipoliittinen sihteeri Jouni Parkkonen Suomen Ammattikorkeakouluopiskelijajyhdistysten Liitto – SAMOK ry:stä sekä toiminnanjohtaja Janne Jauhiainen Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiöstä (Otus rs). Tutkimuksen ruotsinkielisen tiivistelmän on kääntänyt Gunilla Peltoniemi ja englanninkielisen tiivistelmän Leena Möttölä. Tutkimuksen on taivuttanut Teija Metsänperä. Tutkimuksen on rahoittanut ja julkaissut opetusministeriö. Kiitos kaikille mukana olleille tuesta, neuvoista ja kommentista tutkimuksen teon eri vaiheissa.

2 Tutkimuksen tausta ja tavoitteet

Tämän tutkimuksen taustalla on eurooppalainen Eurostudent-hanke, jonka tarkoituksena on selvittää korkeakouluopiskelijoiden sosiaalista ja taloudellista asemaa Euroopan eri maissa. Hankkeen koordinaattorimaa on Saksa. Suomi tuli mukaan hankkeeseen ensimmäistä kertaa vuonna 2000, jolloin mukana oli yhteensä kahdeksan Euroopan maata. Suomen aineistosta julkaistiin kansallinen Opiskelijatutkimus 2000 -raportti (ks. Lempinen & Tiilikainen 2001). Hanke on kasvanut vuosi vuodelta ja vuonna 2003 mukana oli 11 maata. Tällöin Suomi laajensi kansallista tutkimustaan koskemaan myös muita kuin yhteiseurooppalaisia kysymyksiä. Suomessa hankkeesta julkaistiin Opiskelijatutkimus 2003 -raportti (ks. Berndtson 2004). Tällä kierroksella Eurostudent-hanketta on laajennettu entisestään ja mukana on jo parisenkymmentä maata. Hanketta on tietoisesti pyritty laajentamaan siten, että mukana olisi mahdollisimman monta Euroopan maata¹.

Käsillä oleva tutkimusraportti perustuu suomalaisia korkeakouluopiskelijoita koskevaan Eurostudent-hankkeen pohjalta Suomessa suunniteltuun ja toteutettuun kyselyyn ja raportissa käsitellään ainoastaan

¹ Käsillä olevaa Suomen tutkimusraporttia julkaistaessa lopullinen osallistujamäärä on vielä epäselvä.

Suomen tuloksia ja suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden tilannetta. Raportti jatkaa vuonna 2000 alkanutta Opiskelijatutkimus -sarjaa. Tämänvuotisessa tutkimuksessa painopiste on opiskelijoiden toimeentulon lisäksi opiskelijoiden työssäkäyntiin liittyvissä asioissa.

Opiskelijatutkimus 2006:n tavoitteena on selvittää suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden tämänhetkistä tilannetta 1) opintojen, 2) toimeentulon, 3) opintotukeen liittyvien näkemysten ja 4) työssäkäynnin osalta. Lisäksi tavoitteena on seurata edellä mainittuihin asioihin liittyen opiskelijoiden sosiaalisen ja taloudellisen aseman kehitystä. Tutkimuksen tulokset toimitetaan myös Saksaan kaikille Eurostudent-hankkeeseen osallistuville maille tarkoitettujen yhteisten kysymysten osalta eurooppalaista raporttia varten. Seuraava Eurostudent-raportti on tarkoitus julkaista vuonna 2008.

Opiskelijatutkimus 2006 -raportissa edetään siten, että ensin esitellään tutkimuksen käytännön toteutus ja kyselylomakkeen rakenne (luku 3). Luvussa 3 kuvataan lisäksi tutkimuksen otos ja vastaajamäärä sekä selostetaan lyhyesti tutkimuksessa käytetyt menetelmät ja taustamuuttujat. Seuraavassa luvussa (luku 4) tarkastellaan aineiston edustavuutta ja raportoidaan perustiedot (sukupuoli, ikä, perhemuoto jne.) vastaajista. Viidennessä luvussa esitellään tuloksia opis-

keluun liittyvien asioiden osalta. Luvussa käsitellään muun muassa nykyisiin opintoihin ja niiden etene- miseen liittyviä kysymyksiä, opiskelun pää- ja sivutoi- misuutta, sitä, kokevatko opiskelijat opiskelevansa oi- kealla opiskelualalla sekä opiskelijoiden kansainvälistä liikkuvuutta. Kuudennessa luvussa ruoditaan korkea- kouluopiskelijoiden toimeentuloa opiskelijoiden tu- lojen, menojen ja taloudelliseen tilanteeseen liittyvän kokemuksen valossa. Luku 7 sisältää opintotukeen, opintolainan nostamiseen ja opintolainan välttämiseen liittyvät tulokset. Luvussa 8 tarkastelun kohteena on opiskelijoiden työssäkäynti. Luvussa käsitellään opintojen ohella tapahtuvan työnteon yleisyyttä, työn- teon syitä, opiskelun ja työnteon yhteensovittamista sekä valmistumisen jälkeiseen työllistymiseen liittyviä näkemyksiä. Raportin viimeisessä luvussa esitellään vielä yhteenveto tutkimuksen tuloksista ja pohditaan yleisemmin opiskelijoiden tilannetta tutkimustulosten valossa.

3 Tutkimuksen toteuttaminen ja vastaajat

3.1 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimuksen suunnittelu aloitettiin talvella 2006. Lähtökohtana oli toteuttaa tutkimus siten, että se vastaisi mahdollisimman hyvin hankkeen koordinaattorimaasta (Saksa) toimitettuja ohjeistuksia, jotta saataisiin kansainvälisesti vertailukelpoista tietoa. Pohjana oli Saksassa suunniteltu englanninkielinen kyselylomake, ja suomalainen kyselylomake suunniteltiin tämän eurooppalaisen kyselylomakkeen pohjalta siten, että mukaan otettiin kaikki suomalaisia opiskeluoloja koskevat kysymykset ja ne sovitettiin suomalaiseen korkeakoulujärjestelmään sopiviksi. Alkuperäisen lomakkeen aihepiirit koskivat opiskelijoiden sosiaalista ja taloudellista asemaa kysymysten käsitellessä opiskelijoiden taloutta ja toimeentuloa, asumista, opiskeluun liittyviä asioita ja ajankäyttöä sekä kielitaitoja ja kansainvälistä liikkuvuutta. Lomakkeessa oli myös vastaajien taustatietoja ja perhetaustaa käsittelevät osat.

Eurooppalaisten kysymysten lisäksi suomalaiseen kyselylomakkeeseen laadittiin erityisesti suomalaisia korkeakouluopiskelijoita koskevia lisäkysymyksiä, joilla pyrittiin saamaan tarkempaa tietoa suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden kannalta keskeisistä kysymyksistä kuten opintolainasta ja työssäkäynnistä. Opintolaina on ollut pitkään esillä, ja opintolaina

osana opiskelijoiden toimeentuloa ja toisaalta opiskelijoiden haluttomuus nostaa opintolainaa ovat herättäneet paljon keskustelua viime aikoina. Syksyllä 2005 opintotukijärjestelmään tuli korkeakouluopiskelijoita koskevia muutoksia, joiden myötä opintolainan maksimimäärä on aiempaa suurempi² ja opintolainasta voi saada verovähennyksiä valmistumisen jälkeen³. (Ks. tarkemmin *www.kela.fi*.) Muun muassa näistä syistä opintolainaa koskevien kysymysten ottaminen mukaan tutkimukseen katsottiin tärkeäksi. Toinen läheisesti opiskelijoiden toimeentuloon ja myös opintojen etenemiseen liittyvä puheenaihe on ollut opiskelijoiden työssäkäynti. Suomalaiset korkeakouluopiskelijat tekevät verrattain paljon ansiotöitä opintojensa ohella. Tutkimuksessa haluttiin selvittää opiskelijoiden työssäkäynnin yleisyyttä ja työnteon merkitystä opiskelijoiden toimeentulolle ja ajankäytölle.

Kyselylomake muodostui kuudesta osasta. Ensimmäinen osio käsitteli opiskelua ja sisälsi muun muassa aiempiin opintoihin, nykyiseen tutkintoon, opinto-suorituksiin ja opintojen etenemiseen liittyviä kysymyksiä. Lomakkeen toinen osio muodostui pääasiassa tuloja ja menoja kartoittavista kysymyksistä. Kolmannen osan aiheena oli opintotuki ja opintolaina, ja siinä keskityttiin lähinnä opintolainan nostamiseen, nostamisen syihin ja toisaalta syihin, miksi opintolainaa ei nosteta. Neljännen osion teemana oli työssäkäynti. Kysymykset käsittelivät työnteon yleisyyttä, työnteon motiiveja sekä työnteon yhteyttä opiskeluun ja opintojen etenemiseen. Viides osa koostui kielitaitoa ja kansainvälistä liikkuvuutta käsittelevistä kysymyksistä. Osiossa tiedusteltiin muun muassa sitä, ovatko vastaajat olleet opiskelijavaihdossa tai harjoittelussa ulkomailla, mitä vaihto on pitänyt sisällään ja kuinka vaihto on rahoitettu. Viimeisessä osassa kysyttiin vastaajien taustatietoja kuten sukupuolta, syntymävuotta,

perhemuotoa ja vanhempien koulutusta ja ammattiasemaa. Kyselylomakkeeseen oli mahdollista vastata joko suomeksi tai ruotsiksi.

Kysely toteutettiin internetkyselynä Webropol-kyselysovelluksella. Otokseen valikoituneille lähetettiin neljä päivää ennen varsinaisen kyselyn lähettämistä sähköpostiviesti, jossa kerrottiin tutkimuksesta ja tiedotettiin aineistonkeruusta. Itse kysely lähetettiin otokseen valikoituneille maaliskuun 2006 lopussa. Linkki kyselyyn lähetettiin sähköpostissa, jossa samalla informoitiin uudestaan kyselystä. Jotta kyselyyn saatiin mahdollisimman paljon vastaajia, lähetettiin kyselystä vielä kaksi muistutusta viikon välein. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että muistutukset osaltaan kasvattavat vastausprosenttia. Sen sijaan sitä on vaikea sanoa, onko vastaajien informoinnista etukäteen varsinaista hyötyä vastausprosentin kannalta.

Maalis-huhtikuun vaihteen katsottiin olevan hyvä ajankohta aineistonkeruun toteuttamiselle. Toteuttamisajankohta oli luonnollisesti sidoksissa koko hankkeen aikatauluihin, mutta Suomen tasolla aineistonkeruun ajankohta suunniteltiin lisäksi korkeakoulujen lukukausien ja loma-aikojen mukaan. Opiskelijatutkimuksissa parhaiksi ajankohdiksi hyvän vastausprosentin saavuttamiseksi katsotaan useimmiten hetki, jolloin lukukausi on käynnissä, mutta jolloin ei ole tenttijaksoja (esimerkiksi lukukausien loput ovat tämän vuoksi huonoja ajankohtia). Maalis-huhtikuun taitteessa kevätlukukausi on hyvää vauhtia meneillään, eikä talvi- tai pääsiäisloma ajoittunut tähän kohtaan kevätlukukautta. Aineistonkeruun ajankohdan suunnittelun kannalta on olennaista, että opiskelijat ovat mahdollisimman hyvin tavoitettavissa, heidän olematta kuitenkaan keskellä pahinta tenttiruuhkaa. Toteuttamisajankohtansa puolesta kysely onnistui kohtuullisen hyvin.

² Opintolainan valtiontakaus nousi 1.8.2005 alkaen 220 eurosta 300 euroon kuukaudessa.

³ Verosta tehtävä vähennys on 30 prosenttia lainan 2 500 euroa ylittävästä osasta. Vähennys tehdään verosta valmistumista jälkeisen enintään kymmenen vuoden aikana ja oikeuden vähennykseen voi saada jos on suorittanut tutkinnon määräaikaan mennessä. Tämä määräaika määräytyy suoritettavan tutkinnon mukaan ja on käytännössä enintään kaksi vuotta pidempi kuin tutkinnon suorittamisen tavoiteaika (esim. ylempi korkeakoulututkinto 5 vuotta + 2 vuotta = 7 vuotta).

3.2 Tutkimuksen otos ja vastaajat

Tutkimuksen otos tehtiin yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijoista. Mukana olivat kaikki Suomen opetushallinnon alaiset 20 yliopistoa ja 29 ammattikorkeakoulua⁴. Tutkimuksen otokseen otettiin noin 4 prosenttia yliopistojen perustutkinto-opiskelijoista ja ammattikorkeakoulujen nuorten koulutuksena järjestettävässä tutkintoon johtavassa koulutuksessa olevista opiskelijoista. Otannat tehtiin tasaväliotantana kussakin mukana olevassa korkeakoulussa. Otokseen valikoituneiden yliopisto-opiskelijoiden tuli olla läsnä olevaksi ilmoittautuneita, 1995–2005 opintonsa aloittaneita, ylemmää tai alemmää korkeakoulututkintoa suorittavia Suomen kansalaisia, joilla on tiedossa oleva sähköpostiosoite. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden kohdalla kriteereinä olivat Suomen kansalaisuuden ja tiedossa olevan sähköpostiosoitteen lisäksi se, että opiskelijat ovat läsnä olevaksi ilmoittautuneita nuorten koulutuksena järjestettävässä tutkintoon johtavassa koulutuksessa olevia opiskelijoita. Lisäksi ammattikorkeakouluille esitettiin pyyntö, että otoksessa olisi mahdollisimman tasaisesti edustettuina oppilaitoksen eri paikkakunnilla sijaitsevat yksiköt.

Tutkimuksen toteuttamista varten tarvittavat tiedot (opiskelijoiden sähköpostiosoitteet) saatiin korkeakoulujen opiskelijarekistereistä. Tiedot saatiin kaikista korkeakouluista. Joidenkin korkeakoulujen kohdalla tiedonsaannissa oli kuitenkin jonkin verran hankaluuksia ja tietoja pyydettiin useamman kerran ennen kuin ne saatiin. Lopulta kuitenkin kustakin korkeakoulusta toimitettiin tiedot ja otoskooksi saatiin lähes toivottu määrä korkeakouluopiskelijoita. Korkeakouluittain esiintyi vaihtelua sen mukaan, saatiinko niistä se opiskelijamäärä, jota pyydettiin, pienempi vai suurempi määrä. Lopullinen kokonaisotos oli pienempi kuin korkeakouluista pyydetty kokonaismäärä. Koska otoksen kokonaismäärää kasvatettiin alun perin niin reilusti verrattuna aiempiin Opiskelijatutkimuksiin, oli saatu kokonaismäärä kuitenkin riittävä.

Otoksen kokonaismäärä oli 9 225 opiskelijaa. Otoksen kokoa kasvatettiin reilusti aiempiin Opiskelijatutkimuksiin verrattuna ja otoskoko oli noin kaksi kertaa suurempi kuin vuosina 2000 (Lempinen & Tiilikainen 2001) ja 2003 (Berndtson 2004). Osa sähköpostiosoitteista oli virheellisiä, eikä kysely mennyt perille 215 sähköpostiosoitteeseen. Niiden määrää on mahdotonta tietää, joilla sähköpostiosoite periaatteessa toimi, mutta jotka eivät kyseistä sähköpostia syystä tai toisesta käyttäneet. Kyselyyn kertyi vastauksia yhteensä 4 349. Näistä tyhjiä vastauksia oli 25 kappaletta ja nämä poistettiin aineistosta. Lopullinen vastaajamäärä oli 4 324 ja näin ollen vastausprosentti oli 48. Verrattuna aiempiin Opiskelijatutkimuksiin (Lempinen & Tiilikainen 2001 ja Berndtson 2004) sekä muihin opiskelijoille tehtyihin kyselyihin vastausprosentti oli hyvä.

Vastaajista 57 prosenttia oli yliopisto-opiskelijoita ja 43 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoita. Parikymmentä vastaajaa oli ilmoittanut opiskelevansa sekä yliopistossa että ammattikorkeakoulussa, vaikka vastaajia pyydettiin ilmoittamaan ainoastaan yksi, ensisijainen opiskelupaikka. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden vastausprosentti oli 45 ja yliopisto-opiskelijoiden 49. Näissä vastausprosentteissa ei ole kuitenkaan huomioitu virheellisten sähköpostiosoitteiden aiheuttamaan katoa, joka on yleisempää ammattikorkeakouluopiskelijoiden kuin yliopisto-opiskelijoiden kohdalla. Näin ollen yliopisto-opiskelijoiden vastausaktiivisuus oli samaa luokkaa kuin edellisessä Opiskelijatutkimuksessa (Berndtson 2004) ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden selkeästi parempi.

3.3 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksessa käytetyt keskeiset taustamuuttujat

Tutkimuksessa käytettiin tilastollisia tutkimusmenetelmiä ja aineisto analysoitiin SPSS-tilasto-ohjelmaa käyttäen. Tulokset raportoidaan pääasiassa suorina

⁴ Poliisiammattikorkeakoulu, Maanpuolustuskorkeakoulu ja Högskolan på Åland eivät olleet mukana tutkimuksessa, koska ne eivät ole opetushallinnon alaisia korkeakouluja.

prosenttijakaumina. Lisäksi muuttujien välisiä yhteyksiä tarkasteltiin kahden tai kolmen muuttujan välisten ristiintaulukointien avulla. Yhteyksien välisten tilastollisten merkitsevyyksien testaamiseen käytettiin χ^2 -testiä. Jos testin antama arvo on pienempi kuin 0,05, ero on tilastollisesti melko merkitsevä. Testin arvon ollessa 0,01 ero on tilastollisesti merkitsevä ja arvon ollessa alle 0,001 erittäin merkitsevä.

Ristiintaulukoinneissa taustamuuttujina käytettiin pääasiallisesti korkeakoulusektoria (yliopisto – ammattikorkeakoulu), koulutusala (ks. luokittelu liite 1), ikää, sukupuolta ja perhemuotoa. Ikä luokiteltiin viisiportaisella asteikolla ikäluokkien ollessa enintään 20-vuotiaat, 21–23-vuotiaat, 24–26-vuotiaat, 27–29-vuotiaat ja vähintään 30-vuotiaat. Perhemuotomuuttujan avulla vertailtiin yksin asuvia, puolison, puolison ja lapsen/lasten sekä ainoastaan lapsen/lasten kanssa asuvia ja vanhempien luona asuvia. Myös opiskeluvuotta käytettiin joidenkin muuttujien osalta taustamuuttujana. Lisäksi eri muuttujien välisiä yhteyksiä tarkasteltiin tarpeen mukaan myös muiden kuin edellä mainittujen taustamuuttujien valossa.

Tuloksia vertaillaan erityisesti aiempiin Opiskelijatutkimuksiin (Lempinen & Tiilikainen 2001; Berndtson 2004), jotta saataisiin muodostettua jonkinlainen kuva korkeakouluopiskelijoiden toimeentulon, työssäkäynnin ja elinolojen kehityksestä 2000-luvulla. Vertailtavuutta hankaloittaa kuitenkin paikka paikoin se, että tutkimusten kyselylomakkeet ovat kunakin vuonna olleet jossain määrin erilaiset ja lisäksi tutkimusraporteissa on painotettu eri asioita. Osaltaan vertailtavuutta vaikeuttaa se, ettei tutkimusraporteissa ole myöskään aina kovin tarkasti kuvattu, mihin jokin tulos tarkalleen ottaen viittaa (esim. onko kyseessä brutto- vai nettotulot tai työssäkäynnin syiden osuudet kaikista vastaajista vai työssä käyneistä vastaajista jne.) tai tuloksia on esitelty ainoastaan joidenkin taustamuuttujien osalta, muttei kaikkien vastaajien osalta. Vertailtavuuteen liittyvistä ongelmista huolimatta tutkimus antaa viitteitä siitä, minkälaiseen suuntaan opiskelijoiden tilanne on kehittynyt.

4 Aineiston edustavuus ja perustiedot vastaajista

4.1 Aineiston edustavuus korkeakouluittain ja koulutusaloittain

Tutkimuksen otokseen otettiin noin neljä prosenttia yliopistojen perustutkinto-opiskelijoista ja ammattikorkeakoulujen nuorten tutkintoon johtavassa koulutuksessa olevista opiskelijoista. Eri korkeakoulujen välillä on paljon eroa sen suhteen, kuinka moni otokseen valikoituneista opiskelijoista vastasi kyselyyn. Yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta aineisto kuitenkin edustaa melko kattavasti koko maan eri yliopistoja ja ammattikorkeakouluja. Alla olevissa taulukoissa 1 ja 2 näkyvät tutkimuksessa mukana olevat korkeakoulut, niiden opiskelijamäärät⁵, otokseen valikoituneiden opiskelijoiden määrä, vastaajien määrä ja vastausprosentti.

⁵ Opiskelijamäärätiedot ovat vuodelta 2004. Tutkimuksen otanta on tehty kyseisten lukujen perusteella. Vastausprosentteissa ei ole huomioitu virheellisten sähköpostiosoitteiden aiheuttamaa katoa. Erityisesti tiettyjen ammattikorkeakoulujen kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että todellinen vastausprosentti olisi oletettavasti hieman korkeampi. Yliopistojen opiskelijamäärissä ovat mukana myös poissaolevat opiskelijat.

Taulukko 1. Vastajaat ammattikorkeakouluittain.

Ammattikorkeakoulu	Opiskelijamäärä*	Otos	Vastajamäärä	%
Arcada-Nylands Svenska yh	1 960	76	36	47,4
Diakonia-amk	2 204	86	55	64,0
Etelä-Karjalan amk	2 293	89	45	50,6
EVTEK-amk	3 826	129	54	41,9
Haaga Instituutin amk	2 523	98	49	50,0
Helsingin amk	7 567	293	135	46,1
Helsingin liiketalouden amk	4 039	172	76	44,2
Humanistinen amk	1 128	44	22	50,0
Hämeen amk	4 704	144	55	38,2
Jyväskylän amk	5 432	210	115	54,8
Kajaanin amk	1 666	64	36	56,3
Kemi-Tornion amk	2 139	83	31	37,3
Keski-Pohjanmaan amk - Mellersta Österbottens yh	2 909	112	31	27,7
Kymenlaakson amk	3 979	157	69	43,9
Lahden amk	4 249	164	75	45,7
Laurea-AMK	6 522	252	90	35,7
Mikkelin amk	3 321	127	66	52,0
Oulun seudun amk	6 146	238	104	43,7
Pirkanmaan amk	3 237	125	53	42,4
Pohjois-Karjalan amk	3 195	124	73	58,9
Rovaniemen amk	2 509	102	44	43,1
Satakunnan amk	5 203	201	96	47,8
Savonia-amk	5 920	172	79	45,9
Seinäjoen amk	3 908	151	90	59,6
Svenska yh	1 642	63	8	12,7
Tampereen amk	4 423	171	92	53,8
Turun amk	8 065	303	108	35,6
Vaasan amk - Vasa yh	3 164	122	58	47,5
Yh Sydväst	1 616	62	21	33,9
Kaikki amk:t yhteensä	109 489	4 134	1 866	45,1

* v. 2004, nuorten koulutuksessa olevat

Taulukko 2. Vastaajat yliopistoittain.

Yliopisto	Opiskelijamäärä*	Otos	Vastaajamäärä	%
Helsingin yliopisto (+ SSKH)	31 444	926	443 (436+7)	47,8
Jyväskylän yliopisto	12 411	415	197	47,5
Oulun yliopisto	13 646	569	246	43,2
Joensuun yliopisto	6 838	260	149	57,3
Kuopion yliopisto	5 049	165	104	63,0
Turun yliopisto	13 030	504	266	52,8
Tampereen yliopisto	12 601	344	165	48,0
Åbo Akademi	5 975	228	114	50,0
Vaasan yliopisto	4 727	140	50	35,7
Lapin yliopisto	3 990	142	66	46,5
Teknillinen korkeakoulu	12 430	402	201	50,0
Tampereen teknillinen yliopisto	10 358	405	246	60,7
Lappeenrannan teknillinen yliopisto	4 952	191	77	40,3
Helsingin kauppakorkeakoulu	3 844	146	53	36,3
Svenska Handelshögskolan	2 246	62	22	35,5
Turun kauppakorkeakoulu	2 028	69	31	44,9
Sibelius-Akatemia	1 619	43	20	46,5
Teatterikorkeakoulu	1 381	13	9	69,2
Taideteollinen korkeakoulu	385	56	15	26,8
Kuvataideakatemia	213	11	4	36,4
Kaikki yliopistot yhteensä	149 167	5 091	2 478	48,7

* v. 2004, sis. poissaolevat

Myös koulutusaloittain tarkasteltuna aineisto on edustava. Minkään koulutusalan kohdalla ei ole kovin suurta ali- tai yliedustusta. Ammattikorkeakoulujen koulutusalojen mukaan tarkasteltuna luonnontieteiden alan opiskelijat ovat jonkin verran aliedustettuina

aineistossa, samoin tekniikan ja liikenteen opiskelijat. Sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan opiskelijat ovat puolestaan hieman yliedustettuina. Tämä voi johtua osaltaan naisten miehiä vilkkaammasta vastausaktiivisuudesta.

Taulukko 3. Vastaajat koulutusaloittain (ammattikorkeakoulut).

Koulutusala / ammattikorkeakoulu	Vastaajat		Opiskelijamäärä koulutusaloittain	
	N	%	v. 2005	%
Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	21	1,2	1 155	1,1
Kulttuuriala	169	9,5	10 394	9,5
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	359	20,1	21 590	19,7
Luonnontieteiden ala	50	2,8	6 002	5,5
Tekniikan ja liikenteen ala	549	30,7	36 306	33,0
Luonnonvara- ja ympäristöala	60	3,4	3 689	3,4
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	445	24,9	23 851	21,7
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	133	7,4	6 871	6,3
Yhteensä	1 786	100,0	109 858	100,0

Taulukko 4. Vastaajat koulutusaloittain (yliopistot).

Koulutusala / yliopistot	Vastaajat		Opiskelijamäärä koulutusaloittain	
	N	%	v. 2005	%
Eläinlääketieteen ala	8	0,3	381	0,3
Farmasian ala	43	1,8	1 698	1,1
Hammaslääketieteen ala	9	0,4	500	0,3
Humanistinen ala	376	16,0	24 498	16,2
Kasvatustieteellinen ala	232	9,8	12 712	8,4
Kauppätieteellinen ala	216	9,2	17 544	11,6
Kuvataiteen ala	13	0,6	228	0,2
Liikuntatieteellinen ala	4	0,2	735	0,5
Luonnontieteellinen ala	310	13,2	23 635	15,6
Lääketieteellinen ala	102	4,3	3 853	2,6
Maatalous-metsätieteellinen ala	45	1,9	3 038	2,0
Musiikin ala	23	1,0	1 390	0,9
Oikeustieteellinen ala	75	3,2	3 978	2,6
Psykologian ala	22	0,9	1 385	0,9
Taideteollinen ala	20	0,8	2 540	1,7
Teatteri- ja tanssiala	6	0,3	396	0,3
Teknillistieteellinen ala	576	24,4	31 910	21,1
Teologian ala	37	1,6	2 394	1,6
Terveystieteiden ala	28	1,2	2 400	1,6
Yhteiskuntatieteellinen ala	212	9,0	15 815	10,5
Yhteensä	2 357	100	151 030	100

4.2 Vastaajien sukupuoli ja ikä

Vastaajista 62 prosenttia on naisia ja 38 prosenttia miehiä. Vastanneista ammattikorkeakouluopiskelijoista 63 prosenttia on naisia ja yliopisto-opiskelijoista puolestaan 61 prosenttia. Opetusministeriön ylläpitämien Kota- ja Amkota -tietokantojen mukaan vuonna 2005 yliopisto-opiskelijoista noin 54 prosenttia (57 %, ei sis. poissaolevia) ja ammattikorkeakouluopiskelijoista noin 53 prosenttia oli naisia. Näin ollen naiset ovat jonkin verran ylliedustettuina aineistossa. Naisten vastausaktiivisuuden on useissa tutkimuksissa todettu olevan runsaampaa kuin miesten. Tämä selittää osaltaan naisvastaajien suurempaa osuutta myös tässä tutkimuksessa.

Vastaajien iän keskiarvo on 25 vuotta ja mediaani 24 vuotta. Vastaajia pyydettiin ilmoittamaan kyselylomakkeessa syntymävuotensa, jonka perusteella ikä on laskettu. Raportissa käytetty vastaajien ikä viittaa

näin ollen siihen ikävuoteen, jonka vastaajat saavuttavat kyselyn toteuttamisvuoden (2006) kuluessa. Nuorin vastaaja ilmoitti iäkseen 19 vuotta (syntymävuosi 1987) ja vanhin 69 vuotta (syntymävuosi 1937). Vajaa kymmenen prosenttia vastaajista on yli 30-vuotiaita ja viitisen prosenttia alle 21-vuotiaita.

Verrattaessa ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoita mediaani-ikässä on eroa. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden iän mediaani on 23 vuotta, kun yliopisto-opiskelijoiden iän mediaani on 25 vuotta. Ammattikorkeakouluopiskelijoista yli puolet (53 %) on enintään 23-vuotiaita, kun yliopisto-opiskelijoista reilu kolmannes (37 %) on enintään 23-vuotiaita. Osittain ammattikorkeakouluopiskelijoiden alhaisempi ikä selittyy sillä, että ammattikorkeakoulututkinnon suorittaminen on pääsääntöisesti nopeampaa kuin ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaminen yliopistossa. Ammattikorkeakoulututkintojen suorittamiselle on myös asetettu tiukemmat aikarajat. Lisäksi

yliopistoissa on ammattikorkeakoulujen nuorten koulutusohjelmaa enemmän opiskelijoita, jotka eivät ole aloittaneet opintojaan pian toisen asteen koulutuksen jälkeen tai jotka eivät aktiivisesti opiskele.

4.3 Asuminen ja perhemuoto

Hieman alle puolet (45 %) vastaajista ilmoitti asuvansa yksin omassa taloudessaan (sisältää soluasumisen). Kolmannes (34 %) asuu puolisonsa kanssa. Kahdeksan prosenttia vastaajista asuu puolison ja lapsen/lasten kanssa ja prosentti ainoastaan lapsen/lasten kanssa. Neljä prosenttia vastaajista asuu vanhempiensa luona. Loput kahdeksan prosenttia ilmoitti asuvansa kimpakämpässä, yhteistaloudessa tai muussa vastaavassa. Jakaumat eivät juurikaan eroa yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden välillä.

Yleisin asumismuoto on vuokralla asuminen muus-
sa kuin opiskelija-asunnossa (47 %). 28 prosenttia vastaajista ilmoitti asuvansa vuokralla opiskelija-asunnossa. 13 prosenttia asuu itse tai yhdessä puolison kanssa omistamassaan asunnossa ja seitsemän prosenttia vanhempien, sukulaisten tai puolison omistamassa asunnossa. Yliopisto-opiskelijat (32 %) asuvat useammin vuokralla opiskelija-asunnossa kuin ammattikorkeakouluopiskelijat (23 %). Yli puolet (54 %) ammattikorkeakouluopiskelijoista asuu vuokralla muuten kuin opiskelija-asunnossa, kun yliopisto-opiskelijoilla vastaava osuus 41 prosenttia. Omistusasuminen on hieman yleisempää yliopisto- (15 %) kuin ammattikorkeakouluopiskelijoilla (10 %).

4.4 Perheelliset opiskelijat

Perhemuodon lisäksi niitä vastaajia, joilla on lapsia, pyydettiin ilmoittamaan, kuinka monta lasta heillä on ja kuinka vanha nuorin lapsi on. Yhdeksän prosenttia vastaajista ilmoitti, että heillä on lapsia. Niistä, joilla on lapsia, reilulla puolella on useampi kuin yksi lapsi. 45 prosentilla vastaajista on yksi lapsi, 36 prosentilla kaksi lasta, 15 prosentilla kolme lasta ja lopuilla neljällä prosentilla vähintään neljä lasta. Noin joka toisella niistä, joilla on lapsia, nuorin lapsi on enintään 2-vuotias. Parillakymmenellä vastaajalla nuorin lapsi

on jo täysi-ikäinen.

Yliopisto-opiskelijoista hieman suuremmalla osalla (10 %) kuin ammattikorkeakouluopiskelijoista (8 %) on lapsia. Yliopisto-opiskelijoista yhdeksän prosenttia ilmoitti asuvansa lapsen/lasten tai puolison ja lapsen/lasten kanssa, ammattikorkeakouluopiskelijoista kahdeksan prosenttia. Naisopiskelijoista kymmenen prosenttia ilmoitti, että heillä on lapsia, miesopiskelijoista puolesta kahdeksan prosenttia. Naisista samainen kymmenen prosenttia myös ilmoitti asuvansa lapsen/lasten tai puolison ja lapsen/lasten kanssa, miehistä puolesta 7 prosenttia. Miesten kohdalla yhtä poikkeusta lukuun ottamatta oli kyse nimenomaan yhdessä puolison ja lapsen/lasten kanssa asumisesta. Naisista sen sijaan vajaa kaksi prosenttia ilmoitti asuvansa yksin lapsensa/lastensa kanssa.

Alle 21-vuotiaista opiskelijoista yhdelläkään ei ollut ilmoituksensa mukaan lapsia. 21–23-vuotiaista lapsia oli prosentilla vastaajista ja 24–26-vuotiaista viidellä prosentilla. 27–29-vuotiaista jo 14 prosentilla on lapsia ja vähintään 30-vuotiaista opiskelijoista jo lähes puolella (46 %) on lapsia. Vanhimma ikäluokasta 40 prosenttia ilmoitti asuvansa lapsen/lasten tai puolison ja lapsen/lasten kanssa, muista ikäluokista lapsen/lasten tai puolison ja lapsen/lasten kanssa ilmoitti asuvansa samansuuruisen osuus kuin se osuus, jolla kustakin ikäluokasta lapsia on. Perheellisillä opiskelijoilla viitataan tutkimusraportissa niihin opiskelijoihin, jotka asuvat lapsen/lasten tai puolison ja lapsen/lasten kanssa.

4.5 Opiskelijoiden vanhempien koulutus ja työmarkkina-asema

Vastaajilta tiedusteltiin heidän isänsä ja äitinsä koulutusta, työelämään osallistumista ja ammattia. Vastaajien vanhempien jakautuminen eri koulutus- ja ammattiluokkiin on esitetty taulukossa 5. Vastaajien vanhemmista valtaosa oli työelämässä. 75 prosentilla opiskelijoista äiti ja 69 prosentilla isä oli työelämässä. Eläkkeellä oli 19 prosentilla opiskelijoista isä ja 13 prosentilla äiti. Työttöminä tai lomautettuina oli neljällä prosentilla opiskelijoista isä ja viidellä prosentilla äiti. Näissä jakaumissa oli vain hyvin pieniä eroja yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden välillä.

Vanhempien nykyistä (tai viimeisintä) ammattia koskevassa kysymyksessä käytettiin Tilastokeskuksen ammattiluokitus 2001:ta (ks. kyselylomake, liite 2). Luokitus poikkeaa huomattavasti kyselylomakkeissa usein käytetyistä (ja niin ikään myös aiemmin Opiskelijatutkimuksissa käytetyistä) työmarkkina-asemaluokitteluista, jonka mukaan henkilöt on jaoteltu esimerkiksi yrittäjiin, maatalousyrittäjiin, ylempiin toimihenkilöihin ja (alempiin) toimihenkilöihin sekä työntekijöihin. Uudemmassa luokittelussa käytetään työmarkkina-asemaa yksityiskohtaisempaa kymmenluokkaista ammattiluokitusta, joka pitää sisällään sekä työtehtävien laadun että ammattitaidon (ks. tarkemmin Tilastokeskuksen verkkosivut). Koska kyseessä ei ole ammattiasemaluokittelu (palkansaaja – yrittäjä), monet vastaajat kokivat vastaamisen vaikeaksi esimerkiksi juuri silloin, jos vanhemman ammattiasema oli yrittäjä. Myös yksittäiset luokat, kuten ”erityisasiantuntija” ja

”asiantuntija”, olivat jokseenkin monitulkintaisia.

Analyysivaiheessa joitakin ammattiluokkia yhdistettiin, jotta yksittäiset luokat eivät olisi niin pieniä. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvat johtajat ja ylimmät virkamiehet, toiseen luokkaan erityisasiantuntijat, asiantuntijat ja sotilaat, kolmanteen luokkaan toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät sekä palvelu-, myynti- ja hoitotyöntekijät, neljänteen luokkaan maanviljelijät, metsätyöntekijät tms., viidenteen luokkaan rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät, prosessi- ja kuljetustyöntekijät sekä muut työntekijät.

Niistä opiskelijoista, joiden isä tai äiti on johtaja tai jonkinlaisessa asiantuntijatehtävässä, selvästi suurempi osa opiskelee yliopistossa (63–69 %) kuin ammattikorkeakoulussa (32–37 %). Muutoin opiskelijat jakautuvat melko tasaisesti yliopistoihin tai ammattikorkeakouluihin vanhempien ammatin mukaan tarkasteltuna.

Taulukko 5. Vastaajien vanhempien koulutus ja ammatti (%).

	isä				äiti			
	yliopisto-opiskelijat		amk-opiskelijat		yliopisto-opiskelijat		amk-opiskelijat	
Koulutus	%	N	%	N	%	N	%	N
kansa-, keski- tai peruskoulu	20	500	29	530	16	398	23	414
ylioppilas	3	75	3	50	6	140	6	117
ammattillinen tutkinto	25	606	33	606	24	582	33	591
opistotutkinto	12	294	8	154	18	440	13	243
alempi korkeakoulututkinto	6	152	4	79	8	196	6	103
ylempi korkeakoulututkinto	21	525	8	138	18	435	7	118
yliopiston jatkotutkinto	4	99	4	70	3	73	3	59
amk-tutkinto	4	105	5	84	5	131	5	90
ylempi amk-tutkinto	2	47	1	14	1	35	0	9
ei tiedä	3	68	5	87	2	40	4	71
Ammatti								
johtaja	19	457	15	269	5	119	4	69
erityisasiantuntija/asiantuntija/sotilas	30	735	20	359	38	920	24	424
toimisto tai palvelutyöntekijä	10	255	11	195	41	1009	50	899
maanviljelijä	8	194	9	161	4	93	5	94
rakennus-, prosessi- tai muu työntekijä	31	772	43	772	12	290	16	297
en tiedä	2	44	2	37	1	22	1	18

5 Opiskelu

5.1 Suoritettava tutkinto

Vastaajista 57 prosenttia oli yliopisto-opiskelijoita ja 43 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoita. Valtaosa yliopisto-opiskelijoista ilmoitti suorittavansa ylempää korkeakoulututkintoa. Viidennes yliopisto-opiskelijoista ilmoitti suorittavansa alempaa korkeakoulututkintoa. On kuitenkin mahdollista, että uuden tutkintorakenteen⁶ myötä osa niistä opiskelijoista, jotka tulevat suorittamaan ylempään korkeakoulututkinnon ilmoittavat kuitenkin tällä hetkellä suorittavansa alempaa korkeakoulututkintoa. Ne, jotka ilmoittivat suorittavansa alempaa korkeakoulututkintoa, olivat enimmäkseen ensimmäisen tai toisen vuoden opiskelijoita.

Ammattikorkeakouluissa suoritetaan pääasiassa alempaa korkeakoulututkintoa vastaava ammattikorkeakoulututkinto. Ylempään ammattikorkeakoulututkintoon haetaan erikseen opinto-oikeutta ja se edellyttää ammattikorkeakoulututkinnon tai muun soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittamisen lisäksi kolmen vuoden työkokemusta (Ammattikorkeakoululaki (9.5.2003/351) 6 luvun 20 §). Prosentti kyselyyn vastanneista ammattikorkeakouluopiskelijoista (N=20) ilmoitti suorittavansa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa.

⁶ Syksyllä 2005 yliopistoissa käyttöön otettu uusi tutkintorakenne on kaksiportainen siten, että ensin suoritetaan kandidaatin tutkinto (alempi korkeakoulututkinto), jonka jälkeen on mahdollista suorittaa ylempi korkeakoulututkinto.

5.2 Nykyisiä opintoja edeltävä koulutus ja työelämäkokemus

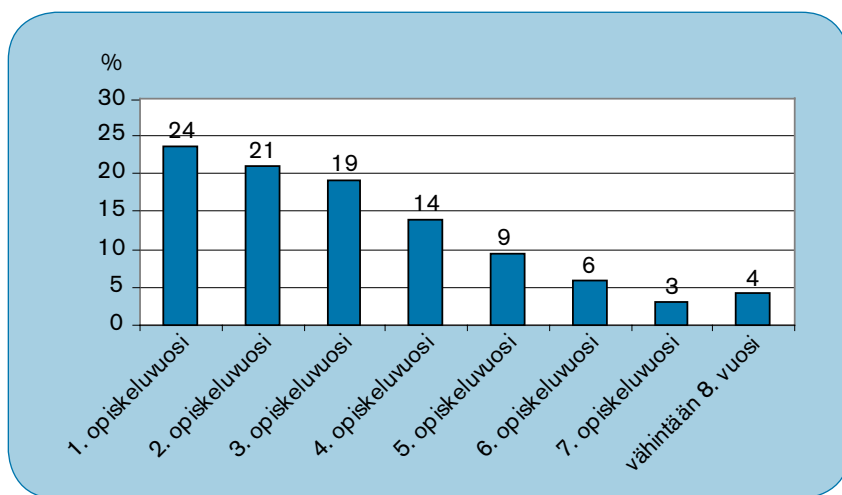
Valtaosa (89 %) vastaajista ilmoitti suorittaneensa ylioppilastutkinnon ennen korkeakouluopintojensa aloittamista. Vajaa viidennes vastaajista ilmoitti suorittaneensa ammatillisen perustutkinnon. Yhdeksän prosenttia vastaajista ilmoitti suorittaneensa sekä ammatillisen perustutkinnon että ylioppilastutkinnon. Pelkän ylioppilastutkinnon oli suorittanut neljä viidestä vastaajasta (79 %) ja pelkän ammatillisen tutkinnon joka kymmenes vastaaja.

Noin seitsemän prosenttia vastaajista ilmoitti suorittaneensa myös jonkin muun tutkinnon (esim. ammattikorkeakoulu- tai yliopistotutkinto) ennen nykyisten korkeakouluopintojen aloittamista. Aiempien opintojen lisäksi vastaajilta tiedusteltiin heidän työelämäkokemustaan ennen korkeakouluopintojen aloittamista. Kysymyksellä haluttiin kartoittaa nimenomaan pidempiaikaista (vähintään kuuden kuukauden mitaista) työkokemusta. Noin puolet (52 %) vastaajista ilmoitti, ettei heillä ollut kokemusta työelämästä tai he olivat tehneet ainoastaan satunnaisesti töitä (esim. lomien aikana) ennen korkeakouluopintojensa aloittamista. 41 prosenttia ilmoitti olleensa säännöllisessä palkkatyössä vähintään 6 kuukautta ja 9 prosenttia ilmoitti olleensa työharjoittelussa vähintään 6 kuukautta (esim. työmarkkinatuella).

5.3 Opintojen aloitusvuosi, eteneminen ja arvioitu kesto

Valtaosa kyselyyn vastanneista opiskelijoista (93 %) on aloittanut opintonsa 2000-luvulla. 22 prosenttia vastaajista ilmoitti aloittaneensa nykyiset opintonsa vuonna 2005, 21 prosenttia vuonna 2004 ja 19 prosenttia vuonna 2003. Ammattikorkeakouluopiskelijoista yliopisto-opiskelijoita suurempi osuus oli ensimmäisen, toisen tai kolmannen vuoden opiskelijoita. Tämä on luonnollista, koska ammattikorkeakouluissa on yliopistoa rajatummalla opiskeluaikalla ja ammattikorkeakouluissa opiskellaan pääsääntöisesti enintään neljä vuotta. Kaksi prosenttia vastaajista oli aloittanut opintonsa vasta vuonna 2006 ja he olivat pääosin ammattikorkeakouluopiskelijoita.⁷ Ennen vuotta 2001 aloittaneista opiskelijoista puolestaan suurin osa oli yliopisto-opiskelijoita. Vaikka otos oli rajattu yliopistojen rekisterien mukaan aikaisintaan vuonna 1995 aloittaneisiin, joukossa oli yksittäisiä opiskelijoita, jotka ilmoittivat nykyisten opintojensa aloittamisvuodeksi jonkin ajankohdan vuosien 1977–1994 välillä.

Sekä nykyisen tutkinnon suorittamisen että kaikkiaan korkeakouluopintoihin tähän mennessä käytetyn ajan mediaani on kolme vuotta. Valtaosa (84 %) opiskelijoista ei ole ollut poissaolevaksi ilmoittautu-

Kuvio 1. Vastaajien jakautuminen opiskeluvuoden (nykyiset opinnot) mukaan (%).

⁷ Ammattikorkeakouluihin otetaan uusia opiskelijoita kaksi kertaa vuodessa.

neena nykyisten opintojensa aikana. Joka kymmenes opiskelija on ollut poissaolevaksi ilmoittautuneena 2 lukukautta, 4 prosenttia yhden ja muutama kymmenen vastaajaa useamman lukukauden. Poissaolojen yleisyydessä ei ole juurikaan eroa ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoiden välillä.

Vastaajia pyydettiin arvioimaan, minä vuonna he valmistuvat. Arvioidun valmistumisvuoden ja opintojen aloittamisvuoden perusteella laskettiin opintojen arvioitu kokonaiskesto. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden kohdalla kyseinen arvio on neljä vuotta (mediaani) ja yliopisto-opiskelijoiden kohdalla kuusi vuotta. Kun tarkastellaan kaikkia opiskelijoita, lyhimmäksi opintojen kesto arvioidaan sosiaali-, terveys- ja liikunta-aloilla sekä matkailu-, ravitsemus- ja talousalalla.

Arvio opintojen kestosta vaihtelee ikäluokittain. Mitä vanhempi on, sitä pidemmäksi arvioi opintojen keston. Alle 24-vuotiaat yliopisto-opiskelijat arvioivat opintojensa kestoksi keskimäärin viisi vuotta ja samanikäiset ammattikorkeakouluopiskelijat noin 3,5 vuotta. Vähintään 24-vuotiaiden yliopisto-opiskelijoiden arvio kasvaa noin 5,5 vuodesta yli 30-vuotiaiden seitsemään vuoteen. Ammattikorkeakouluopiskelijoilla arvio pyörii neljän vuoden tiimoilla myös vanhemmilla ikäryhmillä. Yliopisto-opiskelijoiden kohdalla arvioidun opintojen keston kasvu selittyy sillä, että opiskeluvuosien (ja samalla luonnollisesti iän) karttuessa huomataan, ettei valmistuminen enää olekaan mahdollista sen ajan puitteissa, mitä opintojen alkaessa on arvioinut. Yliopisto-opiskelijoilla verrattain vapaat tutkintojen suoritusajat ennen syksyä 2005 ovat mahdollistaneet tämän. Kun arviota opintojen kestosta tarkastellaan opiskeluvuoden mukaan, voidaan todeta, että opiskeluvuosien myötä myös ammattikorkeakouluopiskelijoilla arvioitu kesto kasvaa⁸.

Taulukossa 7 on esitetty opiskelijoiden opintoviikko-/opintopistekertymän keskiarvot opintojen aloitusvuoden mukaan. Vastaajat saivat ilmoittaa suoritusensa määrän oman valintansa mukaan joko opintoviikkoina tai -pisteinä. Opintoviikkojen ja -pisteiden muuntaminen yhdenmukaisiksi ei ole aivan yksinkertaista, koska muuntokerroin vaihtelee korkeakouluitain ja opiskelualoittain yhden opintoviikon vasta-

nessa opintopistettä 1,5–2-kertaisesti. Tämän vuoksi alla olevassa taulukossa ei muuntoa ole tehty, vaan vastaukset on esitetty suoraan vastaajien ilmoittamalla tavalla. Noin puolet vastaajista ilmoitti kertymänsä opintoviikkoina ja puolet pisteinä.

Niillä, jotka ilmoittivat opintosuorituskertymänsä opintoviikkoina, keskimääräinen opintoviikkokertymä vuodessa oli 28 opintoviikkoa (mediaani; opintoviikkomäärä jaettuna opiskeluvuosien määrällä). Vastaavasti opintopisteinä kertymänsä ilmoittaneilla keskimääräinen kertymä vuodessa oli 42 opintopistettä. Keskimääräisessä opintosuoritusten kertymässä on runsaasti vaihtelua vastaajien välillä. Joillakin vastaajilla suorituksia ei juurikaan ole ja toisilla suorituksia on puolestaan useita kymmeniä opintoviikkoja vuodessa. Aineiston perusteella ei valitettavasti voida tarkastella sitä, kuinka opintosuorituskertymän määrä vaihtelee opintojen eri vaiheissa. Aiemmassa tutkimuksessa (Viuhko 2005) on havaittu, että ne opiskelijat, jotka eivät ole opiskelleet vielä montaa vuotta, opiskelevat usein aktiivisemmin kuin jo useita vuosia opiskelleet. Opintojen edetessä suoritustahti saattaa hidastua muun muassa sen vuoksi, että opintojaksoista tulee vaativimpia ja loppuvaiheen opiskelijat monesti tekevät ansiotöitä, jolloin opiskeluun käytetään mahdollisesti vähemmän aikaa. (Mt., 15.)

Sen lisäksi, että tarkastellaan opintojen etenemistä opintoviikkokertymän perusteella, voidaan tiedustella opiskelijoiden omaa kokemusta siitä, ovatko opinnot edenneet omien tavoitteiden mukaisesti. Omat tavoitteet voivat poiketa paljonkin tutkintorakenteen mukaisesta etenemisestä. Helsingin yliopiston opiskelijoita koskevassa tutkimuksessa 63 prosenttia oli sitä mieltä, että opinnot ovat edenneet tutkintorakenteen mukaisesti, mutta 77 prosenttia opiskelijoista oli sitä mieltä, että opinnot ovat edenneet omien tavoitteiden mukaisesti (Viuhko 2005, 40). Hanna Erola (2004) puolestaan tiedusteli ammattikorkeakouluopiskelijoita koskevassa tutkimuksessaan opiskelijoiden opintomenestystä omiin tavoitteisiin verrattuna. 66 prosenttia opiskelijoista oli sitä mieltä, että opintomenestys on ollut omien

⁸ Arvioitu kesto on heillä kuitenkin koko ajan hieman lyhyempi kuin yliopisto-opiskelijoilla. Lisäksi yli neljä vuotta opiskelleita ammattikorkeakouluopiskelijoita on melko vähän.

Taulukko 6. Opintojen arvioitu kesto ikäluokittain ja opiskeluvuosittain korkeakoulusektorin mukaan (keskiarvot).

korkeakoulusektori	ikä	opintojen arvioitu kesto	
		keskiarvo	N
yliopisto	enintään 20-vuotiaat	5,2	90
	21–23-vuotiaat	5,3	792
	24–26-vuotiaat	5,6	749
	27–29-vuotiaat	6,4	424
	vähintään 30-vuotiaat	7,0	348
	Yhteensä	5,8	2 403
ammattikorkeakoulu	enintään 20-vuotiaat	3,5	101
	21–23-vuotiaat	3,6	854
	24–26-vuotiaat	3,9	541
	27–29-vuotiaat	4,1	158
	vähintään 30-vuotiaat	4,0	136
	Yhteensä	3,8	1 790
Yhteensä	enintään 20-vuotiaat	4,3	191
	21–23-vuotiaat	4,4	1646
	24–26-vuotiaat	4,9	1290
	27–29-vuotiaat	5,8	582
	vähintään 30-vuotiaat	6,2	484
	Yhteensä	5,0	4 193
korkeakoulusektori	kuinka monta vuotta opiskellut	Keskiarvo	N
yliopisto	1	4,8	410
	2	4,9	438
	3	5,1	369
	4	5,4	362
	5	5,9	316
	6	6,6	227
	7	7,8	124
	vähintään 8 vuotta	10,8	166
	Yhteensä	5,8	2 412
ammattikorkeakoulu	1	3,5	586
	2	3,5	433
	3	3,7	436
	4	4,2	229
	5	5,2	76
	6	6,2	20
	7	7,1	7
	vähintään 8 vuotta	10,7	6
	Yhteensä	3,8	1 793
Yhteensä	1	4,0	996
	2	4,2	871
	3	4,3	805
	4	5,0	591
	5	5,8	392
	6	6,6	247
	7	7,7	131
	vähintään 8 vuotta	10,8	172
	Yhteensä	5,0	4 205

Taulukko 7. Suoritetujen opintoviikkojen/-pisteiden keskiarvo opintojen aloitusvuoden ja korkeakoulusektorin mukaan.

opintojen aloittamisvuosi	opintoviikkokertymä keskimäärin/yo		opintoviikkokertymä keskimäärin/amk	
	Keskiarvo	N	Keskiarvo	N
ennen vuotta 1995 aloittaneet	123	14	146	1
1995	159	19	0	1
1996	157	30	0	0
1997	152	41	128	3
1998	151	56	133	1
1999	153	121	121	4
2000	145	222	149	8
2001	140	311	127	25
2002	117	344	137	48
2003	95	328	109	63
2004	66	317	68	46
2005	44	38	42	15
2006	105	3	3	11
Yhteensä	115	1 844	100	226
	opintopistekertymä keskimäärin/yo		opintopistekertymä keskimäärin/amk	
	Keskiarvo	N	Keskiarvo	N
1995	5	1	0	0
1996	220	1	0	0
1997	185	1	0	0
1998	49	2	0	0
1999	202	4	163	3
2000	398	5	209	11
2001	87	5	190	52
2002	185	15	187	176
2003	128	45	147	366
2004	89	122	91	387
2005	45	361	35	475
2006	19	4	13	52
Yhteensä	70	566	100	1 522

odotusten mukaista. 19 prosenttia piti menestystään puolestaan odotettua parempana ja 15 prosenttia heikompana. (Mt., 62–63.) Kristina Kuntun ja Tepo Huttusen (2005) yliopisto-opiskelijoita koskevan tutkimuksen mukaan opintomenestystään omiin tavoitteisiin verrattuna piti odotettua parempana 13 prosenttia ja odotettua huonompaa viidesosa opiskelijoista (mt., 44). Tässä tutkimuksessa opiskelijoilta tiedusteltiin, ovatko opinnot edenneet omien tavoitteiden mukaisesti. 60 prosenttia opis-

kelijoista oli sitä mieltä, että opinnot ovat edenneet omien tavoitteiden mukaisesti. Kolme prosenttia oli puolestaan sitä mieltä, että opinnot ovat edenneet tavoitteita nopeammin ja 37 prosenttia piti etenemistä tavoitteitaan hitaampana.

Opintojen eteneminen omien tavoitteiden mukaisesti on yleisempää ammattikorkeakoulu- kuin yliopisto-opiskelijoilla. Ammattikorkeakouluopiskelijoista 68 prosentilla opinnot ovat edenneet omien tavoitteiden mukaisesti ja 28 prosentilla tavoit-

teita hitaammin. Yliopisto-opiskelijoilla vastaavat osuudet ovat 54 ja 43 prosenttia. Yliopisto-opiskelijoiden kohdalla opiskeleminen omaan tahtiin on paremmin mahdollista kuin ammattikorkeakouluopiskelijoiden kohdalla, jolloin myös omista tavoitteistaan on helpompi luistaa. Opintojen etenemisessä tavoitteiden mukaan on myös selvää vaihtelua eri koulutusalojen välillä. 81 prosenttia sosiaali-, terveys- ja liikunta-alojen opiskelijoista on edennyt omien tavoitteidensa mukaisesti, kun luonnontieteiden opiskelijoista tavoitteissaan on pysynyt puolet opiskelijoista. Muiden alojen opiskelijoista 55–67 prosentilla opinnot ovat edenneet omien tavoitteiden mukaisesti. Osaltaan alojen väliset vaihtelut voivat olla yhteydessä sukupuoleen, koska useammalla naisista (63 %) kuin miehistä (56 %) opinnot ovat edenneet tavoitteiden mukaisesti. Tarkempi tarkastelu osoittaa, että koulutusalojen väliset erot säilyvät, kun sukupuoli vakioidaan, mutta kullakin alalla (lukuun ottamatta luonnonvara- ja ympäristöalaa sekä humanistista ja kasvatusalaa) naisilla opinnot ovat miehiä useammin edenneet omien tavoitteiden mukaan ja harvemmin tavoitteita hitaammin. Omia tavoitteita hitaammin opinnot ovat muita useammin edenneet perheellisillä opiskelijoilla sekä opiskeluvuosina tarkasteltuna pidemmällä olevilla ja vanhemmillä opiskelijoilla.

Niistä, joiden mielestä opinnot olivat edenneet omia tavoitteita hitaammin, vajaa puolet (43 %) ilmoitti yhdeksi syyksi työnteon. Työssäkäynti oli yleisin ilmoitettu syy. Työssäkäynti onkin yhteydessä opintojen etenemiseen siten, että mitä enemmän edellisen viikon aikana on tehty töitä, sitä useammin opinnot ovat edenneet omia tavoitteita hitaammin.⁹ Muita keskeisiä syitä opintojen hitaammalle etenemiselle olivat elämäntilanne ja henkilökohtaiset syyt (36 %), heikko opiskelumotivaatio ja/tai kokemus väärällä alalla opiskelusta (33 %) sekä opintojen työläys (23 %) ja puutteellinen opintojen ohjaus (22 %). Muita, vähemmän yleisiä, syitä olivat muun muassa toimeentulovaikkeudet (13 %), sairaudet (9 %),

puutteelliset opiskeluvalmiudet (8 %) ja aktiivisuus opiskelijajärjestöissä (8 %). Henkilökohtaisiksi ja elämäntilanteeseen liittyviksi syiksi luettavia motiiveja tuli paljon esiin myös opiskelijoiden kirjoittamissa avovastauksissa. Muun muassa raskaus, lapset ja perhe mainittiin usein opintoja hidastaneina tekijöinä. Myös armeijan todettiin olevan eräs opintoja hidastanut tekijä.¹⁰ Opintojen nopeammalle etenemiselle ilmoitettiin syiksi muun muassa motivaatio, ahkeruus, aiemmat opinnot ja kurssien hyväksi lukeminen sekä kunnianhimo. Eri syyt saivat kuitenkin vain yksittäisiä mainintoja, koska ainoastaan kolme prosenttia vastaajista piti opintojen etenemistähtiaan tavoitteitaan nopeampana ja heistä vain osa (N=71) toi esiin etenemistä edesauttaneita tekijöitä.

Opintojen etenemiseen kytkeytyvistä tekijöistä opintojen työläys ja opintojen ohjaus ovat muihin edellä mainittuihin syihin verrattuna vähemmän yhteydessä opiskelijan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja enemmän sellaisia, joihin korkeakoulu ja opettajat voivat vaikuttaa. Useissa aiemmissa tutkimuksissa on tarkasteltu opiskelijoiden näkemyksiä oppilaitoksensa tarjoamasta opintojen ohjauksesta. Kuntun ja Huttusen (2005) mukaan yliopisto-opiskelijoista viidesosa piti opintoihin saatua ohjausta hyvänä ja kolmasosa kohtuullisena tai vaihtelevana. Vajaa kolmannes piti ohjausta jonkin verran vajavaisena ja 17 prosenttia täysin riittämättömänä. Kokemus puutteellisesta ohjauksesta oli lisääntynyt kahdeksan prosenttiyksikköä vuodesta 2000. (Mt., 44.) Ammattikorkeakouluopiskelijoista koskevista tutkimuksista on niin ikään tuotu esille opiskelijoiden kokemukset puutteellisesta opintojen ohjauksesta. Erolan (2004) tutkimuksen mukaan viidesosa opiskelijoista piti ohjausta riittävänä ja noin puolet kohtuullisena tai vaihtelevana. Sen sijaan neljännes opiskelijoista piti ohjausta riittämättömänä. Myös Markkula (2006) on tuonut esille ammattikorkeakouluopiskelijoiden tyytymättömyyttä opintojen ohjaukseen. Kaiken kaikkiaan tyytyväisiä saamaansa opintojen ohjaukseen, neuvontaan ja tukeen oli kyseisen tutkimuksen mukaan noin puolet

⁹ Enintään 20 tuntia edellisen viikon aikana töitä tehneistä kolmannes on sitä mieltä, että opinnot ovat edenneet omia tavoitteita hitaammin, kun 30,1–40 tuntia töitä tehneillä kyseinen osuus on 58 prosenttia ja yli 40 tuntia töitä tehneillä 64 prosenttia. Myös niistä, joiden kuukausitulot ovat yli tuhat euroa, suuremmalla osalla opinnot ovat edenneet tavoitteita hitaammin kuin niistä, joiden tulot ovat pienemmät.

¹⁰ Nämä syyt on luokiteltu ja laskettu mukaan henkilökohtaisten syiden 36 prosenttiin.

vastaajista. 28 prosenttia opiskelijoista ei ollut tyytyväisiä ja 24 prosenttia ei osannut sanoa, onko tyytyväinen saamaansa ohjaukseen ja tukeen. (Ks. tarkemmin Markkula 2006, 71–83.) Tutkimusten mukaan tyytymättömyys ohjaukseen lisääntyy iän myötä.

Mitä tulee opintojen työläyteen, aiemmissa tutkimuksissa on myös tuotu esille opiskelijoiden näkemyksiä opintoihin liittyvästä työmäärästä. Ammattikorkeakouluopiskelijoista puolet piti opiskeluun liittyvää työmäärää viimeisen kuukauden aikana sopivana, noin joka kymmenes liian vähäisenä ja 41 prosenttia liian suurena (Erola 2004, 64–65). Yliopisto-opiskelijoista kolmannes piti työmäärää jatkuvasti tai melko usein liian suurena ja joka kymmenes puolestaan jatkuvasti tai melko usein liian vähäisenä kuluneen lukuvuoden aikana (Kunttu & Huttunen 2005, 44).

5.4 Opiskelun pää- ja sivutoimisuus

Korkeakouluopiskelijoiden kohdalla pohditaan usein kysymystä opiskelun pää- ja sivutoimisuudesta. Esimerkiksi opintotuella pyritään takaamaan opiskelijan mahdollisuus päätoimiseen opiskeluun. Mitä ylipäänsä tarkoittaa opiskelun päätoimisuus? Sitäkö, että opiskelija käyttää pääosan ajastaan opiskeluun? Vai sitä, että hän suorittaa tarpeellisen määrän (esimerkiksi opintotuen saamisen edellytysten täyttymiseksi tai tutkintorakenteen määrittelemän opiskelutahdin ylläpitämiseksi) opintoja tietyn ajan puitteissa? Jos opiskelija tekee palkkatöitä 40 tuntia viikossa, mutta suorittaa silti samalla 40 opintoviikkoa lukuvuoden aikana, onko hän pää- vai sivutoiminen opiskelija?

Yksiselitteistä vastausta kysymykseen ei ole. On silti mielekästä kartoittaa opiskelijoiden näkemyksiä siitä, pitävätkö he omaa opiskelutilannettaan ensisijaisesti pää- vai sivutoimisena. Vuonna 2003 81 prosenttia opiskelijoista ilmoitti opiskelevansa päätoimisesti ja 12 prosenttia sivutoimisesti (Berndtson 2004, 24). Tässä tutkimuksessa opiskelijoilta kysyttiin, mikä kuvaa *parhaiten* omaa opiskelutilannetta kyselyn toteutusajankohtana. 78 prosenttia opiskelijoista ilmoitti opiskelevansa päätoimisesti ja 16 prosenttia

sivutoimisesti. Lisäksi avovastauksissa tuotiin esille muita näkemyksiä. Monet avovastauksista viittasivat sellaiseen tilanteeseen, jossa aika jaetaan opiskelun ja esimerkiksi työnteon kesken. Tästä ei kuitenkaan voi tehdä suoraan johtopäätöstä, että opiskelu olisi tällöin sivutoimista. Vastauksissa tuli esiin tilanteita, joissa opiskellaan koko ajan, mutta jonkin toisen asian rinnalla, tilanteita, joissa opiskelu on ajoittaista ja esimerkiksi tilanteita, joissa työn ohella tai työsuhteessa tehdään lopputyötä. Näissä tapauksissa on vaikea määritellä, onko opiskelu tällöin pää- vai sivutoimista. Muita määritelmiä omalle tilanteelle olivat esimerkiksi äitiysloma ja työharjoittelussa oleminen¹¹.

Sivutoiminen opiskelu on selvästi harvinaisempaa ammattikorkeakouluopiskelijoilla (10 %) kuin yliopisto-opiskelijoilla (21 %). Ammattikorkeakouluopiskelijoilla ei ole usein mahdollisuutta opiskella sivutoimisesti siinä mielessä kuin yliopisto-opiskelijoilla, jotka voivat ainakin toistaiseksi suhteellisen vapaasti itse vaikuttaa siihen, kuinka tiiviin kokonaisuuden lukujärjestyksestään kulloinkin rakentavat. 86 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista ilmoittikin opiskelevansa päätoimisesti. Vuonna 2003 osuus oli 90 prosenttia (Berndtson 2004, 24) ja vuonna 2000 84 prosenttia (Lempinen & Tiilikainen 2001, 46). Yliopisto-opiskelijoista päätoimisesti ilmoitti opiskelevansa 73 prosenttia vuonna 2006, 78 prosenttia vuonna 2003 (Berndtson 2004, 24) ja 75 prosenttia vuonna 2000 (Lempinen & Tiilikainen 2001, 46).

Opiskelu on useimmiten ensimmäisiä vuosina päätoimisempaa kuin opiskeluvuosien karttuessa (ainakin yliopisto-opiskelijoilla). Kun tarkastellaan opiskelutilannetta iän ja opiskeluvuosien mukaan, voidaan havaita, että mitä kauemmin on opiskeltu tai mitä vanhempia ollaan, sitä useammin opiskelu on sivutoimista. Iällä on merkitystä myös korkeakoulusektorin ja opiskelutilanteen välisen yhteyden suhteen. Edellä todettu ero ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoiden välillä opiskelun pää- ja sivutoimisuuden suhteen tarkentuu ikäluokittain tarkasteltuna. Opiskelutilanne vaihtelee korkeakoulusektorin mukaan vanhemmissa ikäluokissa, mutta ei juurikaan nuoremmissa ikäluokissa. Toisin sanoen sekä yliopisto- että ammattikorkeakouluopiskelijoilla opiskelu on

¹¹ Harjoittelun ollessa pakollinen osa opintoja, se katsotaan ainakin ammattikorkeakouluissa päätoimiseksi opiskeluksi.

yleisimmin päätoimista nuorilla ikäluokilla, mutta iän karttuessa ero yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden välillä kasvaa selvästi. Ammattikorkeakouluopiskelijoista kaikissa ikäluokissa vähintään 70 prosenttia opiskelee päätoimisesti, kun esimerkiksi yli 26-vuotiaista yliopisto-opiskelijoista vain vajaa puolet (48 %) opiskelee päätoimisesti.

Naisista (80 %) hieman miehiä (75 %) suurempi osuus ilmoittaa opiskelevansa päätoimisesti. Perhe- muodon mukaan tarkasteltuna päätoiminen opiskelu on harvinaisempaa perheellisillä opiskelijoilla ja erityisesti niillä, jotka asuvat puolison ja lapsen/lasten kanssa. Puolison ja lapsen/lasten kanssa asuvista ainoastaan puolet ilmoittaa opiskelevansa päätoimisesti, kun yksinhuoltajista 69 prosenttia ja kaikkien muiden perhe- muotojen edustajista vähintään 75 prosenttia opiskelee päätoimisesti. Ansiotyön tekeminen on yhteydessä opiskelutilanteeseen siten, että mitä enemmän töitä tehdään, sitä harvemmin opiskelijat ilmoittavat olevansa päätoimisia opiskelijoita.

5.5 Kokemus oikealla alalla opiskelemisesta

Kolme neljäsosaa opiskelijoista kokee opiskelevansa oikealla opiskelualalla. Seitsemän prosenttia ei koe opiskelevansa oikealla alalla ja viidennes ei osaa sanoa, opiskeleeko oikealla alalla. Tulokset ovat samansuuntaiset kuin aiemmissakin tutkimuksissa, joskin vielä

hieman positiivisemmat. Kuntun ja Huttusen (2005, 44) mukaan yliopisto-opiskelijoista 68 prosenttia koki opiskelevansa oikealla alalla, 23 prosenttia oli asiasta epävarmoja ja yhdeksän prosenttia arvioi alansa itselleen vääräksi. Erolan (2004, 63–64) tutkimuksen perusteella ammattikorkeakouluopiskelijoista niin ikään 66 prosenttia koki opiskelevansa oikealla alalla, 24 prosenttia oli epävarmoja ja joka kymmenes piti opiskelualansa vääränä. Berndtsonin (2004, 28) tutkimuksen mukaan jopa 80 prosenttia opiskelijoista koki opiskelevansa oikealla opiskelualalla, mikä on hieman enemmän kuin tämänvuotisessa kyselyssä.

Kokemus oikealla alalla opiskelemisesta ei myöskään käsillä olevan tutkimuksen perusteella juurikaan vaihtelee yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden välillä. Yliopisto-opiskelijoista 76 prosenttia kokee opiskelevansa oikealla alalla, kun ammattikorkeakouluopiskelijoilla vastaava osuus on 72 prosenttia. Osuudet ovat laskeneet jonkin verran vuodesta 2003 (Berndtson 2004, 28). Koulutusaloittain tarkasteltuna sosiaali-, terveys- ja liikunta-alojen opiskelijoista 86 prosenttia ja kulttuurialan opiskelijoista 82 prosenttia kokee opiskelevansa oikealla alalla. Matkailu-, ravitsemus- ja talousalojen opiskelijoista puolestaan vain 61 prosenttia kokee opiskelevansa oikealla alalla. Muut alat sijoittuvat em. alojen välimaastoon siten, että 68–75 prosenttia opiskelijoista kokee opiskelevansa oikealla alalla.

Ilältään vanhemmat opiskelijat kokevat useammin opiskelevansa oikealla alalla kuin nuoremmat. Suurin ero eri ikäluokkien välillä ei kuitenkaan ole siinä,

Taulukko 8. Yliopisto-opiskelijoiden ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden opiskelun päätoimisuus iän mukaan (%).

		päätoimisesti opiskelevat	N
yliopisto	enintään 20-vuotiaat	90	84
	21–23-vuotiaat	93	755
	24–26-vuotiaat	74	565
	27–29-vuotiaat	54	234
	vähintään 30-vuotiaat	41	144
	Yhteensä	73	1 782
amk	enintään 20-vuotiaat	94	96
	21–23-vuotiaat	93	811
	24–26-vuotiaat	80	439
	27–29-vuotiaat	70	112
	vähintään 30-vuotiaat	80	115
	Yhteensä	86	1 573
p=0.000			

kuinka suuri osuus kokee olevansa väärällä alalla, vaan siinä, ettei osaa sanoa, kokeeko opiskelevansa oikealla alalla vai ei. On tietysti luonnollista, että opiskeluran alkuvaiheessa ei vielä osata sanoa, onko tullut valituksi oikea ala, ja vasta opinnoissa (ja elämässä yleensä) pidemmällä oltaessa vahvistuu käsitys siitä, että opiskellaan sitä, mitä halutaan. Kokemus oikealla alalla opiskelusta ei kuitenkaan vaihtelee opiskeluvuoden mukaan. Varmuus näyttäisikin siten kasvavan pikemminkin iän myötä kuin opiskeluvuosien karttumisen (ja näin ollen opintojen etenemisen) myötä. Vanhempana on luonnollisesti ollut enemmän aikaa kokeilla eri vaihtoehtoja ja mahdollisesti vaihtaa alaa, jos ensimmäinen yritys ei ole osoittautunut oikeaksi.

Myös pohjakoulutus voi osaltaan olla yhteydessä kokemukseen oikeasta alasta. Ammatillisen perustutkinnon ja sekä ylioppilas- että ammatillisen tutkinnon suorittaneet kokevat useammin opiskelevansa oikealla alalla kuin pelkän ylioppilastutkinnon suorittaneet. Erityisesti tarkasteltaessa ammattikorkeakouluopiskelijoita (joita ammatillinen perustutkinto pohjakoulutuksena useammin koskee) voidaan todeta, että suurempi osa ammatillisen perustutkinnon suorittaneista (80 %) tai sekä ammatillisen että ylioppilastutkinnon suorittaneista (79 %) kokee opiskelevansa oikealla alalla kuin pelkän ylioppilastutkinnon suorittaneista (69 %). Suurimmalla osalla ammattikorkeakouluopiskelijoista on kuitenkin ylioppilastutkinto pohjakoulutuksena. Vaikka ammatillinen pohjakoulutus on positiivisella tavalla yhteydessä kokemukseen oikealla alalla opiskelusta, yhteys kokemukseen opintojen etenemisestä on kuitenkin toisenlainen. Niistä ammattikorkeakouluopiskelijoista, joilla on pohjakoulutuksena ammatillinen perustutkinto, 58 prosentin mielestä opinnot ovat edenneet omien tavoitteiden

mukaisesti ja 38 prosentin mielestä hitaammin. Niistä ammattikorkeakouluopiskelijoista, joilla puolestaan on pohjakoulutuksena ylioppilastutkinto tai sekä ylioppilas- että ammatillinen tutkinto, noin 70 prosentin mielestä opinnot ovat edenneet omien tavoitteiden mukaisesti ja neljänneksen mielestä hitaammin.

Kokemus oikealla alalla opiskelusta on yhteydessä myös opintojen etenemiseen omien tavoitteiden mukaisesti. Niistä, jotka kokevat opiskelevansa oikealla alalla, selvästi suurempi osa kuin niistä, jotka eivät koe opiskelevansa oikealla alalla, on sitä mieltä, että opinnot ovat edenneet omien tavoitteiden mukaisesti. Oikealla alalla opiskelevista 65 prosenttia on sitä mieltä, että opinnot ovat edenneet tavoitteiden mukaisesti. Niistä, jotka eivät koe opiskelevansa oikealla alalla, ainoastaan 35 prosenttia arveli opintojensa edenneen omien tavoitteiden mukaisesti ja 64 prosenttia oli puolestaan sitä mieltä, että opinnot ovat edenneet tavoitteita hitaammin. Ne, jotka eivät osaa sanoa, kokevatko he opiskelevansa oikealla alalla sijoittuvat edellä mainittujen välimaastoon.

Toisinaan kokemus väärällä alalla opiskelusta voi johtaa alan tai oppilaitoksen vaihtoon. Tässä tutkimuksessa kartoitettiin opiskelijoiden mahdollisia koulutusalan tai korkeakoulun vaihtoehtoja. Valtaosa (80 %) opiskelijoista ei ole vaihtanut korkeakouluopintojensa aikana koulutusalaan tai korkeakoulua. Kyseinen osuus oli 75 prosenttia yliopisto-opiskelijoista ja 85 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista. Vastaajien keskuudessa yleisimmän oli vaihdettu pääainetta yliopiston sisällä. Näin ilmoitti tehneensä 11 prosenttia yliopisto-opiskelijoista. Kahdeksan prosenttia yliopisto-opiskelijoista oli vaihtanut yliopistosta toiseen ja seitsemän prosenttia ammattikorkeakoulusta yliopistoon. Ammattikorkeakouluopiskelijoista neljä prosenttia oli

Taulukko 9. Kokemus oikealla alalla opiskelusta iän mukaan (%).

ikä	kyllä	en	en osaa sanoa	N
enintään 20-vuotiaat	61	12	28	195
21–23-vuotiaat	70	8	22	1 685
24–26-vuotiaat	76	5	19	1 316
27–29-vuotiaat	77	6	17	602
vähintään 30-vuotiaat	85	5	11	503
Yhteensä	74	7	19	4 301
p=0.000				

vaihtanut alaa ammattikorkeakoulun sisällä, seitsemän prosenttia ammattikorkeakoulusta toiseen ja neljä prosenttia yliopistosta ammattikorkeakouluun.

Tämän tutkimuksen perusteella on mahdotonta kartoittaa esimerkiksi sitä, millä aloilla tai missä korkeakouluissa alaa tai korkeakoulua vaihtaneet ihmiset ovat opiskelleet, koska tutkimuksen perusteella tiedetään ainoastaan kyseisten henkilöiden nykyinen tilanne. Vastaajien kokonaisopiskelu-urasta ei siis voida piirtää selkeää kuvaa. Ne, jotka nyt kokevat olevansa väärällä alalla, eivät välttämättä myöskään ole niitä, jotka ovat alaa tai korkeakoulua vaihtaneet. Myöskään sitä ei voida ennakoida, aikovatko ne, jotka kokevat tällä hetkellä olevansa väärällä alalla, vaihtaa alaa tai suorittaa tutkintoaan valmiiksi.

5.6 Opiskelijoiden kielitaito ja kansainvälinen liikkuvuus

5.6.1 Opiskelijoiden kielitaito

Kyselyssä selvitettiin opiskelijoiden kielitaitoa ja mahdollisia opintoja ulkomailla. Parhaiten korkeakouluopiskelijoilla on hallussa englannin kielen taito. 41 prosenttia opiskelijoista ilmoitti osaavansa englantia sujuvasti. Puolet vastaajista ilmoitti osaavansa englantia melko sujuvasti tai kohtalaisesti. Noin joka kymmenes vastaaja piti englanninkielen taitoaan heikkona tai melko heikkona. Juuri kukaan ei ollut sitä mieltä, ettei osaa englantia lainkaan.

Toisen kotimaisen kielen taito on sujuva noin joka kymmenennellä vastaajalla. Vajaa neljännes (23 %) ilmoitti osaavansa toista kotimaista kieltä melko sujuvasti ja 38 prosenttia kohtalaisesti. Neljännes piti kielitaitoaan melko heikkona toisen kotimaisen kielen osalta ja kuusi prosenttia heikkona. Prosentti vastaajista ilmoitti, ettei osaa toista kotimaista kieltä lainkaan.

Kolmanneksi yleisimmin osattu vieras kieli on saksa. Yhdeksän prosenttia vastaajista ilmoitti taitavansa saksaa sujuvasti tai melko sujuvasti ja 14 prosenttia kohtalaisesti. Vajaa neljäkymmentä prosenttia opiskelijoista piti saksan taitoaan melko heikkona

tai heikkona ja samansuuruinen osuus ei osaa saksaa lainkaan. Kymmenisen prosentti vastaajista ilmoitti osaavansa ranskaa vähintään kohtalaisesti ja viidennessä melko heikosti tai heikosti. Noin 70 prosenttia vastaajista ei osaa ranskaa. Viisi prosenttia vastaajista ilmoitti osaavansa espanjaa vähintään kohtalaisesti, viisitoista prosenttia melko heikosti tai heikosti ja neljä viidestä ei osaa kieltä lainkaan. Venäjää ilmoitti osaavansa edes jossain määrin 13 prosenttia vastaajista, heistä yli puolet tosin heikosti. Noin joka seitsemäs vastaaja mainitsi osaavansa jollain tasolla vielä jotakin muuta kieltä.

Yliopisto-opiskelijoiden itse ilmoitettu kielitaito on jonkin verran parempi kuin ammattikorkeakouluopiskelijoilla. Kaikissa yleisimmissä kielissä (toinen kotimainen, englanti, saksa ja ranska) yliopisto-opiskelijoista suurempi osa kuin ammattikorkeakouluopiskelijoista on ilmoittanut ainakin jossain määrin osaavansa kieltä ja lisäksi hieman suurempi osa on ilmoittanut osaavansa kyseisiä kieliä sujuvasti tai melko sujuvasti. Suurin ero kielitaidon tason suhteen on englannissa, jota 46 prosenttia yliopisto-opiskelijoista ilmoitti osaavansa sujuvasti ammattikorkeakouluopiskelijoiden vastaavan osuuden ollessa 35 prosenttia. Tuoreessa ammattikorkeakouluopiskelijoita ja heidän opintojaan koskevassa tutkimuksessa on myös todettu, että moni opiskelija oli sitä mieltä, ettei ole saanut riittävästi valmiuksia asioiden hoitamiseen vierailta kielillä (Markkula 2006, 66).

Naisten itse ilmoitettu kielitaito on keskimäärin parempi kuin miesten. Ainoa poikkeus on englanti, jossa ei esiinny eroja osaamisen yleisyyden tai tason suhteen.

5.6.2 Opiskelu ja harjoittelu ulkomailla

Tähän kyselyyn vastanneista opiskelijoista 16 prosenttia ilmoitti olleensa opiskelemassa ja/tai harjoittelussa ulkomailla.¹² Vaihdoissa tai harjoittelussa olivat useammin olleet yliopisto- (19 %) kuin ammattikorkeakouluopiskelijat (11 %) ja naiset (18 %) useammin kuin miehet (12 %). Vastaajilta tiedusteltiin lisäksi, suunnittelevatko he lähtevänsä ulkomaille opiskelijavaihtoon, kielikurssille, harjoitteluun tms. Noin

¹² Kysymys koski toisen asteen opiskelun jälkeisiä opintoja/harjoittelua ulkomailla, joten ulkomailla opiskelun ei ole välttämättä tarvinnut tapahtua nykyisten opintojen aikana.

kolmannes vastasi ”ehdottomasti en”. Niin ikään kolmannes ei osannut sanoa ulkomailla opiskelua koskevista suunnitelmistaan ja vajaa neljännes piti asiaa mahdollisena. Vajaa kymmenen prosenttia vastasi ”kyllä, ehdottomasti” ja lisäksi seitsemän prosenttia opiskelijoista ilmoitti tehneensä jo lähtöön liittyviä järjestelyitä. Irma Garamin (2006, 4) korkeakouluopiskelijoiden kansainvälistä liikkuvuutta koskevan tutkimuksen mukaan uusista yliopisto-opiskelijoista 23 prosenttia ja ammattikorkeakouluopiskelijoista 15 prosenttia suorittaa osan tutkinnostaan ulkomailla. Kasvua lähtijöiden määrässä oli vuonna 2005 tapahtunut kolmen prosentin verran vuoteen 2004 verrattuna (mt., 9).

Koska suuri osa opiskelijoista ei lähde opintojensa aikana vaihtoon ulkomaille, aiemmissa tutkimuksissa (Markkula 2006; Viuhko 2006a) on myös selvitetty syitä siihen, miksi opiskelijat eivät halua lähteä opiskelijavaihtoon ulkomaille. Keskeisiä syitä ovat sosiaaliset syyt (seurustelusuhde, perhe), valmistumisen hidastuminen, työssäkäynti Suomessa tai se, ettei ole varaa lähteä vaihtoon. Moni opiskelija on myös sitä mieltä, että vaihtoon lähteminen on liian vaivalloista. (Ks. tarkemmin Markkula 2006, 43–46; Viuhko 2006a, 18.)

Ulkomailla opiskelemissa ja/tai harjoittelussa olleilta kysyttiin lisäksi opiskelun/harjoittelun sisältöön, pituuteen ja rahoitukseen liittyviä asioita. Yleisintä ulkomailla olleiden keskuudessa oli se, että oli osallistuttu kotimaisiin opintoihin liittyvään opetukseen (N=335). Tällaisen opiskelun mediaanikesto oli viisi kuukautta. Toiseksi yleisintä oli harjoittelu ulkomailla (N=182), jonka mediaanikesto oli kolme kuukautta. Lisäksi reilu 120 vastaajaa ilmoitti olleensa ulkomaisen korkeakoulun tutkinto-opiskelijana. Tällöinkin opintojen keston mediaani oli ainoastaan kuusi kuukautta. Ainoastaan muutama prosentti ulkomailla tut-

kintoaan suorittaneista oli opiskellut yli kymmenen kuukautta. Kielikurssille ulkomailla oli osallistunut satakunta vastaajaa keston mediaanin ollessa kaksi kuukautta (moodi yksi kuukausi).

Yleisimpiä kohdemaita ulkomailla opiskelulle tai harjoittelulle olivat Iso-Britannia (N=86), Ruotsi (N=57), Saksa (N=56), Ranska (N=41) ja Espanja (N=41).¹³ Yleisin vaihto-ohjelma oli Erasmus/Tempus, jonka kautta oli ollut vaihdossa vajaa puolet ulkomailla olleista. Vajaa kolmannes ei ollut ollut ulkomailla minkään ohjelman kautta. Nordplus-ohjelman kautta ulkomaille oli lähtenyt 40 vastaajaa. Lisäksi avokohdassa mainintoja saivat useat muut yksittäiset ohjelmat, ja erityisesti korkeakoulujen kahdenväliset vaihdot tulivat esiin useamman vastaajan kohdalla.

Ulkomaisen vaihdon tai harjoittelun rahoitus koostui jossain määrin erilaisista elementeistä kuin kotimaassa tapahtuvien opintojen rahoitus (ks. tästä seuraava luku). Ulkomailla opiskelun rahoitus voi sisältää erilaisia kotimaasta, kohdemaasta tai esimerkiksi EU: lta saatuja stipendejä ja avustuksista. Keskeisimpiä elementtejä vaihdon rahoituksen kannalta ovat suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden kohdalla kuitenkin kotimainen opintoraha, säästöt, opintolaina sekä vanhempien ja/tai sukulaisten taloudellinen tuki. Opintoihin ulkomailla on mahdollista saada korotettua asumislisää ja opintolainaa. Korkeakouluopiskelijoilla asumislisän määrä on eräitä alhaisen vuokratason maita lukuun ottamatta 210 euroa kuukaudessa ja opintolainan valtiontakaus 440 euroa kuukaudessa (Kelan verkkosivut). Opintolainan käyttö on selvästi yleisempää ulkomailla suoritettavien kuin kotimaisten opintojen rahoituksessa, koska ulkomailla palkkatulojen rooli on huomattavasti pienempi (tästä lisää luvussa 7.2). Myös säästöt ovat huomattavasti keskeisemmässä roolissa silloin, kun opiskellaan ulkomailla.

¹³ Kysymyksessä pyydettiin ilmoittamaan se maa, jossa oli oltu kaikkein pisimpään. Ulkomailla opiskelun keston mediaani oli viisi kuukautta.

6 Opiskelijoiden toimeentulo

6.1 Tulot ja menot

Kyselylomakkeessa tiedusteltiin vastaajien tuloja ja menoja melko tarkasti. Tuloja koskeva kysymys oli muotoiltu siten, että vastaajia pyydettiin arvioimaan keskimääräiset kuukausittain käytettävissä olevat nettotulonsa valmiiksi annetun ryhmittelyn mukaisesti. Ryhmittelyssä oli eroteltu eri tulomuodot (opintoraha ja asumislisä/-tuki, opintolaina, palkkatulot, vanhempien tuki, puolison tuki, säästöt, toimeentulotuki, muut sosiaaliturvaetuudet ja muut tulonlähteet). Menoja koskeva kysymys oli vielä astetta monipolisempi. Siinä vastaajia pyydettiin arvioimaan keskimääräiset menonsa kuukaudessa valmiiksi annetun ryhmittelyn mukaisesti siten, että vastaajien tuli erikseen ilmoittaa ne menot, jotka he maksavat itse ja ne menot, jotka heidän perheensä (vanhemmat/sukulaiset/puoliso) maksaa. Ryhmittelyssä oli eroteltu elinkustannuksiin liittyviä menoja (asuminen, ruoka jne.), opiskeluun liittyviä menoja (opiskelumateriaalit jne.) ja muita menoja (puhelinlasku, harrastukset jne.; ks. tarkemmin

liite 2). Tuloja ja menoja koskevat kysymykset olivat melko raskaita vastata, mutta suuri osa opiskelijoista oli kuitenkin ilmoittanut ainakin jollain tasolla tulojaan ja menojaan. Puuttuvien vastausten kohdalla on mahdotonta tietää, milloin vastauksen puuttuminen viittasi siihen, ettei kysymykseen oltu syystä tai toisesta vastattu ja milloin siihen, ettei henkilöllä ollut kyseistä tuloa/menoa. Täytyy myös muistaa, että vastaukset ovat arvioita ja että tulojen ja menojen arviointi voi olla hyvinkin hankalaa. Kommenttikohdassa osa opiskelijoista huomautti tuloja ja menoja koskevien kysymysten vaikeudesta ja erityisesti puolison kanssa asuvat pitivät omien tulojen ja menojen erittelyä hankalana.

6.2 Opiskelijoiden yhteenlasketut tulot

Tähän kyselyyn vastanneiden korkeakouluopiskelijoiden kuukausittaisten nettotulojen (yhteensä) mediaani on 733 euroa.¹⁴ Vastauksissa esiintyi hyvin runsaasti vaihtelua siten, että ilmoitetut yhteenlasketut tulot

¹⁴ Opiskelijoiden ilmoittamista tuloista ja menoista on poistettu negatiiviset arvot, ja epäselvät arvot on muutettu puuttuviksi arvoiksi. Tuloissa "yhteensä" on mukana ilmoitetut nollatulot, yksittäisten tulojen osalta tarkastellaan vain niitä, jotka ovat joitakin tuloja kyseisen asian suhteen ilmoittaneet (ts. yli 0). Menoissa on mukana aina vain kyseisen menon ilmoittaneet (ts. yli "0"). Tuloissa/menoissa "yhteensä" on käytetty vastaajien ilmoittamia "yhteensä"-arvoja. Jos tulo-ja/menoja yhteensä ei ole ilmoitettu, on laskettu vastaajan ilmoittamien yksittäisten tulojen/menojen summa. Suurin osa vastaajista (4 113 vastaajaa eli 95 % kaikista vastaajista) oli ilmoittanut itse yhteenlasketut kuukausitulonsa. Valtaosalla vastaajista (87 %) itse ilmoitettu tulojen yhteismäärä on täsmälleen sama kuin yksittäisten tulojen summa, 96 prosentilla vastaajista näillä kahdella tavalla tarkasteltuna ei ole yli sadan euron heittoa suuntaan tai toiseen.

vaihtelivat aina nollan ja muutaman kymmenen tuhannen euron välillä (suurin ilmoitettu arvo oli 35 000). Tässä mielessä keskiluvut, kuten mediaani, kertovat vain suuntaa antavasti opiskelijoiden tuloista, eivätkä niinkään opiskelijoiden moninaisuudesta. Mediaanin¹⁵ katsottiin kuitenkin olevan tämän tutkimuksen kannalta keskiarvoa luotettavampi tunnusluku hyvän yleiskuvan saamiseksi, koska muutamakin erittäin suuret arvot voivat nostaa keskiarvoa selvästi.

Vuoden 2000 Opiskelijatutkimuksen mukaan korkeakouluopiskelijoiden mediaanitulo oli noin 640 euroa kuussa (3 800 markkaa) (Lempinen & Tiilikainen 2001, 33–34) ja vuoden 2003 Opiskelijatutkimuksen mukaan 680 euroa (Berndtson 2004, 32). Vuoden 2000 tutkimuksessa puhutaan käytettävissä olevista tuloista, mutta vuoden 2003 tutkimuksesta ei käy ilmi, onko kyseessä netto- vai bruttotulot. Tulokset näiden eri tutkimusten välillä eivät ole täysin vertailukelpoisia myöskään sen vuoksi, että kysymykset on kussakin tutkimuksessa kysytty hieman eri tavoin. Vuoden 2000 tutkimuksessa vastaajilta ei kysytty säästöjen osuutta tuloista ja vuoden 2003 tutkimuksessa säästöjä tiedusteltiin, mutta niitä ei ole laskettu mukaan tulojen kokonaissummaan, koska kysymyksen tulkinnessa oli ilmennyt ongelmia. Käsillä olevassa tutkimuksessa sen sijaan säästöjä kysyttiin osana tuloja ja ne on myös otettu mukaan yhteistuloihin, jos opiskelija itse on laskenut säästöt tuloihinsa. Kun vuoden 2006 ilmoitetuista kokonaistuloista vähennetään säästöt, tulojen mediaani on lähes samansuuruinen kuin 2003.

Vastaajat jaoteltiin tulojensa perusteella tuloluokkiin, jotka ovat yhteneväiset edellisen Opiskelijatutkimuksen (Berndtson 2004) kanssa. Puolet opiskelijoista ansaitsee kuussa 400–800 euroa (24 % 400–600 euroa ja 26 % 600–800 euroa). Vajaalla kymmenyksellä (8 %) vastaajista kuukausitulot ovat alle 400 euroa. 17 prosentilla nettotulot ovat puolestaan 800–1 000 euroa kuussa ja neljänneksellä yli 1000 euroa kuussa. Verrattuna vuoteen 2003 kahteen alimpaan tuloluokkaan kuuluvien osuudet ovat jonkin verran pienentyneet. 600–800 euroa ja 800–1 000 euroa kuukaudessa ansaitsevien osuudet ovat kasvaneet ja yli 1 000 euroa ansaitsevien osuus hieman pienentynyt. Opiskelijoi-

den eri tuloluokkiin jakautumisen vertailuun tulee kuitenkin suhtautua varauksella edellä mainittujen vertailtavuuteen liittyvien ongelmien vuoksi.

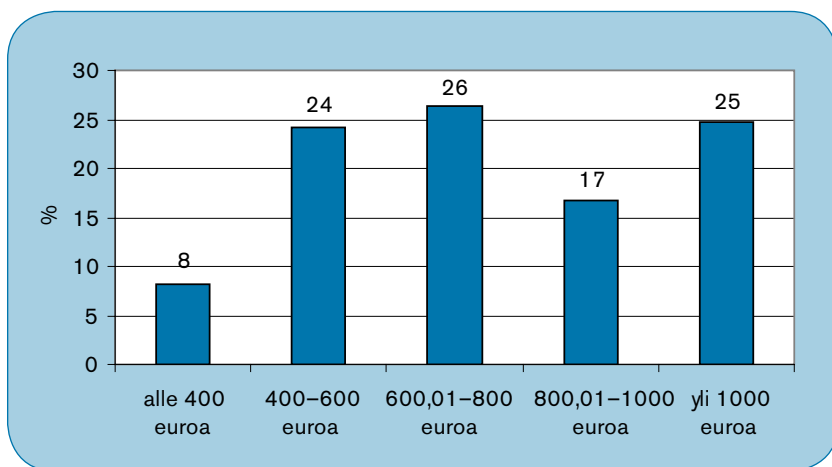
Vertailtavuuteen liittyvistä ongelmista huolimatta eri tutkimukset näyttävät suuntaviivoja siitä, minkä suuruiset korkeakouluopiskelijoiden tulot keskimäärin ovat ja miten tulot ovat kehittyneet viime vuosien aikana. Opiskelijatutkimusten perusteella voidaan todeta, että korkeakouluopiskelijoiden tulot ovat pysytelleet melko samalla tasolla 2000-luvulla. Kun lisäksi huomioidaan elinkustannustason muutos, muutaman kymmenen euron suuruinen keskitulojen kasvu ei vielä kerro opiskelijoiden taloudellisen tilanteen kovin merkittävästä parantumisesta, vaan pikemminkin siitä, että kovin suuria muutoksia ei ole tapahtunut suuntaan eikä toiseen. Tilastokeskuksen elinkustannusindeksin mukaan vuodesta 2003 vuoteen 2006 elinkustannukset ovat nousseet 2,2 prosenttia ja vuodesta 2000 vuoteen 2006 8,5 prosenttia.¹⁶ Eri vuosien välistä keskitulojen tarkkaa prosentuaalista muutosta ei kuitenkaan voida luotettavasti vertailla Opiskelijatutkimusten tulosten valossa, koska tulotasoa on mitattu hieman eri tavoin kunakin vuonna.

Tämän tutkimuksen perusteella yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden välillä on jonkin verran eroa heidän keskimääräisten kuukausitulojensa suhteen. Yliopisto-opiskelijoilla nettotulojen mediaani on 770 euroa ja ammattikorkeakouluopiskelijoilla puolestaan 700 euroa. Myös aiemmissa Opiskelijatutkimuksissa on havaittu, että yliopisto-opiskelijoiden tulot ovat jossain määrin suuremmat kuin ammattikorkeakouluopiskelijoilla (ks. Berndtson 2004, 34; Lempinen & Tiilikainen 2001, 34). Ammattikorkeakouluopiskelijoista kymmenen prosenttia ansaitsee alle 400 euroa kuussa, kun yliopisto-opiskelijoista kuusi prosenttia kuuluu kyseiseen tuloluokkaan. 30 prosentilla yliopisto-opiskelijoista on puolestaan yli tuhannen euron kuukausitulot, mutta ammattikorkeakouluopiskelijoista vain 18 prosentilla tulot ylittävät 1 000 euroa.

Suomessa ei ole virallista pienituloisten määritelmää tai köyhyysrajaa. Usein käytetty määritelmä pienituloisuudesta on se, että pienituloisia ovat ”henkilöt, joiden kotitalouden vuoden yhteenlasketut

¹⁵ Mediaani on keskimäinen arvo, kun kaikki arvot laitetaan peräkkäin suuruusjärjestykseen.

¹⁶ Elinkustannusindeksi on katsottu kyselyiden keruujankohdilta, ts. maaliskuulta 2006, lokakuulta 2003 ja maaliskuulta 2000 (www.stat.fi/til/eki/2006/07/eki_2006_07_2006-08-14_tie_001.html, luettu 24.8.2006).

Kuvio 2. Vastaajien kuukausitulot luokiteltuna (%).

Taulukko 10. Nettotulot keskimäärin kuukaudessa lukuvuoden 2005–2006 aikana (sis. ne, joilla kyseistä tuloa on; mediaani) ja tuloa saavien osuus kaikista.

	Kaikki		Yliopisto-opiskelijat		Amk-opiskelijat	
	eur/kk	%	eur/kk	%	eur/kk	%
opintoraha ja asumislisä/-tuki	404	81	404	76	404	88
opintolaina	250	19	244	16	300	23
palkkatulot	400	51	500	56	307	45
vanhempien/sukulaisten tuki	100	41	100	44	100	37
puolison tuki	200	11	200	10	233	12
säästöt	100	35	100	37	100	31
toimeentulotuki	230	1	289	1	180	1
muut sosiaaliturvaetuudet	200	7	205	7	187	6
muut tulonlähteet	200	7	200	8	200	7

käytettävissä olevat tulot kulutusyksikköä kohti (ns. ekvivalentti tulo) ovat pienemmät kuin 60 prosenttia kaikkien kotitalouksien ekvivalentista mediaanitulosta”. (Tilastokeskuksen verkkosivut). Vuonna 2004 pienituloisuuden raja oli 11 690 euroa vuodessa ja noin 12 prosenttia kotitalouksista määrittyi tällä tavalla tarkasteltuna pienituloisiksi. Kuukausittain tarkasteltuna pienituloisuuden raja on tuhannen euron luokkaa. EU:n köyhyysraja on puolestaan 750 euroa kuukaudessa yksin asuvilla.

Koska pienituloisuudelle ei ole yhtä selkeää määritelmää, on hankalaa sanoa täsmällisesti, kuinka suuri

osa korkeakouluopiskelijoista määrittyy pienituloisiksi. Tutkimuksessa ei myöskään kysytty vastaajien vuosituloja¹⁷, jolloin olisi helpompi tehdä vertailua Tilastokeskuksen pienituloisuuden rajaan, josta tosin ei ole vielä vuotta 2004 tuoreempaa tietoa saatavilla. Suuntaa antavana arviona voidaan tarkastella sitä, kuinka suurella osalla opiskelijoista lukukauden aikaiset tulot alittavat 750 tai 1 000 euroa kuukaudessa. Kaikista tutkimukseen vastanneista opiskelijoista 52 prosentilla kuukausitulot ovat alle 750 euroa ja 73 prosentilla alle tuhat euroa. Jos tarkastellaan vain niitä, jotka ovat ilmoittaneet asuvansa yksin omassa taloudessaan,

¹⁷ Kyselyssä tiedusteltiin keskimääräisiä kuukausittaisia tuloja lukuvuoden aikana, jolloin edellisen kesän aikaiset tulot eivät sisälly kokonaistuloihin (tosin esim. kesätyöansiot voivat näkyä lukuvuoden aikaisissa tuloissa säästöinä). Kuukausitulojen kertominen 12:lla voi antaa jossain määrin harhaisen kuvan opiskelijoiden vuosituloista, koska kesän aikana tulot voivat olla hyvinkin erilaiset kuin lukukauden aikana.

vastaavat osuudet ovat 55 ja 80 prosenttia. Kaikilla näillä eri tavoilla tarkasteltuna yli puolet opiskelijoista määrittyy pienituloisiksi ainakin lukukauden aikaisen tulojensa perusteella. Koska ammattikorkeakouluopiskelijoilla on keskimäärin yliopisto-opiskelijoita pienemmät tulot, heistä myös yliopisto-opiskelijoita suurempi osuus on pienituloisia. On kuitenkin huomioitava, että rahallisten tulojen lisäksi opiskelijat saavat erilaisia opintososiaalisia etuja kuten aterial- ja matkalippuallennuksia sekä terveystalouksia. Edut vaihtelevat jossain määrin korkeakoulusektorin ja opiskelupaikkakunnan mukaan.¹⁸

Kun tarkastellaan yksittäisiä tuloja, voidaan havaita, että suurin ero yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden välillä on palkkatuloissa. Yliopisto-opiskelijoista suuremmalla osalla on palkkatuloja (56 %) kuin ammattikorkeakouluopiskelijoilla (45 %). Palkkatuloja saavien yliopisto-opiskelijoiden palkkatulot (mediaani 500 euroa) ovat myös keskimäärin suuremmat kuin ammattikorkeakouluopiskelijoiden palkkatulot (mediaani 307 euroa). Muiden yksittäisten tulojen osalta yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden välillä ei ole kovin suuria eroja. Ammattikorkeakouluopiskelijoista useampi saa opintorahaa ja asumislisää kuin yliopisto-opiskelijoista, ja useammalla myös on käytössään opintolainaa. Sen sijaan yliopisto-opiskelijat saavat hieman useammin taloudellista tukea vanhemmiltaan tai sukulaisiltaan, tosin tuen mediaani on molemmilla ryhmillä yhtä suuri. Sekä palkkatuloja että opintolainaa on ollut lukuvuoden 2005–2006 aikana käytössä kahdeksalla prosentilla vastaajista, seitsemällä prosentilla yliopisto-opiskelijoista ja kymmenellä prosentilla ammattikorkeakouluopiskelijoista.

Opiskelijoiden tuloissa on eroja myös muiden taustamuuttujien mukaan tarkasteltuna (ks. taulukko 11). Kokonaistulot kasvavat iän ja opiskeluvuosien myötä. Mitä vanhempi on, sitä suuremmat ovat tulot. Vanhimman ikäluokan, vähintään 30-vuotiaiden tulot ovat kuitenkin pienentyneet vuodesta 2003, jolloin ne olivat 1 400 euroa (Berndtson 2004, 34). Tulot

vaihtelevat myös naisten ja miesten välillä siten, että miesten mediaanitulo kuukaudessa on noin 30 euroa suurempi kuin naisten. Miesten ja naisten välinen ero on kasvanut hieman vuodesta 2003 (ks. Berndtson 2004), mutta toisaalta se on pienempi kuin vuonna 2000, jolloin ero oli 300 markkaa eli noin 50 euroa (ks. Lempinen & Tiilikainen 2001, 34). Miesten ja naisten välinen tuloero on todennäköisesti yhteydessä siihen, että miehillä on enemmän palkkatuloja ja säästöjä. Myös perhemuoto on keskeinen tuloihin yhteydessä oleva tekijä ja tämä on havaittu myös aiemmissa Opiskelijatutkimuksissa. Korkeimmat tulot ovat perheellisillä opiskelijoilla, joista yksin lapsen tai lasten kanssa asuvilla noin 1 260 euroa ja puolison ja lapsen/lasten kanssa asuvilla 1 170 euroa. Näissä perheissä luonnollisesti myös menot ovat eri luokkaa kuin lapsettomilla opiskelijoilla (menoista enemmän luvussa 6.4). Yksin omassa taloudessa asuvilla opiskelijoilla kuukausittaiset mediaanitulot ovat 720 euroa ja puolison kanssa asuvilla noin 770 euroa.

Koulutusaloittain tarkasteltuna opiskelijoiden tuloissa on jonkin verran eroja. Suurimmat mediaanitulot ovat yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon opiskelijoilla (n. 790 euroa). Pienimmät tulot ovat keskimäärin sata euroa vähemmän ja ne ovat matkailu-, ravitsemus- ja talousalan opiskelijoilla (680 euroa). Muiden alojen opiskelijoiden tulot ovat näiden välimaastossa vaihdellen 690 ja 740 euron välillä.

Sillä, onko opiskelijan isä tai äiti työelämässä vai työtön ei ole kovin suurta merkitystä opiskelijan kokonaistulojen kannalta, mutta jonkin verran merkitystä vanhemmilta saatavan rahallisen tuen kannalta.¹⁹ Niillä opiskelijoilla, joiden isä tai äiti on työtön tai lomautettu, kokonaistulojen mediaani on ainoastaan hieman pienempi (15–20 euroa pienempi) kuin muilla opiskelijoilla. Näin ei kuitenkaan ole, jos isä tai äiti on muista syistä työelämän ulkopuolelle (esim. eläkkeellä, kotiäitinä/-isänä). Niillä opiskelijoilla, joiden isä tai äiti on muista syistä työelämän ulkopuolella, tulojen mediaani on jopa suurempi kuin niillä opiskelijoilla,

¹⁸ Ammattikorkeakouluopiskelijat ovat terveystalouksien suhteen ainakin joillakin paikkakunnilla verrattain heikossa asemassa, koska ammattikorkeakouluopiskelijoiden terveystalouksien järjestäminen on opiskelijan kotipaikkakunnasta riippumatta opiskelijan opiskelupaikkakunnan vastuulla, eikä riittäviä opiskelijaterveydenhuoltoon kuuluvia palveluita ole kaikissa kunnissa ollut kaikille opiskelijoille tarjolla (ks. esim. Erola 2004).

¹⁹ Tosin kysymys koski yleisesti sekä vanhempien että sukulaisten tukea. Tämän tutkimuksen perusteella ei voida tietää, viittaako saatu taloudellinen tuki samaan henkilöön kuin se, mihin ilmoitettu isän ja äidin ammattiasema viittaa.

Taulukko 11. Opiskelijoiden keskimääräiset kokonaistulot kuukaudessa lukuvuoden 2005–2006 aikana taustamuuttujittain (euroa; mediaani).

		euroa	N
Kaikki		733	4 324
Korkeakoulu	Amk-opiskelijat	700	1 834
	Yliopisto-opiskelijat	770	2 483
Sukupuoli	Naiset	721	2 666
	Miehet	755	1 642
Ikä	enintään 20-vuotiaat	530	195
	21–23-vuotiaat	650	1 688
	24–26-vuotiaat	780	1 319
	27–29-vuotiaat	900	604
	vähintään 30-vuotiaat	1 106	503
Perhemuoto	Asuu yksin	720	1 955
	puolison kanssa	772	1 458
	lapsen/lasten kanssa	1 263	43
	puolison ja lapsen/lasten kanssa	1 170	329
	vanhempien luona	305	186
Koulutusala	Humanistinen ja kasvatusala	720	688
	Kulttuuriala	700	231
	Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	788	862
	Luonnontieteiden ala	693	360
	Tekniikan ja liikenteen ala	740	1 125
	Luonnonvara- ja ympäristöala	699	105
	Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	730	639
	Matkailu-, ravitsemus- ja talousala	680	133
Opiskeluvuosi	1. vuosi	658	1 016
	2. vuosi	680	899
	3. vuosi	725	819
	4. vuosi	740	600
	5. vuosi	884	401
	6. vuosi	953	252
	7. vuosi	1 000	134
	vähintään 8. vuosi	1 310	181

joiden isä tai äiti on työelämässä. Tässä on tarkasteltu opiskelijan isää ja äitiä erikseen, eikä tutkimuksen perusteella saada selville sitä, kuuluvatko opiskelijan isä ja äiti samaan talouteen keskenään. On myös huomattava, että työttömien vanhempien osuus on melko pieni. Niillä opiskelijoilla, joilla äiti tai isä on työtön tai lomautettu, vanhemmilta tai sukulaisilta saatavan

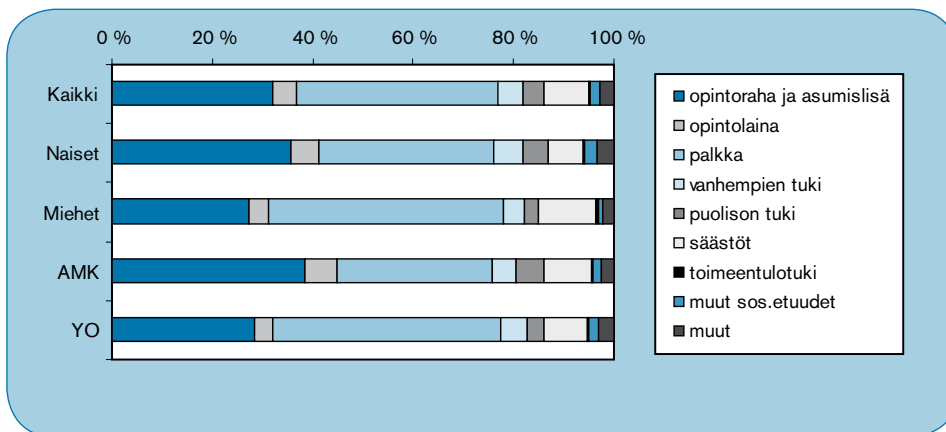
tuen mediaani on 50 euroa kuukaudessa, kun muilla se on 100 euroa. Vanhempien ammatin mukaan tarkasteltuna ainoastaan johtavassa asemassa olevien lapset erottuvat vanhemmilta/sukulaisilta saatavan rahallisen tuen mukaan siten, että he saavat jonkin verran muita enemmän rahallista tukea vanhemmiltaan tai sukulaisiltaan.

6.3 Kokonaistulojen rakenne ja palkkatulot osana opiskelijan toimeentuloa

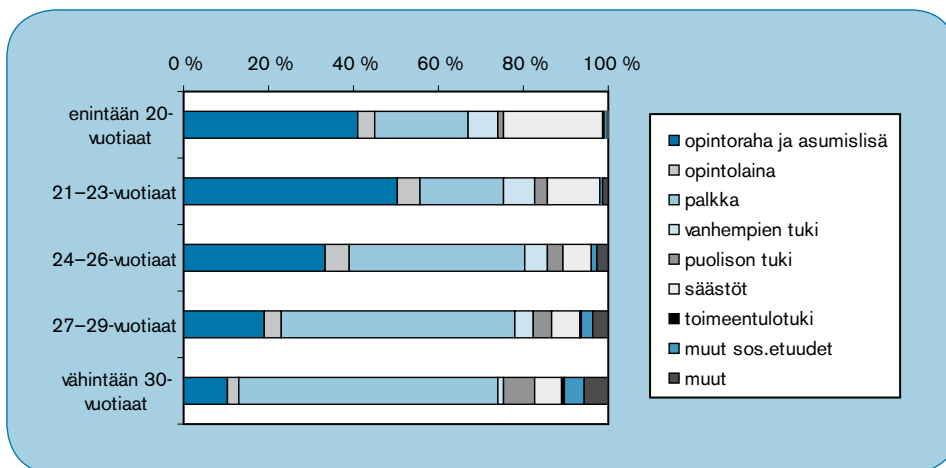
Kuvioissa 3 ja 4 on esitelty opiskelijoiden kokonaistulojen jakautuminen eri tulomuotojen mukaan. Tulorakenne ei kuvaa yksittäisen opiskelijan tuloja. Jaottelu on tehty laskemalla yhteen kaikki opiskelijoiden saamat tulot ja kunkin yksittäisen tulonlähteen (esim. opintoraha ja asumislisä, palkkatulot jne.) osuus tulojen kokonaismäärästä. Lisäksi tarkasteltiin erikseen naisten ja miesten tuloja sekä ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoiden tuloja. Lisäksi jaottelu tehtiin ikäluokittain. Jaottelussa tarkastellaan siis kuhunkin ryhmään kuuluvien opiskelijoiden saamia tuloja kokonaisuutena, eikä ainoastaan niiden osalta, jotka kutakin tuloa ovat saaneet.

Opintoraha ja asumislisä muodostavat nuorimmilla ikäryhmillä (alle 24-vuotiaat) suurimman osan kokonaistuloista. Iän myötä opintorahan ja asumislisän merkitys tulojen osana vähenee. Myös säästöjä on selvästi useammin nuorimmilla opiskelijoilla. Vanhempien taloudellisen tuen merkitys pienenee niin ikään iän myötä, kun taas puolisolta saadun taloudellisen tuen osuus kasvaa hieman iän myötä. Opintolainan osuus on kaikilla ikäluokilla 3–6 prosenttia kokonaistuloista.

Perhemuodon mukaan tarkasteltuna säästöjä on huomattavasti muita ryhmiä enemmän vanhempiensa luona asuvilla (ts. nuorimmilla) opiskelijoilla. Opintorahan ja asumislisän osuus on palkkatuloja suurempi ainoastaan yksinasuvilla opiskelijoilla. Opintolaina on perhemuodon mukaan tarkasteltuna puolestaan hieman suuremmassa roolissa yksinhuoltajilla kuin muilla ryhmillä ja yksinhuoltajilla opintorahan, asumislisän ja

Kuvio 3. Tulojen osuudet tuloluokittain sukupuolen ja korkeakoulusektorin mukaan (%).

Kuvio 4. Tulojen osuudet tuloluokittain eri ikäryhmissä (%).

opintolainan yhteenlaskettu osuus on suurempi kuin palkkatulojen osuus. Muut kuin opintoihin liittyvät sosiaalietuudet koskevat lähinnä perheellisiä opiskelijoita. Heillä muiden sosiaaliturvaetuuksien osuus on 12–16 prosenttia²⁰ kokonaistuloista, kun muilla niiden osuus on alle prosentin.

Palkkatulot muodostavat merkittävän osan opiskelijan tuloista. Noin puolella opiskelijoista oli ollut palkkatuloja lukuvuoden 2005–2006 aikana ja palkkatulojen mediaani oli 400 euroa kuukaudessa. Palkkatulojen määrässä esiintyi erittäin suurta vaihtelua. Neljänneksellä palkkatulonsa ilmoittaneista palkan suuruus oli vähintään tuhat euroa kuukaudessa ja kuudella prosentilla vähintään 2 000 euroa kuukaudessa. Palkkatulojen osuus on suurempi yliopisto- kuin ammattikorkeakouluopiskelijoilla ja miehillä kuin naisilla. Jos huomioidaan sekä korkeakoulusektori että sukupuoli, voidaan todeta, että pienin palkkatulojen osuus on ammattikorkeakoulussa opiskelevilla naisilla ja suurin yliopistossa opiskelevilla miehillä. Palkkatulojen osuus tuloista kasvaa selkeästi iän myötä. Kun alle 24-vuotiailla palkkatulojen osuus on noin viidenneksen kokonaistuloista, 24–26-vuotiailla osuus on jo nelisenkymmentä prosenttia ja tätä vanhemmilla yli puolet kokonaistuloista.

Myös vuoden 2003 Opiskelijatutkimuksen mukaan palkkatulojen osuus oli suurempi yliopisto- kuin ammattikorkeakouluopiskelijoilla (ks. Berndtson 2004, 35). Palkkatuloja oli vuonna 2003 noin puolilla vastaajista ja reilulla kymmenellä prosentilla tulot koostuivat pelkästään palkasta. Palkkatulojen mediaani oli 500 euroa. (Mt., 36.) Naisten ja miesten palkkatulojen mediaanissa oli huomattava ero naisten palkkatulojen ollessa 472 euroa ja miesten 700 euroa (mt., 98). Vuonna 2006 naisten palkkatulojen mediaani oli 350 euroa kuukaudessa ja miehillä 500 euroa kuukaudessa. Miesopiskelijat tekevät naisopiskelijoita enemmän ansiotyötä, mutta tutkimuksen tulosten perusteella näyttää siltä, että vaikka ansiotyöhön käytetty aika huomioitaisiin, niin silti miesten palkkatulot ovat naisten tuloja suuremmat. Tämä voi ainakin osittain johtua siitä, että miehet tekevät jo opiskeluaikanaan paremmin palkattuja töitä kuin naiset.

6.4 Opiskelijoiden yhteenlasketut menot

Kyselylomakkeessa opiskelijoita pyydettiin ilmoittamaan omat menonsa erikseen sekä heidän itse maksamiensa menojen että heidän perheensä (vanhemmat/sukulaiset/ puoliso) maksamien menojen osalta. Itse maksettujen menojen mediaani on 655 euroa kuukaudessa. Menonsa oli ilmoittanut 97 prosenttia vastaajista, mikä on erittäin hyvä vastausprosentti ottaen huomioon kysymyksen hankaluuden. 44 prosenttia vastaajista ilmoitti myös perheensä maksavan joitakin heidän menojaan. Perheen maksamien menojen mediaani on 200 euroa kuukaudessa. Opiskelijoiden joukossa oli muutama sellainen opiskelija, joka oli ilmoittanut vain perheensä maksamia menoja, muttei mitään itse maksettavia menoja. Ilmoitettujen itse maksettavien menojen yhteenlaskettu kuukausittainen määrä vaihteli 10 ja 4 800 euron välillä ja perheen maksamien menojen määrä 5 ja 5 445 euron välillä. Kaikkien opiskelijoiden yhteenlaskettu kokonaismenojen mediaani (sisältää sekä itse maksetut että vanhempien maksamat menot) oli 755 euroa. Vuonna 2003 yhteenlaskettujen menojen mediaani oli 689 euroa (Berndtson 2004, 47). Tällöin menojen kohdalla ei tiedusteltu vanhempien maksamia menoja. Vuoden 2000 Opiskelijatutkimuksessa menojen kokonaissummaa ei raportoitu.

Yliopisto-opiskelijoilla on tulojen lisäksi myös hieman suuremmat menot kuin ammattikorkeakouluopiskelijoilla. Itse maksettujen menojen mediaani on edellisillä 680 euroa ja jälkimmäisillä 620 euroa. Menojen välinen ero on samaa luokkaa kuin tulojen välinen ero. Opiskelijoiden suurin yksittäinen menotyyppi on asuminen, johon käytetään keskimäärin 300 euroa kuukaudessa. Seuraavaksi suurin kulu on ruoka, johon yliopisto-opiskelijat käyttävät 150 euroa kuukaudessa ja ammattikorkeakouluopiskelijat 100 euroa. Yksittäisten menojen osalta ruokaan käytetystä rahamäärästä on suurin ero yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden välillä. Asuminen ja ruoka ovat myös niitä menoja, joihin opiskelijat saavat muita menoja useammin tukea perheeltään. Neljänneksellä opiskelijoista perhe maksaa opiskelijan ruokakuluja ja

²⁰ Puolison ja lapsen/lasten kanssa asuvilla toimeentulotuen ja muiden sosiaaliturvaetuuksien yhteenlaskettu osuus on 12 prosenttia (tässä toimeentulotuen osuus alle puoli prosenttiyksikköä) ja yksin lapsen/lasten kanssa asuvilla 16 prosenttia (tässä toimeentulotuen osuus kaksi prosenttiyksikköä).

viidenneksellä asumiskuluja. Myös puhelinlasku tai tietotekniikkaan liittyvät kulut ovat sellainen menoerä, johon viidennes opiskelijoista saa perheeltään tukea.

Kuten tuloissa, myös menoissa on eroja eri taustamuuttujien välillä. Seuraavassa tarkastellaan opiskelijoiden itse maksamia menoja yhteenlaskettujen kuukausimenojen osalta. Naisten itse ilmoittamat menot ovat selvästi pienemmät kuin miehillä. Naisten kuukausimenojen mediaani on noin 620 euroa, kun miehillä menojen yhteenlaskettu määrä on 700 euroa. Naisten ja miesten menojen ero on kasvanut vuodesta 2003 (ks. Berndtson 2004, 48), jolloin naisten menot olivat vain 15 euroa pienemmät kuin miehillä. Ikäluokittain tarkasteltuna menot kasvavat iän myötä. Suunta on samanlainen kuin vuonna 2003, mutta kaikilla ikäryhmillä menot ovat hieman pienentyneet vuodesta 2003. Sama pätee myös opiskeluvuosittaiseen tarkasteluun.

Perhemuoto on kiinteästi yhteydessä tulojen tapaan myös menoihin. Vanhempien luona asuvilla menot ovat luonnollisesti muita ryhmiä pienemmät. Yksin asuvilla ja puolison kanssa asuvilla menot ovat lähes samansuuruiset. Tuloihin verrattuna selkein ero menoissa on yksin lapsen/lasten kanssa asuvilla ja puolison ja lapsen/lasten kanssa asuvilla. Tuloissa näiden ryhmien välinen ero oli sadan euron luokkaa, mutta menot ovat yksin lapsen/lasten kanssa asuvilla noin 250 euroa suuremmat kuin puolison ja lapsen/lasten

kanssa asuvilla. Vuonna 2003 näiden ryhmien välinen ero oli vain muutaman kympin. On kuitenkin huomattava, että yksin lapsen/lasten kanssa asuvat ovat hyvin pieni ryhmä aineistoissa.

Koulutusaloittain tarkasteltuna kuukausimenot vaihtelevat 600 ja 700 euron välillä. Suurimmat menot ovat yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alan opiskelijoilla, joilla myös tulot ovat suurimmat. Kullakin ryhmällä itse maksetut menot ovat hieman pienemmät kuin kuukausitulot.

Taustamuuttujittain tarkasteltuna kaikilla ryhmillä itse maksetut menot ovat hieman pienemmät kuin tulot. Näyttäisi siltä, että keskimäärin opiskelijat kuluttavat lukukauden aikana melko pitkälti yhtä paljon kuin tienaatkin. Tulos ei kuitenkaan anna vastausta siihen, onko tulojen ja menojen pitäminen tasapainossa helppoa vai edellyttääkö se esimerkiksi menoista tinkimistä. Aiemman tutkimuksen mukaan vajaa puolet (42 %) yliopisto-opiskelijoista ilmoitti tullessa toimeen elämällä säästäväisesti ja kahdeksalla prosentilla toimeentulo oli erittäin niukkaa ja epävarmaa (Kunttu & Huttunen 2005, 47, 215). Berndtsonin (2004) mukaan 30 prosenttia opiskelijoista on esimerkiksi tinkinyt ruuan laadusta tai lykännyt laskun maksua (mt., 61). Lisäksi on huomioitava, että osan menoista maksavat opiskelijan vanhemmat tai puoliso ja toisaalta monilla myös säästöt ovat osal-

Taulukko 12. Keskimääräiset itse maksetut menot kuukaudessa (sis. ne, joilla kyseisiä menoja on; mediaani) ja kyseiseen asiaan rahaa käyttävien osuus (%).

	Kaikki		Yliopisto-opiskelijat		Amk-opiskelijat		Perheen maksamat (yo ja amk)	
	eur/kk	%	eur/kk	%	eur/kk	%	eur/kk	%
Elinkustannukset								
asuminen	300	85	297	87	300	82	270	20
ruoka	140	91	150	93	100	89	100	24
vaatteet	50	77	50	80	40	72	30	10
liikenne, matkustaminen	50	75	43	78	50	72	50	15
lääkkeet, terveys yms.	20	54	20	56	17	50	20	8
henk.koht. hygienia	20	86	20	87	20	84	20	7
Opiskeluun liittyvät kulut								
opiskelumateriaalit	20	61	15	61	20	61	20	6
muut opiskeluun liittyvät kulut	20	34	15	33	20	34	20	3
Muut kulut								
puhelinlasku yms.	30	80	30	81	30	79	25	19
harrastukset, vapaa-aika	30	67	30	67	35	67	30	7
nautintoaineet, juhliminen	40	76	40	76	50	75	30	5
muut kulut	50	37	50	38	50	36	50	4

Taulukko 13. Opiskelijoiden keskimääräiset kokonaismenot kuukaudessa lukuvuoden 2005–2006 aikana taustamuuttujittain (euroa; mediaani).

		euroa	N
Kaikki		655	4 196
Korkeakoulu	Amk-opiskelijat	620	1 767
	Yliopisto-opiskelijat	680	2 424
Sukupuoli	Naiset	623	2 598
	Miehet	700	1 585
Ikä	enintään 20-vuotiaat	493	186
	21–23-vuotiaat	590	1 640
	24–26-vuotiaat	683	1 288
	27–29-vuotiaat	772	596
	vähintään 30-vuotiaat	890	475
Perhemuoto	Asuu yksin	670	1 909
	puolison kanssa	645	1 435
	lapsen/lasten kanssa	1 078	42
	puolison ja lapsen/lasten kanssa	830	308
	vanhempien luona	255	163
Koulutusala	Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	612	670
	Kulttuuriala	615	224
	Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	700	836
	Luonnontieteiden ala	602	348
	Tekniikan ja liikenteen ala	680	1 098
	Luonnonvara- ja ympäristöala	600	104
	Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	630	618
	Matkailu-, ravitsemus- ja talousala	636	128
Opiskeluvuosi	1. vuosi	590	975
	2. vuosi	620	881
	3. vuosi	645	788
	4. vuosi	655	589
	5. vuosi	750	391
	6. vuosi	780	249
	7. vuosi	800	130
	vähintään 8. vuosi	930	175

taan helpottamassa lukukausien aikaista taloudellista tilannetta. Vanhemmilla ja opiskeluvuosissa pidemmällä olevilla opiskelijoilla tulot ovat useammin menoja suuremmat, mikä varmasti liittyy osaltaan työssäkäyntiin, joka mahdollistaa sen, että tuloista jää jotakin yli menojen jälkeen. Myös parisuhteessa asuminen osaltaan helpottaa taloudellista tilannetta. Tulojen ja menojen määrän lisäksi on tärkeää selvittää myös opiskelijoiden omaa kokemusta taloudellisesta tilanteestaan.

6.5 Taloudellisen tilanteen kokeminen

Se, millaiseksi ihminen kokee elämäntilanteensa, voi olla yhtä merkittävää tai huomattavasti merkittävämpääkin hyvinvoinnin kannalta kuin se, millainen tilanne konkreettisilla mittareilla mitattuna on. Esimerkiksi opiskelija voi kokea oman taloudellisen tilanteensa aivan kohtuulliseksi, vaikka tulot euromääräisesti tarkasteltuna olisivatkin varsin pienet, kun hän suhteuttaa tilanteensa ”opiskelijoiden keskimääräiseen

elintasoon”. Toisaalta hyvätuloinen voi tuntea taloudellisen tilanteensa heikoksi, jos vertailukohteena ovat vielä paremmin ansaitsevat. Vertailukohteena omalle tilanteelle voivat muiden ihmisten lisäksi (tai heidän sijastaan) olla omat toiveet ja tarpeet. Jos esimerkiksi opiskelija kokee, ettei hän voi hankkia tai tehdä jotakin omasta mielestään itselleen tarpeellista tai välttämätöntä, hän voi kokea tilanteensa heikoksi, vaikka taloudellinen tilanne olisi parempi kuin opiskelijoilla yleensä. Kokemus on siis varsin suhteellinen ja subjektiivinen asia. Hyvinvoinnin kannalta on olennaista se, kuinka tyydyttäviksi elämänsä eri osa-alueet kokee ja millä tavoin näkee niihin itse pystyvänsä vaikuttamaan. Taloudellinen tilanne ja se, minkälaiseksi sen kokee, on yksi monista ihmisen hyvinvoinnin kannalta olennaisista asioista.

Jotta saataisiin käsitys paitsi opiskelijoiden euromääräisestä taloudellisesta tilanteesta myös siitä, millaiseksi opiskelijat kokevat tilanteensa, vastaajia pyydettiin arvioimaan taloudellista tilannettaan kyselyhetkellä viisiportaisella asteikolla erittäin hyvä–erittäin huono.

Vastaukset luokiteltiin kolmiportaiseksi hyvä–kohtalainen–huono -asteikoksi, jota käytetään seuraavissa tarkasteluissa. Vastaukset jakautuivat melko tasaisesti eri luokkiin. 30 prosenttia piti taloudellista tilannettaan hyvänä (seitsemän prosenttia erittäin hyvänä), 38 prosenttia kohtalaisena ja 32 prosenttia huonona (yhdeksän prosenttia erittäin huonona).

Niiden osuus, jotka pitivät taloudellista tilannettaan hyvänä, on pienentynyt jonkin verran vuodesta 2000. Tuolloin kyseinen osuus oli 37 prosenttia. Vuonna 2000 kohtalaisena taloudellista tilannettaan pitävien osuus oli 40 prosenttia ja huonona pitävien 22 prosenttia. Taloudellisen tilanteen kokemisen lisäksi vuonna 2000 kysyttiin erikseen kokemusta aineellisesta hyvinvoinnista. 69 prosenttia vastaajista, eli selvästi suurempi osuus kuin hyväksi taloudellisen tilanteensa kokevat, arvioi aineellisen hyvinvointinsa hyväksi tai erittäin hyväksi. (Lempinen & Tiilikainen 2001, 43.) Vuonna 2003 vastaajilta tiedusteltiin, kuinka helppoa tai vaikeaa oma/perheen toimeentulo on. 39 prosenttia opiskelijoista piti toimeentuloaan help-

Taulukko 14. Opiskelijoiden kokemus taloudellisesta tilanteestaan taustamuuttujittain (%).

		hyvä	kohtalainen	huono	N
Kaikki		30	38	32	4 297
Korkeakoulu p=.000	Amk-opiskelijat	22	39	39	1 823
	Yliopisto-opiskelijat	35	38	27	2 469
Sukupuoli p=.000	Naiset	28	40	32	2 568
	Miehet	33	35	32	1 627
Ikä p=.098	enintään 20-vuotiaat	37	33	30	194
	21–23-vuotiaat	30	40	31	1 680
	24–26-vuotiaat	28	38	33	1 312
	27–29-vuotiaat	28	38	34	598
	vähintään 30-vuotiaat	34	36	31	502
Perhemuoto p=.000	Asuu				
	yksin	29	38	33	1 944
	puolison kanssa	30	41	29	1 452
	lapsen/lasten kanssa	12	35	54	43
	puolison ja lapsen/lasten kanssa	37	33	31	328
	vanhempien luona	44	33	23	186
Koulutusala p=.009	Humanistinen ja kasvatusala	30	39	31	684
	Kulttuuriala	21	38	41	231
	Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	31	40	29	858
	Luonnontieteiden ala	33	34	33	357
	Tekniikan ja liikenteen ala	32	36	32	1 117
	Luonnonvara- ja ympäristöala	28	45	28	105
	Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	26	45	28	637
	Matkailu-, ravitsemus- ja talousala	31	39	30	132

pona tai melko helppona. 36 prosentilla oli pieniä vaikeuksia toimeentulossaan ja 24 prosentilla melko tai todella vaikeaa. (Berndtson 2004, 54.) Helsingin yliopiston opiskelijoita koskevista tutkimuksissa tulokset ovat olleet hyvin samansuuntaisia edellä mainittujen tutkimusten kanssa taloudellisen tilanteen kokemisen suhteen vuosina 2003 (ks. Karjalainen 2003, 14) ja 2005 (ks. Viuhko 2005, 28).

Taustamuuttujittain tarkasteltuna taloudellisen tilanteen kokemisessa on eroja eri ryhmien välillä. Ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoiden välillä on melko selkeä ero sen suhteen, kuinka suuri osuus kokee taloudellisen tilanteensa hyväksi. Yliopisto-opiskelijoista 35 prosenttia arvioi taloudellisen tilanteensa hyväksi ja 27 prosenttia huonoksi, kun ammattikorkeakouluopiskelijoilla vastaavat osuudet ovat 22 ja 39 prosenttia. Yhtä suuri osuus yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoista pitää taloudellista tilannettaan kohtalaisena, mutta selvästi suurempi osuus ammattikorkeakoulu- kuin yliopisto-opiskelijoista kokee tilanteensa huonoksi. Tämä on havaittu myös aiemmissa Opiskelijatutkimuksissa. Kuitenkin muutosta aiempiin vuosiin verrattuna on tapahtunut siinä suhteessa, että kummastakin ryhmästä yhä suurempi osuus kokee taloudellisen tilanteensa huonoksi. Vuonna 2000 yliopisto-opiskelijoista 19 prosenttia ja ammattikorkeakouluopiskelijoista 27 prosenttia arvioi tilanteensa huonoksi (Lempinen & Tiilikainen 2001, 43).

Vaikka miehillä on jo opiskeluaikana naisia suuremmat tulot, tämän tutkimuksen perusteella naisten ja miesten välillä ei ole kovin suurta eroa sen suhteen, millaiseksi he kokevat taloudellisen tilanteensa. Miehistä vain hieman suurempi osuus (33 %) kuin naisista (28 %) koki taloudellisen tilanteensa hyväksi. Ero on kaventunut vuoteen 2003 verrattuna (ks. Berndtson 2004, 112). Tämänkertaisessa tutkimuksessa huonoksi tilanteensa kokevien osuus oli yhtä suuri miehillä ja naisilla. Sen sijaan perhemuoto on selvästi yhteydessä taloudellisen tilanteen kokemiseen. Vanhempiensa luona asuvat kokevat taloudellisen tilanteen muita ryhmiä useammin hyväksi, mikä ei liene yllättävää. Yksin omassa taloudessa asuvien, kaksin puolison kanssa asuvien sekä puolison ja lapsen/lasten kanssa asuvien arviot taloudellisesta tilanteestaan

ovat pitkälti samansuuntaiset. Kaikista näistä ryhmistä noin kolmannes arvioi taloudellisen tilanteensa hyväksi. Sen sijaan yksin lapsen/lasten kanssa asuvat eroavat selvästi muista ryhmistä. Heistä ainoastaan 12 prosenttia pitää taloudellista tilannettaan hyvänä, 35 prosenttia kohtalaisena ja yli puolet (54 %) huonona. Yksinhuoltajaopiskelijoiden hankala tilanne havaittiin myös vuoden 2003 Opiskelijatutkimuksessa. Kuitenkin huonoksi taloudellisen tilanteensa kokevien yksinhuoltajien osuus on vielä kasvanut vuodesta 2003 (ks. Berndtson 2004).²¹

Verrattuna vuoteen 2003 kaikissa ryhmissä perhemuodon mukaan tarkasteltuna hyväksi taloudellisen tilanteensa kokevien osuus on pienentynyt. Vuoden 2003 tutkimuksessa todettiin, että toimeentulo näyttäisi olevan helpointa kaksin puolisonsa kanssa asuvilla (Berndtson 2004, 57). Käsillä olevan tutkimuksen valossa ei kuitenkaan näy siltä, että kaksin puolisonsa kanssa asuvat kokisivat tilanteensa paremmaksi kuin puolison ja lapsen/lasten kanssa asuvat.

Koulutusaloittain tarkasteltuna eri alojen opiskelijoiden välillä ei ole suuria eroja taloudellisen tilanteen kokemisen suhteen. Ainoastaan kulttuurialan opiskelijat eroavat sillä tavoin, että he arvioivat muita useammin taloudellisen tilanteensa huonoksi. Tämä voi ainakin osaltaan johtua siitä, että kulttuurialalla työllistyminen voi olla erityisen hankalaa ja tämä voi heijastua työssäkäynnissä jo opiskeluaikana.

Taloudellisen tilanteen kokemista tarkasteltiin myös muiden yksittäisten muuttujien suhteen. Tulot ovat luonnollisesti yhteydessä taloudellisen tilanteen kokemiseen. Mitä paremmat tulot ovat, sitä useammin tilanne myös koetaan hyväksi (lukuun ottamatta kaikkein pienituloisimpia, jotka ovat usein vanhempien luona asuvia). Eri tuloluokista erottuvat selkeimmin ne, joiden tulot ovat yli tuhat euroa. Heistä 48 prosenttia arvioi taloudellisen tilanteensa hyväksi, kun kaikista muista tuloluokista (ts. alle tuhannen euron luokista) 20–28 prosenttia pitää tilannettaan hyvänä.

Opiskelun pää- tai sivutoimisuus on yhteydessä taloudellisen tilanteen kokemiseen. Sivutoimisesti opiskelevat (42 %) pitävät taloudellista tilannettaan päätoimisia (26 %) opiskelijoista useammin hyvänä. Tämä selittyy työssäkäynnillä. Nimenomaan työssä-

²¹ Tosin kysymys oli muotoiltu v. 2003 hieman eri tavoin, kuten edellä on esitetty. Näin ollen tulokset eivät ole suoraan vertailukelpoisia.

käyvät sivutoimiset opiskelijat arvioivat taloudellisen tilanteen päätoimisia opiskelijoista useammin hyväksi. Ei-työssä käyneiden välillä ei ole eroja taloudellisen tilanteen kokemisessa opiskelun pää- tai sivutoimisuuden mukaan. Vuonna 2000 sekä pää- että sivutoimisista opiskelijoista suurempi osa piti tilannettaan hyvänä kuin vuonna 2006, mutta myös silloin sivutoimisista useampi (yli puolet) kuin päätoimisista opiskelijoista (kolmannes) arvioi taloudellisen tilanteensa hyväksi (Lempinen & Tiilikainen 2001, 43).

Taulukko 15. Kokemus omasta taloudellisesta tilanteesta tulojen mukaan (%).

tulot yht./ kk (euroa)	hyvä	kohta- lainen	huono	N
alle 400	25	32	43	341
400–600	20	34	46	1 037
600,01–800	24	40	36	1 136
800,01–1 000	28	45	27	719
yli 1 000	48	38	14	1 064
p=.000				

Opintojen päätoimisuus on yhteydessä siihen, etenevätkö opinnot tavoitteiden mukaisesti. Päätoimisista opiskelijoista lähes samansuuruinen osuus on sitä mieltä, että opinnot ovat edenneet omien tavoitteiden mukaan tai nopeammin (71 %) kuin sivutoimisista opiskelijoista sitä mieltä, että opinnot ovat sujuneet tavoitteita hitaammin (69 %). Tilanne on samankaltainen sekä työssä käyneillä että ei-työssä käyneillä opiskelijoilla. Ne opiskelijat, joiden mielestä opinnot ovat edenneet tavoitteita hitaammin, pitävät myös hieman muita useammin taloudellista tilannettaan huonona. Syynä opintojen hitauteen ei tällöin ole työssäkäynti, koska nimenomaan ei-työssä käyvät tavoitteitaan hitaammin opiskelevat pitävät taloudellista tilannettaan muita useammin huonona. Opintojen hidastumisen taustalla on tällöin jokin muu syy.

Työssäkäynti on yhteydessä taloudellisen tilanteen kokemiseen. Työssä käyneet pitävät taloudellista tilannettaan useammin hyvänä tai kohtalaisena kuin ne, jotka ei ole tehneet töitä. Työssäkäynnin eri muodoista erottuu kuitenkin selkeästi vain kokopäivätoita

tekevät, jotka selvästi muita useammin pitävät taloudellista tilannettaan hyvänä. Kokemus hyvästä taloudellisesta tilanteesta myös kasvaa työhön käytetyn ajan lisääntymisen myötä.

Niin ikään opintotuki on yhteydessä arvioon taloudellisesta tilanteesta. Ne, jotka nostivat kyselyhetkellä opintotukea, pitivät huomattavasti harvemmin taloudellista tilannettaan hyvänä (26 %) kuin ne, jotka eivät kyselyhetkellä tukea nostaneet (40 %) tai ne, jotka eivät olleet ikinä tukea nostaneet 56 %). Tuen nostamattomuus lienee yhteydessä siihen, että tuelle ei syystä tai toisesta ole tarvetta tai sitä ei voida nostaa esimerkiksi liian suurten tulojen vuoksi. Tulos antaa kuitenkin osaltaan viitteitä siitä, että opintotuelle eläminen on ainakin jossain määrin taloudellisesti epätydyttävää. On huomattava, että opintotuen nostaminen tarkoittaa valtaosalla opiskelijoista ainoastaan opintorahan ja asumislisän nostamista. Myös opintolainan nostaminen on yhteydessä taloudellisen tilanteen kokemiseen siten, että lainaa nostaneet pitävät huomattavasti harvemmin tilannettaan hyvänä (18 %) kuin ne, jotka eivät ole lainaa nostaneet opintojensa aikana (37 %). Erot säilyvät myös iän ja työssäkäynnin vakioimisen jälkeen. Lainan nostamisen ja taloudellisen tilanteen kokemisen välinen yhteys havaittiin myös Opiskelijatutkimus 2000:ssa, jonka mukaan niistä, jotka eivät olleet nostaneet opintolainaa, 19 prosenttia ja lainaa nostaneista 40 prosenttia piti taloudellista tilannettaan huonona (Lempinen & Tiilikainen 2001, 40). Tämä viittaa siihen, että vaikka opintolaina parantaa taloudellista tilannetta, lainaa ei aina kuitenkaan ensisijaisesti koeta taloudellista tilannetta parantavana asiana. Sen sijaan asiaa ajatellaan pikemminkin niin päin, että lainaa on ollut nostettava, koska taloudellinen tilanne on huono. Tämä osaltaan tukee käsitystä siitä, että monet opiskelijat nostavat lainaa vasta, kun on pakko (opintolainaan liittyvistä näkemyksistä lisää luvussa 7). Opiskelijoiden haluttomuus nostaa opintolainaa perustoimeentulon turvaamiseksi on todettu aiemmissakin tutkimuksissa. Berndtson (2004) on pohtinut, mistä tämä haluttomuus johtuu. Mahdollisina syinä hän mainitsee muun muassa sen, että lainalla eläminen voi aiheuttaa subjektiivisesti koetun hyvinvoinnin tunteen alenemista, yleisemmän nuoruuteen liittyvän epävarmuuden sekä sen, että opiskeleminen ilman lainaakin onnistuu, jos

tarjolla on sopivia osa-aikatöitä. (Mt., 70–72.)

Huonon taloudellisen tilanteen kokeminen on myös yhteydessä siihen, onko opiskelijalla jokin opiskelua haittaava sairaus tai vamma. Niistä, joilla jokin tällainen sairaus tai vamma on, 44 prosenttia pitää taloudellista tilannettaan huonona, kun niistä, joilla ei mitään opiskelua haittaavaa sairautta ole, tilannettaan pitää huonona 31 prosenttia. Sairaus tai vamma voi haitata opiskelun lisäksi myös työssäkäyntiä ja aiheuttaa siten taloudelliseen tilanteeseen liittyvää huolta. Myös Berndtson (2004, 63) havaitsi, että huonoksi koetun terveydentilan ja koetun toimeentulon välillä on yhteys.

6.6 Asumiskulut ja tyytyväisyys omaan asumistilanteeseen

Asumiskustannukset ovat opiskelijoiden suurin yksittäinen menoerä. Asumiskulujen (sis. vuokra/yhtiövastike ja lainanlyhennykset, sähkölasku jne.) osuus kokonaismenoista on vähän alle puolet ja kokonaistuloista asuminen vie nelisenkymmentä prosenttia, kun tarkastellaan tulojen ja menojen mediaaneja. Suurimmat asumiskulut ovat niillä opiskelijoilla, jotka asuvat omistusasunnossa (itse tai yhdessä puolison kanssa omistamassaan). Omistusasunnossa asuvat ovat oletettavasti ilmoittaneet asumiskustannustensa yhteydessä yhtiövastikkeen lisäksi myös asuntolainan lyhennykseen meneviä kuluja, koska vastaajia oli näin ohjeistettu. Toiseksi suurimmat asumiskustannukset on asumisoikeus- tai osaomistusasunnossa asuvilla. Jos vanhempien luona asuvia opiskelijoita ei oteta lukuun, alhaisimmat asumiskulut on vanhempien, sukulaisten tai puolison omistamassa asunnossa asuvilla opiskelijoilla. Opiskelija-asunnossa asuvat maksavat vuokraa keskimäärin 90 euroa vähemmän kuin vuokralla muuten kuin opiskelija-asunnossa asuvat. Taulukossa 16 on esitelty opiskelijoiden asumiskulujen mediaani niiden osalta, jotka ovat asumiskustannuksensa ilmoittaneet. Kustannuksiin sisältyy sekä itse maksettu että mahdollinen vanhempien, sukulaisten tai puolison maksama osuus asumiskuluista.

Taulukko 16. Asumiskustannusten mediaani (eur/kk) asumismuodon mukaan.

asumismuoto	eur/kk
vuokralla opiskelija-asunnossa	260
vuokralla muuten	350
omistusasunto	550
vanhempien/puolison omistama asunto	200
asumisoikeus-/osaomistusasunto	430

Opiskelijat ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä asumiseensa. Neljä viidesosaa opiskelijoista arvioi asumistilanteensa kyselyhetkellä hyväksi (43 %) tai erittäin hyväksi (38 %). Kohtalaisena asumistilannettaan pitää 15 prosenttia opiskelijoista ja loput kolme prosenttia arvioi asumistilanteensa huonoksi tai erittäin huonoksi. Asumiskulut ovat yhteydessä asumisen kokemiseen siten, että hyväksi asumistilanteensa kokevat maksavat keskimäärin asumisestaan enemmän kuin kohtalaiseksi ja huonoksi asumistilanteensa kokevat.

Kaikkein tyytyväisimpiä asumistilanteeseensa ovat omistusasunnossa asuvat. Itse tai yhdessä puolison kanssa omistamassaan asunnossa asuvista peräti 96 prosenttia ja vanhempien, sukulaisten tai puolison omistamassa asunnossa asuvista 91 prosenttia arvioi asumistilanteensa hyväksi²². Myös asumisoikeus- tai osaomistusasunnossa asuvista valtaosa (87 %) arvioi asumistilanteensa hyväksi. Muualla kuin opiskelija-asunnossa (esim. vapaiden markkinoiden, kaupungin tms. vuokra-asunnossa) vuokralla asuvista neljä viidestä arvioi tilanteensa hyväksi. Vanhempiensa luona asuvista 77 prosenttia ja vuokralla opiskelija-asunnossa asuvista 73 prosenttia piti tilannettaan hyvänä. Kyselylomakkeessa ei eritelty opiskelija-asunnossa asumisen kohdalla, onko kyse opiskelijasolussa, -yksiössä vai perheasunnossa asumisesta. Suurin osa niistä, jotka eivät arvioi asumistilannettaan hyväksi, pitää tilannettaan kuitenkin kohtalaisena. Kunkin asumismuodon kohdalla vain harvat pitävät tilannettaan huonona. Yleisintä asumistilanteen kokeminen huonoksi on opiskelija-asunnossa asuvien keskuudessa, mutta heistäkin ainoastaan kuusi prosenttia arvioi tilanteensa huonoksi.

²² Sisältää luokat "hyvä" ja "erittäin hyvä".

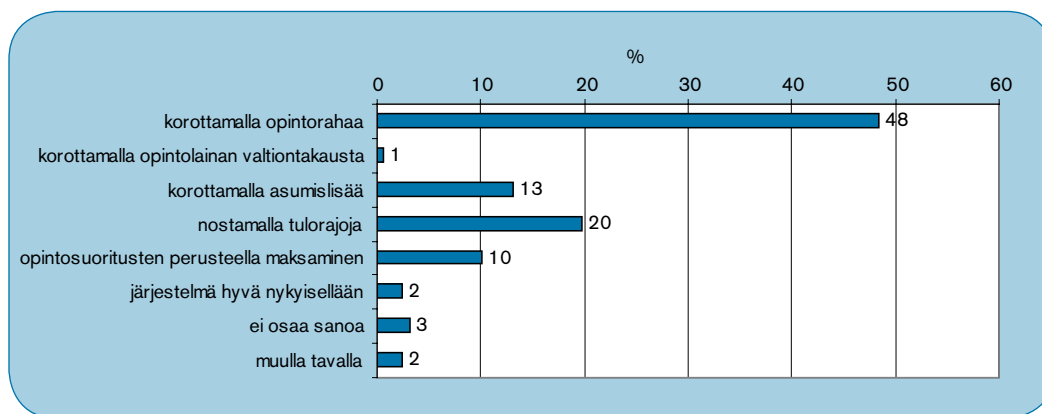
7 Opintotuki ja -laina

7.1 Opintotuen nostaminen ja tuen kehittäminen

Suomalaisen kyselyn yksi osio koostui opintotukijärjestelmää koskevista kysymyksistä. Opiskelijoilta tiedusteltiin sitä, nostavatko he opintotukea, ovatko he nostaneet opintolainaa ja miten opintotukea tulisi heidän mielestään kehittää. Lisäksi opintolainaan liittyen selvitettiin lainan nostamisen syitä ja toisaalta syitä olla nostamatta lainaa.

Valtaosa suomalaisista korkeakouluopiskelijoista nostaa opintotukea ainakin jossain opintojensa vaiheessa. Opintotukea ilmoitti nostavansa kyselyhetkellä 77 prosenttia vastaajista. Kysymyksessä ei tarkemmin määritely, mistä opintotuen osasta on kyse. Viidenes opiskelijoista ei saanut opintotukea kyselyhetkellä, mutta oli saanut aiemmin. Neljä prosenttia ilmoitti, ettei saanut tukea kyselyhetkellä, eikä ollut myöskään saanut aiemmin. Heistä suuri osa oli opintonsa lähivuosina aloittaneita, mutta joukossa oli myös yksittäisiä useamman vuoden opiskelijoita. Kaikkein yleisintä opintotuen saaminen kyselyhetkellä oli nuorimmilla ikäluokilla. Alle 24-vuotiaista yli 90 prosenttia sai opintotukea kyselyhetkellä. Ammattikorkeakouluopiskelijoista 86 prosenttia sai opintotukea kyselyhetkellä, yliopisto-opiskelijoilla vastaava osuus oli 70 prosenttia.

Kun opiskelijoilta kysyttiin valmiita vastausvaihtoehtoja esittämällä, miten opintotukea tulisi heidän mielestään ensisijaisesti kehittää, valtaosa näki, että tukijärjestelmässä olisi kehitettävää. Kaksi prosenttia

Kuvio 5. Opintotuen ensisijainen kehittäminen (%).

vastaajista ilmoitti, että järjestelmä on hyvä nykyisellään. Noin puolet (48 %) opiskelijoista piti ensisijaisena kehitysmuotona opintorahan korottamista. Viidennes piti ensisijaisena opiskelijoiden tulo rajojen nostamista ja 13 prosenttia asumislisän korottamista. Joka kymmenes opiskelija oli sitä mieltä, että ensisijaisista olisi muuttaa järjestelmä sellaiseksi, että tukea maksettaisiin opintosuoritusten perusteella (tuloista riippumatta). Avovastauksissaan opiskelijat toivat edellä mainittujen kehittämismuotojen ja niiden yhdistelmien lisäksi esille muun muassa perheellisten opiskelijoiden tuen parantamisen ja paikkakunta kohtaisen asumislisän käyttöön ottamisen.

Opintotuen kehittämisenäkemykset ovat pääpiirteissään samanlaiset yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoilla. Yllättäen sekä opintorahan korottamista (yliopisto-opiskelijat: 47 %, ammattikorkeakouluopiskelijat: 50 %) että ansiotulo rajojen nostamista (yliopisto-opiskelijat: 19 %, ammattikorkeakouluopiskelijat: 21 %) piti tärkeimpänä kehittämismuotona lähes samansuuruiset osuudet yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoista. Erityisesti se, että toive ansiotulo rajojen nostamisesta ei olekaan yleisempää yliopisto-opiskelijoiden (jotka tekevät enemmän töitä) keskuudessa, on hieman yllättävää. Koulutusaloitain tarkasteltuna toive tulo rajojen korottamisesta on yleisintä yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallin-

non alan, tekniikan ja liikenteen alan sekä matkailu-, ravitsemus- ja talousalan opiskelijoiden keskuudessa. Opintorahan korotusta pitävät ensisijaisena kehittämiskohteena puolestaan muita jonkin verran useammin sosiaali-, terveys ja liikunta-alan, humanistisen ja kasvatusalan sekä luonnontieteiden alan opiskelijat.

Sekä opintorahan että asumislisän korottaminen on useammin ensisijaista nuorempien kuin vanhempien opiskelijoiden mielestä, kun taas tulo rajojen korottamista toivovat nuoria useammin vanhemmat opiskelijat. Opintorahan korottamista toivovat muita useammin myös yksinhuoltajat. Lisäksi eräs keskeinen opintotuen kehittämistoiveisiin yhteydessä oleva tekijä on työssäkäynti. Työnteon lisääntyessä luonnollisesti myös toiveet tulo rajojen korottamisesta yleistyvät.

Opintotukijärjestelmää muutettiin vuonna 2005 korkeakouluopiskelijoiden osalta siten, että opintolainan valtiontakeuksen määrä nousi 220 eurosta 300 euroon kuukaudessa. Lisäksi lukuvuonna 2005–2006 tai myöhemmin opintonsa aloittanut korkeakouluopiskelija voi saada opintolainavähennyksen verotuksessa, jos hän suorittaa tutkintonsa määräajassa²³. Verovähennys koskee lainan 2 500 euroa ylittävää osaa ja vähennyksen suuruus on 30 prosenttia lainan määrästä. Lisäksi syksyllä 2005 korotettiin asumislisän vuokrattoa 214,44 eurosta 252 euroon, jolloin asumislisä voi olla enimmillään 201,60 euroa kuu-

²³ Määräaika määräytyy tutkinnon laajuuden mukaan siten, että esimerkiksi 300 opintopisteen laajuisen ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamisaika saa olla enintään seitsemän vuotta ja 180 opintopisteen laajuisen alemman korkeakoulututkinnon tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisaika saa olla enintään neljä vuotta.

kaudessa.²⁴ (Kelan verkkosivut.) Opintorahan määrä pysyi ennallaan. Tämän kyselyn perusteella vuoden 2005 uudistukset eivät juurikaan vastaa opiskelijoiden toiveita järjestelmän kehittämisestä. On tietysti mahdollista, että esimerkiksi opintolainan valtiontakauksen määrään ei enää toivota korotusta, kun sitä on juuri korotettu. Kuitenkin myös aiemmissa (ennen järjestelmän tehtyjä muutoksia toteutetuissa) tutkimuksissa (esim. Viuhko 2005 & 2006a) opintorahan korottaminen ja/tai ansiotulorajojen nostaminen on todettu opiskelijoiden mielestä tärkeimmiksi opintotukijärjestelmän kehittämismuodoiksi. Näiden asioiden suhteen ei ole tapahtunut kehitystä viime vuosina. Korkeakouluopiskelijoiden opintorahaa on korotettu viimeksi vuonna 1992 ja ansiotulorajat ovat olleet nykyisellään vuodesta 1998 lähtien.²⁵

7.2 Opintolainan nostamisen yleisyys ja syyt nostaa lainaa

37 prosenttia opiskelijoista ilmoitti nostaneensa opintolainaa korkeakouluopintojensa aikana. Opintolainan nostaminen oli tällä tavoin tarkasteltuna yhtä yleistä yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoilla. Lukuvuoden 2005–2006 aikana opintolainaa oli ollut käytössä joka viidennellä opiskelijalla. Lainan käyttö oli yleisempää ammattikorkeakouluopiskelijoilla (23 %) kuin yliopisto-opiskelijoilla (16 %). Koulutusaloitain esiintyi vaihtelua lainan nostamisen yleisyydessä. Kulttuurialan opiskelijoista puolet (49 %) oli nostanut korkeakouluopintojensa aikana lainaa, kun muiden alojen opiskelijoiden kohdalla lainaa nostaneiden osuus vaihteli 32–40 prosentin välillä. Harvinaisinta lainan nostaminen oli luonnonvara- ja ympäristöalan, luonnontieteiden alan ja tekniikan ja liikenteen alan opiskelijoilla (32–33 %). Sosiaali-, terveys- ja liikunta-

alan, matkailu-, ravitsemus- ja talousalan, humanistisen ja kasvatustieteen sekä yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alan opiskelijat sijoittuivat väli-maastoon lainan nostamisen yleisyydessä (37–40 %). Myös tarkasteltaessa tämänhetkistä lainan nostoa (eli sitä, onko lainaa ollut käytössä kuluva lukuvuoden 2005–2006 aikana) kulttuurialan opiskelijat ovat nostaneet lainaa muita useammin.

Opintolainaa (ylipäänsä korkeakouluopintojensa aikana) ovat useammin nostaneet vanhemmat ja opiskeluvuosien perusteella opinnoissaan pidemmällä olevat opiskelijat. Vanhemmat opiskelijat ovat nuorempia opiskelijoita paremmin ehtineet nostaa lainaa, joten tulos ei varsinaisesti kerro mitään siitä, ovatko vanhemmat opiskelijat olleet innokkaampia lainannostajia kuin vastikään opintonsa aloittaneet opiskelijat. Kun tarkastellaan tämän hetkistä lainan nostoa ikäluokittain, havaitaan, että tämänkin tarkastelun perusteella kaikkein nuorimmalla ikäluokalla on muita harvemmin opintolainaa. Lainaa on yleisimmin 24–26 -vuotiailla, mutta tätä vanhemmilla lainan nostamisen yleisyys jälleen laskee.

Perhemuodon mukaan tarkasteltuna yksin lapsen/lasten kanssa asuvat erottuvat selvästi siten, että heistä jopa 65 prosenttia on nostanut opintolainaa korkeakouluopintojensa aikana. Ikä voisi osittain selittää yksinhuoltajien lainan noston yleisyyttä. Kuitenkin eri ikäluokissa yksinhuoltajilla on muita useammin lainaa.²⁶ Yksinhuoltajat ovat myös nostaneet muita useammin opintolainaa kuluva lukuvuoden (2005–2006) aikana.

Vuoden 2003 Opiskelijatutkimuksen mukaan opintolainaa oli jossain vaiheessa²⁷ nostanut 40 prosenttia opiskelijoista ja lokakuussa 2003 lainaa oli noin joka kymmenennellä korkeakouluopiskelijalla (Berndtson 2004, 41–42). Vuoden 2000 Opiskelijatutkimuksen mukaan opintolainaa oli nostanut lukuvuoden 1999–

²⁴ Suomessa opiskelevan korkeakouluopiskelijan asumislisä on 80 prosenttia hyväksyttävistä asumismenoista. Asumismenoja ei oteta huomioon 252 euroa ylittävältä osalta. Jos asumismenot ovat alle 33,63 euroa kuukaudessa, asumislisää ei makseta. Suomessa opiskelevan asumislisä on siten 26,90–201,60 euroa kuukaudessa. Jos opiskelija asuu vanhemmaltaan vuokratessa tai vanhempansa omistamassa asunnossa, asumislisä on enintään 58,87 euroa kuukaudessa. (Ks. tarkemmin www.kela.fi.)

²⁵ Korkeakouluopiskelijoiden opintorahaa on vuoden 1992 jälkeen leikattu kerran, vuonna 1995. Opintorahan maksimimäärä on 259,01 euroa ja se on veronalaista tuloa. Vuonna 1998 voimaan tulleen kalenterivuositaisen vapaan tulon mallin mukaan opintotukea nostava opiskelija saa ansaita kutakin tukikuukautta kohden enintään 505 euroa ja tuetonta kuukautta kohden 1 515 euroa.

²⁶ Yksinhuoltajia on kuitenkin sen verran vähäinen määrä aineistossa, että aivan luotettavia ja tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä on hankala muodostaa.

²⁷ Kysymyksessä ei tarkemmin määritelty, mistä ajankohdasta oli kyse (nykyisten opintojen aikana, ylipäänsä korkeakouluopintojen aikana tms.).

2000 aikana 13 prosenttia yliopisto-opiskelijoista ja 19 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista (Lempinen & Tiilikainen 2001, 40).

Nostetun lainan määrä vaihteli paljon vastaajien välillä. Lainan mediaani oli 3 322 euroa. Neljänneksellä niistä, jotka olivat nostaneet opintolainaa, oli lainaa alle 2 000 euroa ja neljänneksellä yli 6 000 euroa. Lainaa oli luonnollisesti ehtinyt kertyä enemmän vanhemmille opiskelijoille. Opintolainaa nostaneita vastaajia pyydettiin ilmoittamaan kaksi tärkeintä syytä lainan nostamiselle. Selkeästi yleisimmin valittu syy oli lainan tarvitseminen välttämättömyysmenojen (kuten ruoka, asuminen jne.) kattamiseksi. Tämän syyn oli valinnut annetuista vaihtoehdoista 60 prosenttia opintolainaa nostaneista. 39 prosenttia oli nostanut lainaa rahoittaakseen sillä jonkin ennalta tiedossa olleen menon ja 34 prosenttia lainaa nostaneista on tarvinnut lainaa, jotta rahat riittäisivät myös muuhun kuin välttämättömyysmenoihin (kuten vapaa aikaan, hauskanpitoon jne.). Noin viidennes lainaa nostaneista opiskelijoista ilmoitti, ettei ole halunnut tehdä töitä opintojensa ohella.

Taulukko 17. Opintolainan määrä niillä, joilla on lainaa (%).

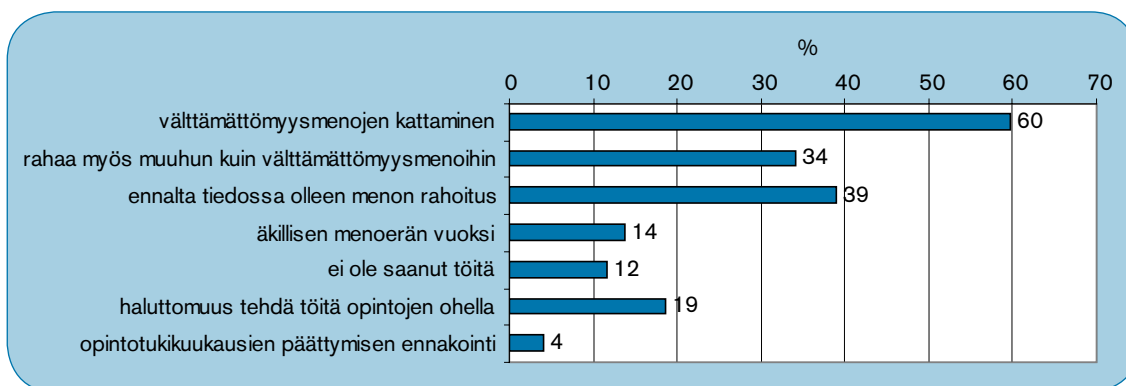
	%	N
alle 2 000 eur	22	333
2 000–3 999 eur	33	505
4 000–5 999 eur	19	299
vähintään 6 000 eur	26	407
Yhteensä	100	1 544

On varsin suhteellista, mitä kullekin opiskelijalle tarkoittaa se, että opintolaina (tai yhtä lailla esimerkik-

si palkkatulot) on välttämätöntä toimeentulolle tai että lainaa tarvitaan, jotta olisi rahaa myös muuhun kuin välttämättömyysmenoihin. Kyselylomakkeessa tarkennettiin, että ensin mainittu viittaa esimerkiksi ruokaan ja asumiseen, kun taas jälkimmäinen viittaa esimerkiksi vapaa-ajan vietossa tarvittaviin kuluihin. On kuitenkin suhteellista, ovatko esimerkiksi harrastukset ”vapaa-ajan viettoa” vai jotakin välttämätöntä (ks. tästä myös Viuhko 2005, 37).

Ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoilla on pitkälti samankaltaiset näkemykset opintolainan nostamiseen liittyvissä kysymyksissä. Opintolainan nostamiseen liittyvien syiden osalta motiivit eroavat kahden seikan suhteen. Ammattikorkeakouluopiskelijoista suurempi osuus (65 % lainaa nostaneista) kuin yliopisto-opiskelijoista (56 %) on todennut yhdeksi lainan nostamisen tärkeimmäksi syyksi lainan tarpeen välttämättömyysmenojen kattamiseksi. Toinen tilastollisesti merkitsevä ero on se, että lainaa nostaneista ammattikorkeakouluopiskelijoista 18 prosenttia on ilmoittanut nostaneensa lainaa äkillisesti ilmaantuneen menoerän rahoittamiseen yliopisto-opiskelijoiden vastaavan osuuden ollessa 11 prosenttia.

Kun tarkastellaan lainan nostamisen yleisimpiä syitä muiden taustamuuttujien valossa, voidaan todeta, että lainan nostaminen välttämättömyysmenojen kattamiseksi on yleisintä kulttuurialan sekä sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan opiskelijoilla ja toisaalta yksinhuoltajilla. Sukupuolella, iällä, opiskeluvuodella tai tuloilla ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä kyseiseen asiaan. Muuhun kuin välttämättömyysmenoihin lainaa olivat nostaneet muita useammin tekniikan ja liikenteen alan sekä yhteiskuntatieteiden, liiketalouden

Kuvio 6. Opintolainan nostamisen syyt (% lainaa nostaneista).

ja hallinnon alan opiskelijat sekä toisaalta nuorimmat opiskelijat, miehet ja lapsettomat opiskelijat.

Valmiiden vastausvaihtoehtojen lisäksi vastaajilla oli mahdollisuus kertoa jokin muu syy opintolainan nostamiselle. Avovastauksissa eniten yksittäisiä mainintoja sai opiskelijavaihto. Vaikka lainaa ei kotimaassa nostetaisikaan, saattaa lainalla olla tarvetta silloin, kun lähdetään ulkomaille opiskelemaan. Ulkomailla opintoja ei usein pystytä, tai edes haluta, rahoittaa palkkatöitä tekemällä, jolloin lainan tarve lisääntyy. Opintolainaa ovatkin nostaneet useammin vaihdossa olleet kuin ne, jotka eivät ole olleet vaihdossa tai harjoittelussa ulkomailla. Ulkomailla vaihdossa ja/tai harjoittelussa olleista opintolainaa on nostanut 49 prosenttia, kun niistä, jotka eivät ole olleet vaihdossa lainaa on nostanut 34 prosenttia. Erot säilyvät myös iän vakioinnin jälkeen; kaikissa ikäryhmissä lainan nostaminen on ainakin jonkin verran yleisempää ulkomailla vaihdossa tai harjoittelussa olleiden keskuudessa.

Toinen seikka, jonka osa vastaajista toi esille, oli lainan tarve opintotukien takaisinmaksua varten. Opintotukea nostaneet opiskelijat voivat joutua palauttamaan opintotukia, jos heidän tulonsa ylittävät vapaan tulon rajan. Jos opiskelija nostaa kalenterivuoden aikana esimerkiksi yhdeksänä kuukautena opintorahaa ja/tai asumislisää, hän saa ansaita enintään reilut 9 000 euroa vuoden aikana. Jos opiskelija huomaa ansaitsevänsä liikaa nostettuihin tukiin nähden, hän voi palauttaa osan jo nostamistaan tuista. Jos hän ei itse palauta ajallaan ylimääräisiä tukia, häneltä peritään myöhemmin liiat tuet korotettuna. Opiskelija voi siis joutua tilanteeseen, jossa hän on ansainnut liikaa ollakseen oikeutettu kaikkeen samaansa tukeen, mutta kuitenkin hänellä ei ole varaa maksaa ylimääräisiä tukia takaisin ilman opintolainaa. Todennäköisesti rahaa kulutetaan melko pitkälti sen verran kuin sitä kulloinkin on, jolloin rahaa ei jää säästöön esimerkiksi tukien palautusta varten. Opintotukea nostavalla opiskelijalla on kuitenkin vastuu seurata omia tulojaan ja pitää huolta siitä, että tulot eivät joko ylitä vapaan tulon rajaa tai että tulojen ylittyessä opiskelija palauttaa tai jättää nostamatta opintotukea. Kaikki opiskelijat eivät jatkuvasti valvo tulojaan tai eivät syystä tai toisesta palauta ajoissa lii-

koja tukia takaisin. Käytännössä palkkatulojen tarkka säännöstely vuoden mittaan voi olla hankalaa ja palkkatuloista huolimatta opintoraha ja/tai asumislisä koetaan tarpeelliseksi. Tällaisessa tilanteessa opiskelijat monesti tuovat esille vapaan tulon rajan korottamistarpeen, koska pitävät tuloja liian alhaisina ja toisaalta pitävät kohtuuttomana sitä, että tukea pitää palauttaa, vaikka opinnot etenisivät vaaditulla tavalla. Tällöin opintotutkeen ei suhtauduta tarveharkintaisena etuutena, vaan ikään kuin ”palkkiona” suoritetuista opinnoista.

Joitakin mainintoja opintolainan nostamisen syinä avovastauksissa sai myös lainan tarve siksi, että on lapsia. Perheellisten opiskelijoiden asema ja toimeentulo onkin oma erityinen kysymyksensä, joka ansaitsee nimenomaan heihin kohdistuvaa selvitystä.²⁸ Niin perheellisten opiskelijoiden taloudellinen asema kuin lapsenteon lykkääminen opiskelijoiden keskuudessa ovat herättäneet viime aikoina keskustelua. Virtalan ja Kuntun (2006) esiin tuomien näkemysten mukaan suuri osa yliopisto-opiskelijoista haluaisi jossain vaiheessa lapsia, mutta harvalla opiskelijalla on lapsia opiskeluaikanaan. Lasten hankkimisen ajankohtaa siirretään tulevaisuuteen muun muassa kesken olevien opintojen ja taloudellisen epävarmuuden vuoksi. Tämä voi aiheuttaa ongelmia lasten saamisessa sekä raskauteen liittyviä terveysriskejä. Korkeasti koulutetuilla naisilla lapsettomuus onkin yleisempää kuin muilla naisilla. (Mt.)

7.3 Lainan välttäminen ja sen perustelut

Lähes kaksi kolmasosaa (64 %) opiskelijoista ei ole nostanut opintolainaa korkeakouluopintojensa aikana. Opintolaina ei ole ollut erityisen suosittua opiskelijoiden keskuudessa viime vuosina, eivätkä opiskelijat tunnu aina mieltävän lainaa varsinaiseksi opintotuen osaksi (ks. esim. Berndtson 2004). Jo useissa aiemmissa tutkimuksissa (esim. mt.; Viuhko 2005 jne.) on ruodittu sitä, miksi opiskelijat eivät ole innokkaita nostamaan opintolainaa ja mistä johtuu usein lainan välttämisen perusteluna esitetty ”periaatteellinen syy”.

²⁸ Jyväskylän yliopistossa on kesällä 2006 ilmestynyt pro gradu perheellisten korkeakouluopiskelijoiden kohtaamista ongelmista toimeentuloturvaan liittyen (ks. Nissinen 2006).

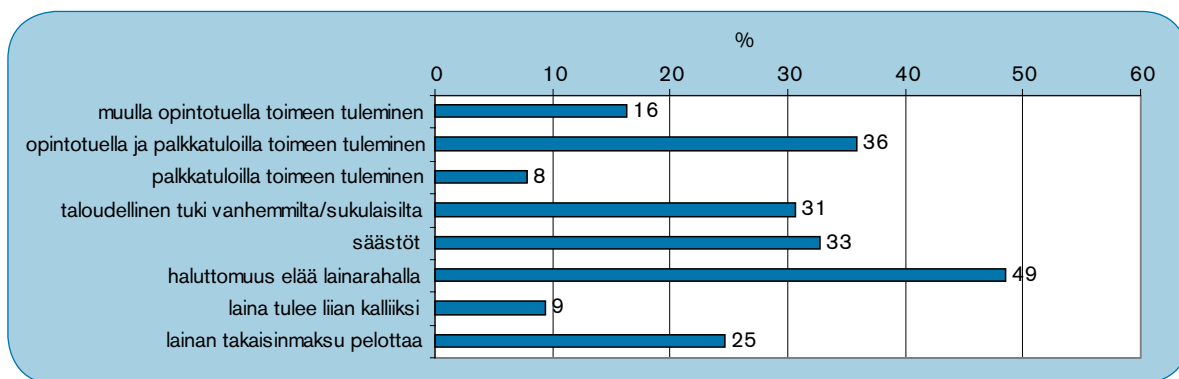
Myös tämän tutkimuksen tulosten valossa näyttää siltä, että keskeisin syy olla nostamatta opintolainaa on haluttomuus elää lainarahalla. Puolet (49 %) niistä, jotka eivät ole korkeakouluopintojensa aikana opintolainaa nostaneet, ilmoitti tämän yhdeksi tärkeimmäksi lainan välttämisen syyksi. Näkemys oli yleinen niin ammattikorkeakoulu- kuin yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa. Ammattikorkeakouluopiskelijoista hie- man yli puolet (52 %) esitti haluttomuuden elää lainarahalla keskeiseksi lainan välttämisen syyksi, yliopisto-opiskelijoista 46 prosenttia. Syy on yleisempi lapsettomilla opiskelijoilla kuin niillä opiskelijoilla, joilla on lapsia ja muilla ikäryhmillä kuin vähintään 30-vuotiailla. Myös vuoden 2003 Opiskelijatutkimuksessa yleisin syy välttää lainaa oli juuri periaatteellinen syy eli se, ettei haluta elää velkarahalla (Berndtson 2004, 42–43). Seuraavaksi yleisin syy (36 %) on se, että ilmoittaa tulevaisuuteen muulla opintotuella ja palkkatuloilla yhdessä. Pelkästään muulla opintotuella ilmoittaa sen sijaan tulevaisuuteen vain 16 prosenttia lainaa välttäneistä. Kolmasosa (33 %) ilmoittaa olleensa nostamatta lainaa, koska heillä on säästöjä. Säästöt ovat syynä useammin nuorimmilla opiskelijoilla. Niin ikään lähes kolmannes (31 %) on saanut taloudellista tukea vanhemmiltaan tai sukulaisiltaan ja tämän vuoksi ei ole nostanut lainaa. Myös tämä on tyypillisempää nuoremmissa kuin vanhemmilla opiskelijoilla.

23 prosenttia yliopisto-opiskelijoista ja 27 ammattikorkeakouluopiskelijoista piti yhtenä tärkeimpänä syynä sitä, että lainan takaisinmaksu pelottaa tulevaisuuden epävarmuuden vuoksi. Tulevaisuuden epävarmuus voi liittyä esimerkiksi siihen, ettei työllistymistä pidetä varmana tai ajatellaan, että työllistytään vain

epävarmoihin patkätöihin. Tämän syyn ovatkin selvästi useammin ilmoittaneet ne opiskelijat, jotka pitävät valmistumisen jälkeisiä työllistymismahdollisuuksiaan heikkoina kuin ne, jotka pitävät työllistymismahdollisuuksiaan hyvinä. Lainan takaisinmaksu on yleisempää nuorilla opiskelijoilla ja iän myötä kyseisen syyn yleisyys vähenee. Osaltaan tähän voi liittyä se, että nuorilla (ja näin ollen todennäköisesti opintojensa alkupuolella olevilla) opiskelijoilla valmistumisen jälkeinen tulevaisuus tuntuu epävarmalta, koska se on sen verran kaukana. Lainan takaisinmaksu on myös yleisempi lainan välttämisen syy naisilla kuin miehillä ja kulttuurialan opiskelijoilla useammin kuin muiden alojen opiskelijoilla.

Lisäksi 8 prosenttia yliopisto-opiskelijoista ja 12 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista pitää tärkeänä syynä sitä, että laina tulee heidän mielestään liian kalliiksi. Lainan kalleus voi tarkoittaa opiskelijalla esimerkiksi sitä, että lainasta joudutaan maksamaan korkoja tai sitä, että lainan takaisinmaksu lohkaisee liian suuren osan tulevista palkkatuloista. Jos tulevissa työtehtävissä palkkataso on alhainen tai työsuhteiden jatkuminen ja näin ollen myös tulot ovat toistuvasti vaakaalaudalla, voi korkoa kasvava laina tuntua liian suurelta riskiltä. Se, että lainan takaisinmaksu pelottaa tai se, että laina tuntuu liian kalliilta voi opiskeluaikana tuntua merkitykselliseltä syytä välttää lainaa huolimatta siitä, ovatko pelot aiheellisia tai realistisia. Osa opiskelijoista puolestaan ei ole nostanut lainaa, koska on tehnyt töitä. Joka kymmenes yliopisto-opiskelija ja joka kahdeskymmenes ammattikorkeakouluopiskelija ilmoittaa tulevaisuuteen palkkatuloilla, eikä sen vuoksi nosta ollenkaan opintotukea.

Kuvio 7. Syyt olla nostamatta opintolainaa (% niistä, jotka eivät ole lainaa nostaneet).

8 Opiskelijoiden työssäkäynti

8.1 Työnteon yleisyys ja syyt

Kuten monissa muissakin korkeakouluopiskelijoita koskevissa tutkimuksissa myös tässä tutkimuksessa kartoitettiin opiskelijoiden työssäkäyntiä. Opiskelun ohella tapahtuva työssäkäynti on ilmiönä jatkuvasti pinnalla, koska työssäkäynti on nykyisin hyvin monille korkeakouluopiskelijoille arkipäivää. Työssäkäynti linkittyy niin opintojen ja elämän rahoittamiseen kuin opiskelijoiden tulevaan ”työmarkkinakelpoisuuteen”. Monet opiskelijat pitävät opintorahaa liian pienenä ja opintorahan matala taso on viime aikoina ollut jatkuvasti esillä julkisessa keskustelussa. Opintolainan valtiontakauksen määrää korotettiin syksyllä 2005, mikä nosti korkeakouluopiskelijoiden opintotuen kokonaistasoa. Mutta koska opiskelijat eivät ole kovin halukkaita nostamaan lainaa, ei korotus käytännössä lisää opiskelijoiden enemmistön käytettävissä olevia tuloja. Opintoraha ja asumislisä eivät takaa läheskään kaikille opiskelijoille riittävää toimeentuloa ja tällaisessa tilanteessa opiskelijat turvautuvat usein ansiotöihin. Yliopistoja koskevan opintoaikojen rajauksen²⁹ myötä opiskelun ohella tehtävän ansiotyön mahdollisuus (tai mahdottomuus) on ollut niin ikään puheenaiheena. Myös keskustelu työmarkkinoiden epävarmentumisesta osaltaan virittää kysymyksiä opiskeluaikaisen työnteon merkityksestä valmistumisen jälkeisen työllistymisen kannalta (ks. esim. Viuhko 2006b).

Useissa tutkimuksissa (Berndtson 2004; Karjalainen 2003; Kurri 2006; Lempinen & Tiilikainen 2001;

Mannisenmäki & Valtari 2005; Viuhko 2005, Viuhko 2006a) on viime vuosina käsitelty opiskelijoiden työssäkäyntiä ja todettu, että korkeakouluopiskelijoiden työssäkäynti on varsin yleistä. Lempinen ja Tiilikainen (2001, 63–64) ovat tuoneet esille useiden aiempien tutkimusten valossa, että työssäkäynti opintojen ohella on kuulunut jo useita vuosikymmeniä suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden tapaan opiskella, eikä esimerkiksi opintotukijärjestelmän kehittäminen ole tätä seikkaa juurikaan muuttanut.

Opiskelijatutkimus 2003:n mukaan noin yhdeksän kymmenestä korkeakouluopiskelijasta oli ollut töissä edellisen vuoden aikana. Lukukauden aikana töitä oli tehnyt 56 prosenttia vastaajista. Ammattikorkeakouluopiskelijoilla kyseinen osuus oli 51 prosenttia ja yliopisto-opiskelijoilla 59 prosenttia. (Berndtson 2004, 37, 100.) Opiskelijatutkimus 2000:ssa työssäkäyntiä tarkasteltiin eri tavalla, eikä ansiotyötä tehneiden osuuksia raportoitu kaikkien opiskelijoiden osalta. Ansiotuloja oli lukuvuoden 1999–2000 aikana ollut 54 prosentilla yliopisto-opiskelijoista ja 42 prosentilla ammattikorkeakouluopiskelijoista. (Lempinen & Tiilikainen 2001, 37.)

Kuntun ja Huttusen (2005) yliopisto-opiskelijoita koskevan terveystutkimuksen mukaan noin kaksi kolmesta opiskelijasta oli ollut kokopäivätyössä kuluneen vuoden aikana (sisältää siis myös kesän). Vajaa kolmannes opiskelijoista oli ollut kokopäivätyössä kuluneen vuoden aikana enintään kolme kuukautta, vajaa viidennes 3–6 kuukautta ja viidennes yli puoli vuotta. Kolmannes opiskelijoista ei ollut käynyt kokopäivätyössä kuluneen vuoden aikana ollenkaan. Opiskelijoiden kokopäiväisen työssäkäynnin suhteen ei ollut juurikaan tapahtunut muutoksia verrattuna edelliseen, neljän vuoden takaiseen terveystutkimukseen. (Mt., 47, 201.) Erolan (2004) ammattikorkeakouluopiskelijoita koskevassa tutkimuksessa vastaajilta tiedusteltiin heidän työskentelyään opiskelun ohessa (iltapäivisin, iltaisin tai viikonloppuisin) kyselyhetkellä, alkuvuodes-

ta 2004. Kyseisen tutkimuksen mukaan vajaa puolet opiskelijoista oli työskennellyt opiskelun ohessa ja heistä noin puolet oli tehnyt töitä keskimäärin 1–10 tuntia viikossa ja puolet yli kymmenen tuntia viikossa. Työskenteleminen oli yleisempää vanhemmilla ja aiemmin opintonsa aloittaneilla opiskelijoilla. (Mt., 82.)

Käsillä olevan tutkimuksen tulokset tukevat edelleen aiempia tutkimustuloksia. Opiskelijoilta tiedusteltiin heidän palkkatyön tekemistään kuluneen vuoden ajalta. 13 prosenttia opiskelijoista ilmoitti, ettei ollut tehnyt ollenkaan palkkatöitä kyseisenä aikana. Valtaosa opiskelijoista on näin ollen tehnyt töitä jossain muodossa. 58 prosenttia opiskelijoista ilmoitti olleensa töissä lomien aikana. Osuus tuntuu yllättävän pieneltä. Opiskelijatutkimus 2003:n mukaan lomien aikana töitä oli tehnyt 71 prosenttia vastaajista (Berndtson 2004, 37). On mahdollista, että osa vastaajista on ajatellut kysymyksen viittaneen ainoastaan kuluvaan lukuvuoteen, eikä ole huomioinut, että kysymys koski myös edellistä kesää. Kysymyksessä ei myöskään ollut tarkennettu lomien viittaavan lukukausien tai opiskeluperiodien välisiin lomiin, toisin sanoen ”lomaan opinnosta” erotuksena lukukausiin.

Lukukausien aikana tapahtuvan työnteon osalta eroteltiin kokoaikainen päivätyö, osa-aikatyö ja projektiluonteinen työ. 16 prosenttia opiskelijoista ilmoitti tehneensä kokoaikatyötä lukukausien aikana. Myös kokopäivätyötä tehneiden osuus on pienempi kuin vuoden 2003 Opiskelijatutkimuksessa, jonka mukaan vastaava osuus oli 25 prosenttia (Berndtson 2004, 37). Vuonna 2003 tosin tiedusteltiin lukukausien aikaista kokoaikatyötä, jonka määriteltiin tarkoittavan yli 30 viikkotunnin työskentelyä ja käsillä olevassa tutkimuksessa tiedusteltiin nimenomaan kokoaikaista päivätyötä viikkotuntimäärää tarkentamatta. Kokopäivätyö lukukauden aikana on selvästi yleisempää vanhemmilla kuin nuoremmilla opiskelijoilla. Osa-aikaisissa päivä-, iltaja- tai viikonlopputyöissä ilmoitti olleensa 41 prosenttia opiskelijoista. Projektiluonteista

²⁹ Yliopistolakiin 1.8.2005 voimaan tulleiden muutosten myötä alemman korkeakoulututkinnon tavoitteellinen suoritus aika on pääsääntöisesti (eri alojen tutkinnoissa on jonkin verran eroja) kolme lukuvuotta ja ylemmän korkeakoulututkinnon kaksi lukuvuotta. Jos opiskelija suorittaa sekä alemman että ylemmän tai ainoastaan ylemmän korkeakoulututkinnon, hänellä on oikeus suorittaa tutkinnot enintään kahta vuotta tavoitteellista suoritus aikaa pitimmässä ajassa. Mikäli opiskelija suorittaa vain alemman korkeakoulututkinnon, hänellä on oikeus suorittaa se yhtä vuotta tavoite aikaa pitimmässä ajassa. Tutkinnon suorittamisaikaan ei lasketa poissaoloa, joka johtuu vapaaehtoisen asepalveluksen tai asevelvollisuuden suorittamisesta taikka äitiys-, isyys- tai vanhempainvapaan pitämisestä, tai muuta enintään neljän lukukauden mittaista poissaoloa, jolloin opiskelija on ilmoittautunut poissaolevaksi. (Yliopistolaki 27.6.1997/645, 5 luku 18 d-e §.) Uudistus koskee syksyllä 2005 tai myöhemmin opintonsa aloittaneita yliopisto-opiskelijoita.

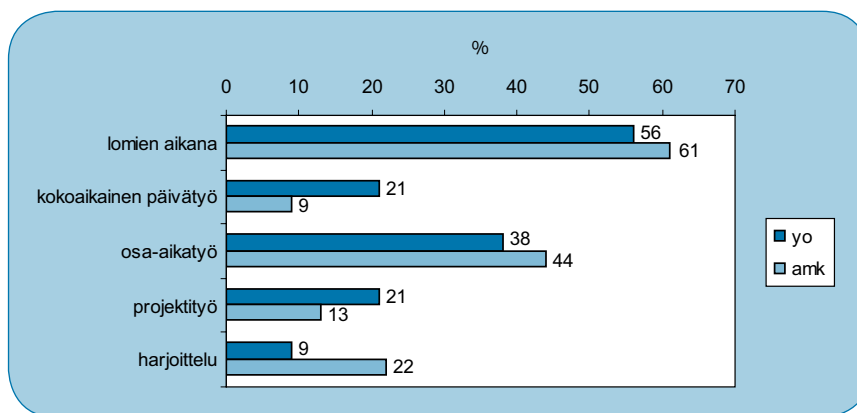
tai muuta satunnaista työtä oli tehnyt 18 prosenttia opiskelijoista. Lisäksi 14 prosenttia opiskelijoista oli ollut opintoihin liittyvässä harjoittelussa.

Yleisimmin opintojen ohella tehdään jonkinlaista osa-aikatyötä. Jos opintojen ohella on aikaa ja mahdollisuuksia tehdä töitä, lieenee joustava osa-aikatyö paras ratkaisu opiskelun ja työnteon yhteensovittamisen kannalta. Osa-aikatyön tekeminen on hieman yleisempää ammattikorkeakoulu- (44 %) kuin yliopisto-opiskelijoilla (38 %). Kokoaikaista päivätyötä oli kuluneen vuoden aikana puolestaan tehnyt 21 prosenttia yliopisto-opiskelijoista ja ainoastaan yhdeksän prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista. Ero on selvä ja liittyyneen osaltaan ammattikorkeakouluopiskelun luonteeseen. Ammattikorkeakouluopiskelijat ovatkin työskennelleet useammin paitsi osa-aikatöissä myös lomien aikana. Projektiluonteiset ja satunnaiset työt ovat yleisempiä yliopisto- (21 %) kuin ammattikorkeakouluopiskelijoilla (13 %). Opintoihin liittyvässä harjoittelussa oli ollut kuluneen vuoden mittaan yhdeksän prosenttia yliopisto-opiskelijoista ja 22 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista. Ammattikorkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa harjoittelu onkin pakollinen osa opintoja.

Opiskelijat tekevät töitä erilaisista syistä. Keskeisiä motiiveja työnteolle ovat toisaalta taloudelliset syyt ja toisaalta työkokemuksen hankkiminen (ks. esim. Viuhko 2005). Ainoastaan toimeentulon takia tehtävä työ saattaa usein olla omaa opiskelualaa vastaama-

tonta ja työkokemuksen kartuttamiseksi tehtävä työ puolestaan omaan alaan liittyvää. Opiskelijatutkimus 2003:n (Berndtson 2004) mukaan lukukauden aikana tehty työ vastaa omaa opintoalaa useammin vanhemmilla, opintovuosissa pidemmällä olevilla ja sivutoimisesti opiskelevilla opiskelijoilla. Pääkaupunkiseudulla opiskelevilla työ vastasi muita useammin opintoalaa. Pääkaupunkiseudulla asuvat myös kävivät muita useammin lukukausien aikana töissä. Työn eri muodoista harjoittelu (sekä palkallinen että palkaton) vastasi useimmiten omaa opintoalaa. Lisäksi lukukauden aikainen kokoaikatyö vastasi omaa opintoalaa useammin (62 %) kuin keikkatyö (51 %) tai osa-aikatyö (51 %) lukukausien aikana. Lomien aikana tehty työ vastasi opintoalaa reilulla puolella (55 %) töitä tehneistä. (Mt., 37–38, 100.)

Myös tässä kyselyssä opiskelijoilta tiedusteltiin sitä, kuinka hyvin heidän tekemänsä työ on vastannut heidän nykyistä opiskelualaa. ³⁰ Noin kolmannes (35 %) opiskelijoista ilmoitti, ettei heidän työnsä ole vastannut lainkaan heidän nykyistä opiskelualaa. Tämä oli yleisempää yliopisto-opiskelijoiden (37 %) kuin ammattikorkeakouluopiskelijoiden (30 %) keskuudessa. Viidenneksen (21 %) mukaan työ on vastannut jossain määrin ja toisen viidenneksen (19 %) mukaan melko hyvin omaa alaa. Neljännes (27 %) ilmoitti, että työ on vastannut erittäin hyvin heidän opiskelualaa. Työ on vastannut paremmin omaa opiskelualaa vanhemmilla ja opiskeluvuosina

Kuvio 8. Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden työssäkäynti viimeksi kuluneen vuoden aikana (%).

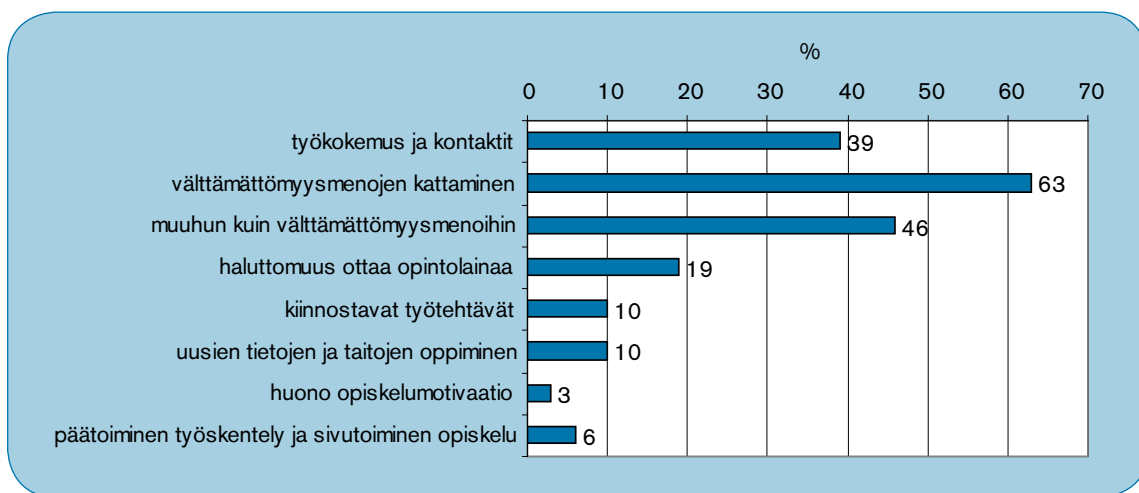
³⁰ Kysymyksessä ei tarkemmin eritelty, mihin työhön kysymys viittaa, jos henkilö on esimerkiksi tehnyt useampaa eri työtä.

tarkasteltuna pidemmällä opinnoissaan olevilla opiskelijoilla. Useimmin työ on vastannut opiskelualaa luonnonvara- ja ympäristöalan (62 %) ³¹, sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan (58 %) ja kulttuurialan (53 %) opiskelijoilla. Miehillä työ on vastannut hieman naisia paremmin omaa opiskelualaa. Niistä, joiden kokonaistulot ovat kuukaudessa yli tuhat euroa, selvästi suuremmalla osalla kuin pienempituloisista työ on vastannut opiskelualaa. Ero säilyy, joskin heikkenee jonkin verran, myös iän vakioimisen jälkeen nuorimpia opiskelijoita lukuun ottamatta.

Työssä käyneitä vastaajia pyydettiin valitsemaan enintään kaksi tärkeintä syytä sille, miksi he ovat tehneet töitä opintojensa ohella. Yleisin syy olivat taloudelliset syyt, toisin sanoen se, että pystyy kattamaan sellaiset välttämättömyysmenot kuten ruuan ja asumisen. Kyseisen syyn oli valinnut 63 prosenttia viimeisen vuoden aikana töitä tehneistä vastaajista. 46 prosenttia ilmoitti yhdeksi syyksi sen, että rahat riittäisivät muuhunkin kuin välttämättömyysmenoihin kuten vapaa-aikaan, hauskanpitoon tai muuhun sellaiseen. Tämä syy oli yleisempi nuorempien kuin vanhempien opiskelijoiden keskuudessa. Kolmanneksi yleisin syy työnteolle oli työkokemuksen ja kontaktien saaminen (39 %). Tämä oli hieman yleisempi työnteon keskeinen motiivi miehillä kuin naisilla. Haluttomuus ottaa opintolainaa kuului tärkeimpien

syiden joukkoon 19 prosentilla vastaajista ja heistä hieman suurempi osa oli nuorimpien ikäluokkien edustajia. Kiinnostavat työtehtävät sekä uusien tietojen ja taitojen oppiminen olivat kumpainenkin joka kymmenennen työssä käyneen opiskelijan mielestä keskeisimpiä syitä. Syyt yleistyvät jonkin verran iän myötä ja ovat miehillä hieman yleisempiä työnteon syitä kuin naisilla. Huonon opiskelumotivaation ilmoitti tärkeäksi syyksi töiden tekemiselle kolme prosenttia vastaajista. Lisäksi kuusi prosenttia ilmoitti työskentelevänsä päätoimisesti opiskelun ollessa sivutoimista. Tämä oli yleisintä vähintään 30-vuotiailla opiskelijoilla. Lisäksi kyseinen syy oli huomattavasti yleisempi yliopisto- kuin ammattikorkeakouluopiskelijoilla. Muutoin työnteon syyt eivät juuri vaihdelleet korkeakoulusektorin mukaan. Ainoa selkeä ero oli yleisimmän työssäkäynnin syyn jakaumissa. Ansioitöitä tehneistä yliopisto-opiskelijoista 58 prosenttia ilmoitti työssäkäynnin yhtenä tärkeimpänä syynä työnteon tarpeen välttämättömyysmenojen kattamiseksi. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden vastaava osuus oli 68 prosenttia.

Muita työnteolle annettuja yksittäisiä syitä, joita mainittiin avovastauksissa, olivat muun muassa se, että opinnäytetyötä tehdään työsuhteessa tai se, että vastaajalla on ollut työpaikka jo ennen opintojen aloittamista, eikä työtä ole opintojen vuoksi lopetettu.

Kuvio 9. Työssäkäynnin syyt (% työtä tehneistä).

³¹ Osuus niistä, jotka ilmoittivat, että työ on vastannut opiskelualaa "erittäin hyvin" tai "melko hyvin".

8.2 Tämänhetkinen työssäkäynti

Opiskelijoiden tämänhetkistä ansiotyön tekemistä kartoitettiin kysymällä edellisen viikon aikana ansiotyöhön käytettyä aikaa päiväkohtaisesti. Edellisen viikon aikana töitä oli tehnyt 44 prosenttia vastaajista. Arkipäivien aikana töitä oli tehnyt 40 prosenttia vastaajista. Aineisto kerättiin aikana, jolloin vastaamista edeltävällä viikolla korkeakouluopiskelijoilla ei ollut mitään virallista lomaa (kuten talvi- tai pääsiäisloma). Koska periodit vaihtelevat eri korkeakouluissa, on vaikea sanoa, onko joillakin opiskelijoilla mahdollisesti ollut kyseisenä aikana esimerkiksi perioditauko. Joka tapauksessa voidaan todeta, että tässä tutkimuksessa edellisen viikon aikainen työssäkäynti kuvaa varsin hyvin lukukausien aikaista työntekoa (eikä siis loma-ajan työssäkäyntiä).

Edellisen viikon aikana ansiotyössä käyneistä koko viikon työajan mediaani on 18 tuntia ja arkipäivien osalta 16 tuntia. Työhön käytetty aika vaihteli runsaasti vastaajien kesken, siten että ilmoitettu minimimäärä oli tunti ja maksimi 168 tuntia.³² 90 prosenttia vastaajista ilmoitti kuitenkin tehneensä palkkatöitä alle 40 tuntia viikossa. Kolmannes edellisen viikon aikana työskennelleistä oli tehnyt töitä vähintään 30 tuntia ja joka viides vähintään 40 tuntia. Neljännes edellisen viikon aikana töitä tehneistä oli työskennellyt enintään kymmenen tuntia koko viikon aikana.

Sekä ansiotyön yleisyys että työhön käytetty aika vaihtelevat sen mukaan, opiskeleeko ammattikorkeakoulussa vai yliopistossa. Edellisen viikon aikana yliopisto-opiskelijoista töissä oli käynyt 47 prosenttia ja ammattikorkeakouluopiskelijoista 39 prosenttia. Arkipäivien osalta vastaavat luvut ovat 44 ja 33 prosenttia. Edellisen viikon aikana työssä käyneet yliopisto-opiskelijat käyttivät keskimäärin kolme tuntia enemmän aikaa ansiotyöhön viikossa kuin ammattikorkeakouluopiskelijat. Arkipäivien osalta ero oli neljä tuntia.

Se, että yliopisto-opiskelijoista useampi kuin ammattikorkeakouluopiskelijoista tekee opintojensa ohella töitä, ei ole yllättävä tieto. Ammattikorkeakouluissa opiskelu on yliopisto-opiskelua käytännönläheisempää

ja edellyttää useammin läsnäoloa. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden on usein hankalampaa yhdistää opiskelua ja työntekoa. Yliopistolla on myös toisaalta ammattikorkeakoulua enemmän opiskelijoita, jotka eivät käytännössä juurikaan opiskele, vaan tekevät esimerkiksi juuri töitä. ”Opiskelu-uraan” yliopistolla on helpompi sisällyttää työskentelyjaksoja kuin ammattikorkeakouluopiskeluun, koska ammattikorkeakouluissa tutkinnonsuoritusajat ovat tiukemmin rajattuja kuin yliopistoissa.

Työhön käytetty aika vaihtelee myös iän ja opiskeluvuoden mukaan. Mitä pidemmällä (opiskeluvuotina laskettuna) opinnoissaan on, sitä enemmän ansiotyöhön käytetään aikaa. Vastaavasti mitä vanhempi on, sitä enemmän aika kuluu ansiotyössä. Nuorimmista ikäluokista valtaosa tekee töitä enintään 20 tuntia viikossa, alle 21-vuotiaista 85 prosenttia ja 21–23 vuotiaista 77 prosenttia (edellisen viikon aikana töissä käyneistä).

Taulukko 18. Ansiotyöhön käytetty keskimääräinen aika (edellisen viikon aikana ansiotyötä tehneet) iän mukaan.

ikä	tuntia/viikko	
	keskiarvo	N
enintään 20-vuotiaat	13	41
21–23-vuotiaat	15	579
24–26-vuotiaat	23	652
27–29-vuotiaat	28	344
vähintään 30-vuotiaat	31	270
Yhteensä	22	1 886

Miehet tekevät enemmän töitä kuin naiset. Kyselyä edeltäneen viikon aikana töissä käyneistä miehistä 43 prosenttia oli käyttänyt viikon aikana aikaa ansiotyössä yli 30 tuntia, kun naisilla vastaava osuus oli 24 prosenttia. Koulutusaloittain tarkasteltuna miesvaltaisen tekniikan ja liikenteen alan opiskelijat olivat käyttäneet eniten aikaa ansiotyöhön.

³² Ajankäyttöä koskevien kysymysten osalta aineistosta putsattiin ”mahdottomat” arvot eli yli 24 tuntia/vrk. Kaikkien periaatteessa mahdollisten arvojen annettiin olla mukana lopullisessa aineistossa, ja tämän vuoksi viikkotyömäärän maksimi on niinkin suuri kuin 168 tuntia viikossa.

8.3 Opiskelijoiden ajankäyttö sekä opiskelun ja työn yhteensovittaminen

Työnteko opiskelun ohella on paitsi opiskelijan talouden myös ajankäytön ja opintojen etenemisen kannalta keskeinen kysymys. Suhtautumistavat opiskelun ja ansiotyön yhteensovittamiseen ja toisaalta kyky sovittaa nämä eri toiminnot yhteen vaihtelevat opiskelijoiden välillä. Yhdelle opiskelijalle työnteko on mielekästä vastapainoa opiskelulle, ja työstä myös saadaan arvokasta työkokemusta ja lisäksi työ saadaan ajallisesti hyvin järjestettyä opiskelun kanssa. Toisen mielestä taas työnteko tuntuu pakolta ja ajallisesti hankalasti järjestettävällä, ja sitä tehdään ainoastaan toimeentulon takia. (ks. Viuhko 2005, 38–39.) Se, kuinka mielekkääksi opiskelija kokee ansiotyön tekemisen opintojensa ohella ja toisaalta se, kuinka hyvin opiskelija saa aikataulunsa järjestettyä eri asioiden suhteen, vaikuttavat olennaisesti opiskelijan jaksamiseen ja näin ollen myös hyvinvointiin.

Tässä tutkimuksessa opiskelijoita pyydettiin ilmoittamaan edellisen viikon osalta, kuinka paljon he käyttävät aikaa opiskeluun. Kysymys oli muotoiltu samoin kuin edellä ansiotyön tekemisen kohdalla. Vastaajat siis ilmoittivat erikseen kunkin päivän osalta tunneissa sen, kuinka paljon he olivat käyttäneet aikaa kyselyn toteutusta edeltäneen viikon aikana opiskeluun. Opiskelua koskeva kysymys oli jaoteltu luentoihin, seminaareihin, harjoitusryhmiin, tentteihin yms. käytettyyn aikaan ja itsenäiseen opiskeluun kuten lukemiseen, kirjallisiin tehtäviin, esseisiin yms. käytettyyn aikaan. Opiskelijoista 79 prosenttia ilmoitti käyttäneensä aikaa luentoihin yms. ja 86 prosenttia itsenäiseen opiskeluun kyselyä edeltäneen viikon aikana. Opiskelijat olivat käyttäneet keskimäärin 18 tuntia (mediaani niistä, jotka ilmoittaneet käyttäneensä aikaa kyseisiin asioihin) luentoihin, seminaareihin, harjoitusryhmiin, tentteihin yms. Itsenäiseen opiskeluun (lukeminen, kirjalliset tehtävät, esseeet jne.) käytetyn ajan mediaani oli 11 tuntia koko edellisen viikon osalta ja yhdeksän tuntia arkipäivien osalta. Kun tarkastellaan niitä opiskelijoita, jotka olivat käyttäneet aikaa sekä luentoihin yms. että itsenäiseen opiskeluun, yhteenlasketun opiskeluun käytetyn ajan mediaani oli 32 tuntia viikossa. Sekä luentoihin yms. että itsenäiseen

opiskeluun oli käyttänyt aikaa 74 prosenttia opiskelijoista kyselyä edeltäneen viikon aikana.

Luennoilla yms. käytetty aika vähenee iän myötä, kun taas itsenäiseen opiskeluun käytetty aika lisääntyy. Luennoilla käytetty aika vaihtelee selvästi myös opiskeluvuoden mukaan siten, että mitä pidemmällä opinnoissa opiskeluvuosissa tarkasteltuna ollaan, sitä vähemmän käytetään aikaa luentoihin, seminaareihin yms. Itsenäisen opiskelun kohdalla erot eivät ole yhtä selviä opiskeluvuosittain tarkasteltuna. Niillä, jotka opiskelevat ensimmäistä tai toista vuotta, itsenäiseen opiskeluun käytetty aika on hieman vähäisempää kuin 3.–6. vuoden opiskelijoilla. Tätä pidempään opiskelleilla itsenäiseen opiskeluun käytetty aika jälleen vähenee hieman. Luennoille yms. osallistuminen on yleisempää ammattikorkeakouluopiskelijoilla kuin yliopisto-opiskelijoilla ja ammattikorkeakouluopiskelijat myös käyttävät siihen selvästi enemmän aikaa (mediaani 23 tuntia/viikko) kuin yliopisto-opiskelijat (13 tuntia/viikko). Itsenäinen opiskelu on puolestaan yhtä yleistä yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoilla, mutta yliopisto-opiskelijat käyttävät siihen jonkin verran enemmän aikaa (13 tuntia/viikko) kuin ammattikorkeakouluopiskelijat (9 tuntia/viikko).

Niillä 44 prosentilla vastaajista, jotka ilmoittivat käyttävänsä aikaa ansiotyöhön, työhön käytetyn ajan mediaani oli 18 tuntia viikossa, kuten edellisessä luvussa tuotiin esille. Jos tarkastellaan opiskelijoiden yhteenlaskettua ajankäyttöä opiskeluun ja ansiotyöhön käytetyn ajan osalta, voidaan todeta, että käytetty aika vaihtelee hyvin paljon opiskelijoiden välillä. Ajankäyttöön liittyvien lukujen tarkastelutavasta riippuen voidaan tehdä erilaisia tulkintoja opiskelijoiden ajankäytöstä, mikä osaltaan hankaloittaa luotettavan yleiskuvan muodostamista. Myös se, että ajankäyttöä tiedusteltiin vain yhden viikon osalta, voi antaa jossain määrin vaillinaisen kuvan opiskelijoiden ajankäytöstä. On myös huomattava, että tämän tutkimuksen perusteella ei saada käsitystä opiskelijoiden kokonaisajankäytöstä, koska vastaajilta kysyttiin ainoastaan opiskeluun ja ansiotyöhön käytettyä aikaa. Kun tarkastellaan niiden opiskelijoiden (N=1249, 29 % kaikista vastaajista) ajankäyttöä, jotka ovat ilmoittaneet edellisen viikon aikana käyttäneensä aikaa sekä luennoille yms. osallistumiseen, itsenäiseen opiskeluun että ansiotyöhön, yhteenlaskettu viikkotuntimäärä

vaihtelee kuuden tunnin ja yli sadan tunnin välillä. Mediaani on 45 tuntia viikossa. Reilu kolmannes näistä vastaajista on käyttänyt ilmoituksensa mukaan aikaa opiskeluun ja ansiotyöhön yhteensä yli 50 tuntia kyselyn toteutusta edeltäneen viikon aikana ja noin 15 prosenttia vähintään 60 tuntia. Toinen tapa käsitellä ajankäytön tuntimääriä on katsoa keskiluvut kaikkien johonkin kyseisistä asioista aikaa käyttäneiden osalta (N=4115). Tällaisen tarkastelun mukaan yhteisajankäytön mediaani on 38 tuntia viikossa. Viidenneksellä vastaajista summa on yli 50 tuntia viikossa ja kahdeksalla prosentilla vähintään 60 tuntia.

Kun verrataan opiskelijoiden kokonaisajankäyttöä³³ (mediaani siis 38 tuntia viikossa) sen mukaan, ovatko he tehneet ansiotöitä edellisen viikon aikana, havaitaan, että kokonaisajankäytön summa vaihtelee työssäkäynnin mukaan. Niillä, reilulla puolella opiskelijoista, jotka eivät ole tehneet ansiotöitä edellisen viikon aikana, kokonaisajankäytön mediaani on 33 tuntia viikossa. Niillä, 44 prosentilla opiskelijoista, jotka ovat tehneet ansiotöitä edellisen viikon aikana, kokonaisajankäytön mediaani on puolestaan 44 tuntia viikossa. Tulos viittaa siihen, että työssä käyvän opiskelijan (opinnoista ja ansiotyöstä koostuva³⁴) ”työviikko” on pidempi kuin sellaisen opiskelijan, joka ei työssä käy. Ei ole sinänsä yllättävää, että kahden asian tekeminen vie enemmän aikaa kuin yhden asian tekeminen, mutta tulos todentaa sitä ajatusta, että opiskelijoiden työssäkäynti ei ole ainakaan pelkästään pois opintoihin käytetystä ajasta, vaan jostakin muusta, kuten esimerkiksi vapaa-ajasta.

Kyselylomakkeessa tiedusteltiin myös kokemusta opiskelun ja ansiotyön rasittavuudesta, mutta kysymys oli muotoiltu liian epäselvästi, mikä aiheutti usean vastaajan mukaan ongelmia kysymykseen vastaamisessa ja kysymyksen tulkitsemisessa. Kyseisten kysymysten osalta tulokset katsottiin siinä määrin epäluotettaviksi, että kysymykset jouduttiin valitettavasti jättämään analyysin ulkopuolelle.

8.4 Työnteon yhteys opintojen etenemiseen

Ajankäytön ohella opiskeluaikainen työssäkäynti liittyy opintojen etenemiseen. Useimmiten keskusteltaessa opiskelijoiden työssäkäynnistä puhutaan myös siitä, millaisia vaikutuksia työnteolla on opintojen etenemiseen ja mahdolliseen opintojen viivästymiseen. Vuoden 2003 Opiskelijatutkimuksen (Berndtson 2004) mukaan tutkimusta edeltäneen vuoden aikana töissä käyneistä opiskelijoista hieman alle kolmannes (30 %) oli sitä mieltä, että lukukausien aikainen työnteke oli haitannut jonkin verran opiskelua. 16 prosenttia oli puolestaan sitä mieltä, että työnteke oli haitannut opiskelua selvästi. Lähes viidenneksen (18 %) mukaan työnteke ei ollut edistänyt eikä haitannut opiskelua ja viidenneksen (19 %) mukaan työnteke oli välillä edistänyt ja välillä haitannut opiskelua. 13 prosenttia töitä tehneistä oli sitä mieltä, että työnteke on edistänyt opintoja. (Mt., 40.)

Myös tässä tutkimuksessa selvitettiin opiskelijoiden omaa arviota siitä, miten lukukausien aikainen työnteke on vaikuttanut opintojen etenemiseen. 44 prosenttia oli sitä mieltä, että työnteke on haitannut opintojen edistymistä. Niin ikään 44 prosenttia oli sitä mieltä, että työssäkäynnillä ei ole vaikutusta opintojen edistymiseen. 13 prosentin mukaan työnteke on edistänyt opintoja. Erityisesti ne, jotka olivat tehneet kokopäivätöitä lukukauden aikana arvioivat työnteon haitanneen opintojen edistymistä. Yliopisto-opiskelijat (50 %) arvelivat ammattikorkeakouluopiskelijoita (35 %) useammin, että työnteke haittaa opintojen edistymistä. Sektoreiden välinen ero voi osaltaan liittyä siihen, että yliopisto-opiskelijat ylipäänsä käyvät enemmän töissä ja voivat ammattikorkeakouluopiskelijoita helpommin tehdä töitä niin paljon, että työnteke alkaa haitata opintojen etenemistä. Ikä on yhteydessä näkemykseen työnteon ja opintojen etenemisen välisestä suhteesta. Vanhemmat opiskelijat (jotka myös

³³ Tarkoittaa tässä opiskeluun ja työhön yhteensä käytettyä aikaa, koska vapaa-aikaan, nukkumiseen ym. käytettyä aikaa ei vastaajilta tässä tutkimuksessa tiedusteltu. Lisäksi on huomioitava, että kaikki opiskelijat eivät käytä aikaa sekä opiskeluun että työnteokoon, vaan kokonaisajankäytön mediaani viittaa kaikkiin opiskelijoihin, jotka ovat ilmoittaneet käyttäneensä kyselyä edeltäneen viikon aikana aikaa joko opiskeluun (luennot yms. ja/tai itsenäinen opiskelu) tai ansiotyöhön tai molempiin.

³⁴ Noin joka kymmenes (N=215) kyselyä edeltäneen viikon aikana ansiotöitä tehneistä (5 % kaikista vastaajista) ei ilmoittanut ollenkaan käyttäneensä aikaa opiskeluun edellisen viikon aikana. Heillä ansiotyöhön käytetyn ajan mediaani oli 40 tuntia viikossa. 10 prosenttia heistä oli käyttänyt aikaa ansiotyöhön vähintään 50 tuntia viikossa.

useammin tekevät töitä) ja opiskeluvuosissaan pidemmällä olevat opiskelijat ovat selvästi useammin sitä mieltä, että työnteko haittaa opintojen edistymistä. Koulutusaloittain tarkasteltuna sosiaali-, terveys- ja liikunta-alojen opiskelijat sekä matkailu-, ravitsemus- ja talousalan opiskelijat ovat muiden alojen opiskelijoita harvemmin sitä mieltä, että työnteko on haitannut opintojen etenemistä. Sen sijaan yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon opiskelijat, humanistisen ja kasvatustieteiden opiskelijat sekä luonnontieteiden opiskelijat ovat muita useammin sitä mieltä, että työnteko on haitannut opintojen edistymistä. Ero ei näytä ainaakaan suoraan selittyvän työhön käytetyllä ajalla.

Erolan (2004) tutkimuksessa töitä tehneistä ammatikorkeakouluopiskelijoista noin neljännes (23 %) oli sitä mieltä, että työnteko ei häiritse opiskelua lainkaan ja vajaa puolet (46 %) sitä mieltä, että työnteko häiritsee opiskelua vähän. Viidennes ilmoitti, että työnteko häiritsee opiskelua kohtalaisesti ja joka kymmenes toteaa työntöön häiritsevän paljon. (Mt., 85.)

Koska työntekoa tiedusteltiin vain edellisen vuoden ja toisaalta edellisen viikon osalta ja opintosuorituksia puolestaan koko nykyisten opintojen osalta, tässä tutkimuksessa on hankala tarkastella luotettavalla tavalla työntöön yhteyttä opintojen etenemiseen opintosuorituskerrosten valossa. Käytössä olevilla mittareilla työssäkäynnin ja opintosuoritusten välisestä yhteydestä ei saa selkeää ja täsmällistä kuvaa.

Eero Kurrin (2006) opintojen pitkittymistä koskevan tutkimuksen mukaan työssäkäynti ja toimeentulo-ongelmat eivät ole keskeisiä opintojen hidastumisen syitä yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa. Keskeisempiä tekijöitä opintojen sujumattomuuden kannalta ovat sen sijaan yksilölliset, opiskeluympäristöön ja koulutusalan sopivuuteen liittyvät syyt kuten opintojen suunnittelemisen vaikeudet, opintojen ohjauksen puutteet, heikot opiskeluvalmiudet, kokemus väärällä alalla opiskelusta ja heikko terveydentila. Työssäkäynti ei siis näyttäisi Kurrin mukaan johtavan opintojen pitkittymiseen, mikäli töitä tehdään lukukausien aikana kohtuullisessa määrin. (Mt., 62.) Kurri ei kuitenkaan täsmennä, mikä on tämä ”kohtuullinen määrä”. Opintojen hidastumisen sijaan työssäkäynti ja sen myötä työelämäkokemus lisäävät opiskelijan työ-

markkina- ja valmiuksia ja antavat perustan hyvälle työllistymiselle valmistumisen jälkeen (mt., 14, 71–72). Kurrin mukaan opiskeluaikaisella työssäkäynnillä voi näin ollen olla opiskelijan kannalta positiivisia seurauksia. Työelämäkokemuksen merkitys työmarkkina- ja valmiuksien ja työllistymisen kannalta onkin varmasti hyvin keskeinen. Toinen asia kuitenkin on, millaisia vaikutuksia työssäkäynnillä ja siihen liittyvällä ajankäytöllä sekä toisaalta toimeentulo-ongelmilla voi olla muutoin opiskelijan hyvinvoinnin kannalta.

Myös Teknillisen korkeakoulun opiskelijoita koskevassa tutkimuksessa todettiin, ettei ”siltoin tällöin” lukukausien aikana tehty työ välttämättä hidasta opintoja. Ne opiskelijat, jotka olivat tehneet töitä siltoin tällöin, olivat opiskeluun käytetyn ajan sekä opintojen suoritusasteen ja arvosanakeskiarvon mukaan tarkasteltuna lähempänä niitä, jotka eivät olleet tehneet töitä ollenkaan lukukausien aikana kuin säännöllisesti lukukausien aikana työskennelleitä. (Viuhko 2006a, 12.) Näyttää siltä, että opiskelijat pystyvät usein tasapainottelemaan kohtuullisen hyvin opiskelun ja työn välillä siltoin, kun työnteko ei vie liiaksi³⁵ aikaa opiskelulta. Siltoin, kun työnteko on kokopäiväistä tai lähes kokopäiväistä, opiskelulle jäävä aika on väkisin suhteellisen vähäinen. Tämän tutkimuksen perusteella kokopäivätyötä tekevät erottuvat erityisesti esimerkiksi kun tarkastellaan opiskelijoiden omaa arviota opintojen edistymisestä ja työntöön vaikutuksesta opintojen etenemiseen. Kokopäivätöitä kuluneen lukuvuoden aikana tehneistä 63 prosenttia arvioi, että opinnot omat edenneet omia tavoitteita hitaammin, kun muista näin arvioi 27–36 prosenttia. Kokopäiväisesti työskennelleistä 74 prosenttia on sitä mieltä, että työnteko haittaa opintojen edistymistä, kun ainoastaan osa-aikaisesti, satunnaisesti tai projektiluonteisesti työskennelleistä tätä mieltä on 42 prosenttia. Toisaalta myös näiden osa-aikaisten kohdalla niiden, joilla työnteko on haitannut opiskelua, osuus on melko suuri. On kuitenkin todettava, että ryhmien välillä on myös selkeä ero sen suhteen, onko opiskelijan mielestä työnteko haitannut opintojen edistymistä huomattavasti. Kokopäivätyötä tehneistä kolmannes ilmoittaa työntöön haitanneen opintojen edistymistä huomattavasti, kun osa-aikaisesti, satunnaisesti tai projektiluonteisesti

³⁵ On kuitenkin hankala määritellä, mitä ”liika työnteko” kenellekin tarkoittaa.

työskennelleillä vastaava osuus on viisi prosenttia.

Tutkimustulokset tukevat ainakin jossain määrin ajatusta, että työnteko ei välttämättä hidasta opintoja, jos töitä tehdään muulla tavoin kuin kokopäiväisesti. Lisäksi työntekoon liittyy myös positiivisia asioita kuten mahdollisuus parantaa elintasoja ja saada kartutettua työkokemusta. Toisaalta työnteon ei tarvitse olla kokopäiväistäkään aiheuttaakseen opiskelijalle ongelmia ajankäytön suhteen. Aiemmissa tutkimuksissa (esim. Viuhko 2005) onkin todettu, että opiskelijat monesti sovittavat opiskelun ja työnteon yhteen vapaa-ajan kustannuksella. Opiskelijan työviikko voikin olla neljänkymmenen viikkotunnin sijaan esimerkiksi 25+25 tuntia, jolloin mahdollisuudet vapaa-ajan viettoon tai riittävään lepoon voivat kaventua. Toisaalta osa opiskelijoista saa aikataulunsa järjestettyä hyvinkin joustavasti ja tasapainoisesti. Opiskelijoiden työssäkäynti ei kuitenkaan ole vain opintojen edistymiseen liittyvä koulutuspoliittinen kysymys tai opintotukeen ja ansiotulorajoihin kytkeytyvä taloudellinen ja sosiaalipoliittinen kysymys, vaan myös opiskelijoiden terveyteen liittyvä hyvinvointipoliittinen kysymys. Helsingin yliopiston opiskelijan kommentti siitä, että vuorokauden tunnit kyllä riittävät sekä työhön että opiskeluun, mutta eivät vapaa-aikaan ja sosiaaliseen elämään, kuvaa hyvin opiskelun ja työnteon yhteensovittamista ajankäytön kannalta (mt., 46).

8.5 Näkemykset valmistumisen jälkeisestä työllistymisestä

Valmistumisen jälkeinen työllistyminen on eräs keskeinen opiskeluaikaiseen työssäkäyntiin linkittyvä kysymys. Koulutus ei takaa kaikille automaattisesti työpaikkaa, vaan työkokemuksen merkitys on yhä suuremmassa roolissa. Vaikka korkeasti koulutettujen työttömyysluvut ovat varsin alhaisia³⁶, korkeasti koulutettujen työttömyys on hieman lisääntynyt viime vuosina (Mannisenmäki & Valtari 2005, 119; Tilastokeskus 2006) Akavan mukaan korkeasti koulutettujen työttömyys on lisääntynyt vuodesta 2002, vaikka kokonaistyöttömyys on ollut laskussa. Korkeasti kou-

lutetut työllistyvät myös yhä useammin koulutustasoa vastaamattomiin tehtäviin, jonka myötä työuralla eteneminen voi vaikeutua. (Akavan verkkosivut.) Tämä on osaltaan seurausta siitä, että korkeasti koulutettujen osuus työikäisestä väestöstä on jatkuvasti lisääntynyt ja lisääntyy edelleen. Toisaalta suurten ikäluokkien siirtymässä eläkkeelle tulevana vuosina työvoiman kysyntä lisääntyy.

Mannisenmäen ja Valtarin (2005) mukaan on tärkeää, että nuorilla on ollut mahdollisuus työskennellä jo ennen valmistumistaan. Suomalaiset ovat eurooppalaisittain tarkasteltuna aikaisemmin koulutustaan vastaavassa työssä, mikä voi johtua ainakin osaltaan etukäteen hankituista työelämätaidoista ja oman alan työkokemuksesta. Jos opintojen aikainen työssäkäynti vaikeutuu, uhkakuvana on se, että ”nuoret vastavalmistuneet kiertelevät työmarkkinoilla etsimässä työkokemusta vasta valmistumisen jälkeen”. (Mt., 108.) Myös Kurri (2006) on todennut, että opiskelijoilla tulisi olla todenmukainen kuva työmarkkinoista ja tietoa siitä, minkälaisia odotuksia työelämällä on akateemisesti koulutettujen suhteen. Tarve hankkia tuntumaa työmarkkinoista jo opiskeluaikana lienee tulevaisuudessa entistä suurempi. (Mt., 16, 63.)

Työssäkäyntiin liittyvien kysymysten yhteydessä opiskelijoita pyydettiin myös arvioimaan mahdollisuuksiaan saada valmistumisen jälkeen omaa koulutustaan vastaavaa työtä. Opiskelijat suhtautuvat varsin positiivisesti työllistymisnäkömiinsä. Kolme neljästä arvioi työllistymismahdollisuutensa hyviksi tai melko hyviksi (34 % hyviksi ja 42 % melko hyviksi). 17 prosenttia opiskelijoista arvioi mahdollisuutensa heikoiksi tai melko heikoiksi. Lisäksi kahdeksan prosenttia ei osannut arvioida mahdollisuuksiaan. Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden välillä ei ole kovin suurta eroa työllistymisuskon suhteen. Yliopisto-opiskelijat arvioivat mahdollisuutensa hyviksi hieman useammin kuin ammattikorkeakouluopiskelijat. ”Epävarmuus” eli se, ettei ole osannut ottaa asiaan kantaa, on yhtä yleistä molemmilla ryhmillä.

Kiinnostavampaa kuin korkeakoulusektorin mukainen tarkastelu lieneekin koulutuslaveritailu. Koulutusalojen välillä on eroja työllistymisuskon suhteen.

³⁶ Työttömyys vuoden kuluttua valmistumisesta oli ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneilla noin seitsemän prosenttia ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneilla noin viisi prosenttia vuonna 2003 (Tilastokeskus 2006, 81).

Taulukko 19. Opiskelijoiden arvio mahdollisuuksista saada koulutusta vastaavaa työtä valmistumisen jälkeen taustamuuttujittain (%).

		hyvät	melko hyvät	melko heikot	heikot	eos	N
Kaikki		34	42	12	4	8	4 316
Korkeakoulu p=.000	Amk-opiskelijat	30	43	14	5	8	1 831
	Yliopisto-opiskelijat	36	41	11	4	8	2 479
Sukupuoli p=.003	Naiset	32	42	13	4	9	2 665
	Miehet	37	41	11	4	7	1 638
Ikä p=.000	enintään 20-vuotiaat	35	40	11	5	10	195
	21–23-vuotiaat	31	45	11	4	9	1 684
	24–26-vuotiaat	31	43	14	4	8	1 319
	27–29-vuotiaat	36	38	14	6	7	603
	vähintään 30-vuotiaat	45	34	10	5	6	503
Perhemuoto p=.000	Asuu yksin	31	43	13	4	9	1 954
	puolison kanssa	35	42	11	4	7	1 456
	lapsen/lasten kanssa	35	37	7	7	14	43
	puolison ja lapsen/lasten kanssa	46	35	10	4	5	329
	vanhempien luona	29	43	12	4	13	186
		29	43	12	4	13	186
Koulutusala p=.000	Humanistinen ja kasvatusala	31	38	14	6	10	688
	Kulttuuriala	18	35	24	10	13	231
	Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	29	47	13	4	8	861
	Luonnontieteiden ala	23	46	18	3	10	358
	Tekniikan ja liikenteen ala	31	45	11	4	8	1 123
	Luonnonvara- ja ympäristöala	26	39	22	5	9	105
	Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	62	31	2	1	4	639
	Matkailu-, ravitsemus- ja talousala	23	61	10	2	8	133

Selkeästi positiivisin suhtautuminen on sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan opiskelijoiden keskuudessa. Heistä peräti 93 prosenttia arvioi työllistymismahdollisuutensa hyviksi tai melko hyviksi. On muistettava, että kyseinen ryhmä sisältää yliopistojen lääketieteellisten alojen opiskelijat, jotka myös aiempien tutkimusten mukaan (Viuhko 2005, 42) pitävät työllistymisnäkömiään usein hyvänä. Vain yliopisto-opiskelijoita tarkasteltaessa voidaan todeta, että heidän keskuudessaan terveys- ja liikunta-alan opiskelijat suhtautuvat erittäin positiivisesti työllistymisnäkömiinsä. Kuitenkin myös ammattikorkeakouluopiskelijoista juuri sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan pitävät työllistymismahdollisuuksien muita useammin hyvänä. Myös matkailu-, ravitsemus- ja talousalan opiskelijoista neljä viidestä

arvioi mahdollisuutensa hyviksi tai melko hyviksi. Kaikkein epävarmimmin työllistymismahdollisuuksiinsa suhtautuvat puolestaan kulttuurialan opiskelijat. Heistä vain reilu puolet arvioi mahdollisuutensa hyviksi tai melko hyviksi. Reilu kolmannes kulttuurialan opiskelijoista arvioi työllistymismahdollisuutensa heikoiksi tai melko heikoiksi ja lisäksi 13 prosenttia ei osaa ottaa asiaan kantaa. Tilanne on erityisen heikko ammattikorkeakoulujen kulttuurialan opiskelijoiden silmin. Ammattikorkeakoulujen kulttuurialalta valmistuneiden työttömyysaste onkin muita aloja korkeampi ja työttömyys on lisääntynyt 2000-luvulla (ks. tarkemmin Amkota-tietokanta³⁷).

Kun tarkastellaan työllistymisuskoa sukupuolittain, voidaan todeta, että miesten ja naisten välinen ero on

³⁷ www.csc.fi/amkota/taulukot/v2004/41.pdf

melko pieni. Miehet arvioivat hieman naisia useammin työllistymismahdollisuutensa hyväksi. Ikä näyttäisi olevan voimakkaammin yhteydessä työllistymisnäkemyskysymyksiin siten, että vanhimmat opiskelijat arvioivat työllistymismahdollisuutensa nuorempia opiskelijoita positiivisemmin. Vähintään 30-vuotiaat pitävät muita ikäluokkia useammin työllistymismahdollisuutensa hyvinä. Tämä ei sikäli ole mitenkään yllättävää, että vanhemmilla on luonnollisesti nuoria enemmän työkokemusta ja he ovat myös useammin jo mukana työelämässä. Opintojen edetessä todennäköisesti myös näkemykset työllistymismahdollisuuksista ja oman alan töistä selkiintyvät. Opiskeluvuosien sijaan kuitenkin nimenomaan ikä on selkeämmin yhteydessä työllistymisnäkemyskysymyksiin. On kuitenkin huomattava, että iänkin kohdalla erot eri ikäluokkien välillä eivät ole kovin suuria, varsinkin jos tarkastellaan vastausvaihtoehtojen ”melko hyvä” ja ”hyvä” summaa. Myös perhemuodon mukaiset erot työllistymisarvioiden suhteen selittyvät pitkälti iällä.

Myös opiskelu, opintojen eteneminen ja opintoihin suhtautuminen ovat jossain määrin yhteydessä työllistymisnäkemyskysymyksiin. Sivutoimiset opiskelijat arvioivat työllistymisnäkemyskysymyksiä useammin hyväksi kuin päätoimiset opiskelijat. Tämä saattaa osaltaan liittyä siihen, että sivutoimiset opiskelijat ovat useasti jo työelämässä ja/tai he ovat jo pitkällä opinnoissaan ja siten tuntevat paremmin työllistymismahdollisuutensa. Kokopäivätyötä tekevät pitävätkin muita selvästi useammin työllistymismahdollisuuksiaan hyvinä tarkasteltaessa yli 23-vuotiaita³⁸. Kuitenkin tarkasteltaessa vastausvaihtoehtojen ”hyvä” ja ”melko hyvä” summaa näkemykset ovat samankaltaiset sekä pää- että sivutoimisil-

la opiskelijoilla. Opintojen eteneminen on yhteydessä työllistymisnäkemyskysymyksiin siten, että ne, joiden opinnot ovat edenneet omien tavoitteiden mukaisesti tai niitä nopeammin, arvioivat työllistymismahdollisuutensa omaa koulutusta vastaavalle alalle paremmiksi kuin ne, joiden opinnot ovat edenneet omia tavoitteita hitaammin.

Kokemus oikealla alalla opiskelusta on myös osaltaan yhteydessä työllistymismahdollisuuksiin. Niistä, jotka kokevat opiskelevansa oikealla alalla, huomattavasti suurempi osa (83 %) kuin niistä, jotka eivät koe olevansa oikealla alalla (43 %) tai jotka eivät osaa sanoa, opiskelevatko oikealla alalla (58 %) arvioivat mahdollisuutensa saada omaa koulutusta vastaavaa työtä hyväksi tai melko hyväksi. Erot säilyvät myös iän vakioimisen jälkeen ja oikean alan ja työllistymisuskon välinen yhteys on voimakas kaikissa ikäluokissa. Voidaan pohtia, liittyykö kokemus väärällä alalla opiskelusta osaltaan siihen, ettei alan nähdä tarjoavan työllistymismahdollisuuksia. Esimerkiksi Markkulan (2006) ammattikorkeakouluopiskelijoita koskevassa tutkimuksessa todettiin, että yleinen opintoihin pettymisen syy oli se, etteivät opintojen sisältö ja työelämä vastaa toisiaan (mt., 29). Toisaalta epätietoisuus siitä, onko oma opiskeluala oikea, voi synnyttää yleisempää epävarmuutta, joka heijastuu esimerkiksi omaan arvioon työllistymisestä.

Myös opiskelijan tuloilla ja omalla kokemuksella taloudellisesta tilanteestaan on yhteyttä siihen, kuinka hyväksi valmistumisen jälkeiset työllistymismahdollisuudet arvioidaan. Tulojen noustessa myös usko omiin työllistymismahdollisuuksiin paranee. Yli tuhat euroa kuussa ansaitsevista (kokonaistulot) 83

Taulukko 20. Arvio mahdollisuuksista saada koulutusta vastaavaa työtä valmistumisen jälkeen sen mukaan, kokeeko opiskelevansa oikealla alalla (%).

		hyvät	melko hyvät	melko heikot	heikot	eos	N
kokeeko opiskelevansa oikealla alalla	kyllä	40	42	9	2	6	3 202
	ei	13	30	22	20	15	281
	eos	15	43	21	8	14	825
p=.000							

³⁸ Alle 24-vuotiaista vain pieni osa tekee kokopäivätyötä lukukausien aikana.

prosenttia arvioi työllistymismahdollisuutensa hyväksi tai melko hyväksi, kun alle 600 euroa ansaitsevista näin ajattelee 68 prosenttia. Jos tarkastellaan ainoastaan hyväksi työllistymismahdollisuutensa arvioivia, edellä mainittujen ryhmien osuudet ovat 47 ja 25 prosenttia. Tässäkin tapauksessa positiivinen suhtautuminen työllistymiseen voi olla yhteydessä työkokemukseen. Sen sijaan esimerkiksi opintolainan nostamisen ja työllistymismahdollisuuksien arvioinnin välillä ei ole minkäänlaista yhteyttä, vaikka opintolaina osaltaan kohentaa tulotasoa. Työllistymisuskon olisi voinut olettaa olevan yhteydessä opintolainan nostamiseen myös sen vuoksi, että hyvän työllistymisuskon voisi ajatella edesauttavan halua nostaa opintolainaa.

Tulojen ohella myös kokemus omasta taloudellisesta tilanteesta on yhteydessä työllistymisnäkemysiin. Ne, jotka kokevat taloudellisen tilanteensa hyväksi, arvioivat huonoksi tilanteensa kokevia useammin työllistymismahdollisuutensa hyväksi. On kuitenkin huomattava, että kaikissa ryhmissä reilusti yli puolet pitää työllistymismahdollisuuksiaan vähintään melko

hyvinä. Taloudelliseen tilanteeseen läheisesti liittyvä työssäkäynti on myös yhteydessä työllistymisuskoon siten, että kuluneen lukuvuoden aikana töitä tehneet arvioivat työllistymismahdollisuutensa useammin hyväksi kuin ne, jotka eivät ole tehneet töitä.

Näyttää siltä, ettei työllistymisuskon vahvistumiseksi riitä kuitenkaan mikä tahansa työ, vaan erityisesti omaa koulutusalaan vastaava työ. Mitä paremmin työ vastaa omaa koulutusalaan, sitä paremmiksi arvioidaan myös omat työllistymismahdollisuudet. Ylipäänsä ne, jotka työskentelevät kokemuksen ja kontaktien, kiinnostavien työtehtävien tai uusien tietojen ja taitojen oppimisen vuoksi, arvioivat työllistymismahdollisuutensa useammin hyväksi kuin ne, joille edellä mainitut työnteon syyt eivät ole keskeisimpiä työnteon motiiveja. Myös se, että työntekeä edistää huomattavasti opintoja, on yhteydessä arvioon hyvistä työllistymismahdollisuuksista. Sen sijaan esimerkiksi huonon opiskelumotivaation takia työskentelevät (huom. N=94) arvioivat useammin työllistymismahdollisuutensa heikoiksi tai melko heikoiksi tai eivät osaa arvioida mahdollisuuksiaan.

Taulukko 21. Arvio mahdollisuuksista saada koulutusta vastaavaa työtä valmistumisen jälkeen sen mukaan, millaiseksi arvioi taloudellisen tilanteensa (%).

		hyvät	melko hyvät	melko heikot	heikot	eos	N
arvio omasta taloudellisesta tilanteesta	hyvä	44	40	8	2	6	1 281
	kohtalainen	33	43	11	4	10	1 640
	huono	25	42	18	7	8	1 374
p=.000							

9 Yhteenveto ja pohdinta

9.1 Opiskelu korkeakoulussa

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää tilastollisin menetelmin suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden tilannetta heidän opintojensa, toimeentuloonsa ja työssäkäyntinsä osalta. Tutkimuksessa olivat mukana kaikki Suomen opetushallinnon alaiset 20 yliopistoa ja 29 ammattikorkeakoulua. Otokseen otettiin noin neljä prosenttia yliopistojen perustutkinto-opiskelijoista ja ammattikorkeakoulujen nuorten koulutuksena järjestettävästä tutkintoon johtavassa koulutuksessa olevista opiskelijoista. Kyselyyn vastasi 4 324 yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijaa eri puolilta Suomea maalis-huhtikuun vaihteessa vuonna 2006. Vastausprosentti oli 48. Aineisto edusti melko kattavasti eri korkeakouluja ja koulutusaloja. Kyselyyn vastanneista 62 prosenttia oli naisia ja 38 prosenttia miehiä. Vastaajien iän mediaani oli 24 vuotta (ammattikorkeakouluopiskelijoiden osalta 23 vuotta ja yliopisto-opiskelijoiden 25 vuotta).

Opiskelijat olivat suorittaneet keskimäärin 28 opintoviikkoa tai 42 opintopistettä lukuvuotta kohden. 78 prosenttia opiskelijoista ilmoitti opiskelevansa päätoimisesti ja 16 prosenttia sivutoimisesti. Sivutoiminen opiskelu oli selvästi harvinaisempaa ammattikorkeakouluopiskelijoilla (10 %) kuin yliopisto-opiskelijoilla (21 %).

60 prosenttia opiskelijoista oli sitä mieltä, että opinnot ovat edenneet omien tavoitteiden mukaisesti.

Kolme prosenttia oli puolestaan sitä mieltä, että opinnot ovat edenneet tavoitteita nopeammin ja 37 prosenttia piti etenemistä tavoitteitaan hitaampana. Opintojen eteneminen omien tavoitteiden mukaisesti oli yleisempää ammattikorkeakoulu- kuin yliopisto-opiskelijoilla. Ammattikorkeakouluopiskelijoista 68 prosentilla opinnot olivat edenneet omien tavoitteiden mukaisesti, kun yliopisto-opiskelijoilla vastaava osuus oli 54 prosenttia. Ammattikorkeakouluopiskelijoista 28 prosentilla ja yliopisto-opiskelijoista 43 prosentilla opinnot olivat puolestaan edenneet omia tavoitteita hitaammin. Naisilla (63 %) opinnot olivat edenneet miehiä (56 %) hieman useammin tavoitteiden mukaisesti.

Työssäkäynti oli yleisin ilmoitettu syy sille, miksi opinnot ovat edenneet tavoitteita hitaammin. Työnteon oli ilmoittanut yhdeksi syyksi 43 prosenttia niistä, joiden mielestä opinnot olivat edenneet omia tavoitteita hitaammin. Työssäkäynti olikin yhteydessä opintojen etenemiseen siten, että mitä enemmän kyselyä edeltävän viikon aikana oli tehty töitä, sitä useammin opintojen oli ilmoitettu edenneen omia tavoitteita hitaammin. Muita keskeisiä syitä opintojen hitaammalle etenemiselle olivat elämäntilanne ja henkilökohtaiset syyt, heikko opiskelumotivaatio ja/tai kokemus väärällä alalla opiskelusta sekä opintojen työläys ja puutteellinen opintojen ohjaus.

Opiskelijoita tiedusteltiin arviota valmistumisvuodesta. Tämän perusteella laskettiin opintojen arvioitu kesto. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden kohdalla kyseinen arvio oli neljä vuotta ja yliopisto-opiskelijoiden kohdalla kuusi vuotta. Kolme neljäsosaa opiskelijoista koki opiskelevansa oikealla opiskelualalla. Seitsemän prosenttia ei kokenut opiskelevansa oikealla alalla ja viidennes ei osannut sanoa, opiskeleeko oikealla alalla. Kokemus oikealla alalla opiskelemisesta ei vaihdellut juurikaan yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden välillä. Koulutusaloittain tarkasteltuna sosiaali-, terveys- ja liikunta-alojen opiskelijoista 86 prosenttia ja kulttuurialan opiskelijoista 82 prosenttia koki opiskelevansa oikealla alalla. Matkailu-, ravitsemus- ja talousalojen opiskelijoista puolestaan vain 61 prosenttia koki opiskelevansa oikealla alalla.

Niistä, jotka kokivat opiskelevansa oikealla alalla, selvästi suurempi osa kuin niistä, jotka eivät kokeneet opiskelevansa oikealla alalla, oli sitä mieltä, että

opinnot ovat edenneet omien tavoitteiden mukaisesti. Oikealla alalla opiskelevista 65 prosenttia oli sitä mieltä, että opinnot ovat edenneet tavoitteiden mukaisesti. Niistä, jotka eivät kokeneet opiskelevansa oikealla alalla, ainoastaan 35 prosenttia arveli opintojensa edenneen omien tavoitteiden mukaisesti ja 64 prosenttia oli sitä mieltä, että opinnot ovat edenneet tavoitteita hitaammin.

9.2 Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja työssäkäynti

Toimeentulo

Korkeakouluopiskelijoiden nettotulot olivat yhteensä 733 euroa kuukaudessa (mediaani). Yliopisto-opiskelijoilla nettotulojen mediaani oli 770 euroa ja ammattikorkeakouluopiskelijoilla 700 euroa kuukaudessa. Ammattikorkeakouluopiskelijoista kymmenellä prosentilla ja yliopisto-opiskelijoista kuudella prosentilla tulot olivat yhteensä alle 400 euroa kuussa. 30 prosentilla yliopisto-opiskelijoista oli puolestaan yli tuhannen euron kuukausitulot, mutta ammattikorkeakouluopiskelijoista vain 18 prosentilla tulot ylittivät 1 000 euroa.

Noin puolella opiskelijoista oli ollut palkkatuloja lukuvuoden 2005–2006 aikana ja palkkatulojen mediaani oli 400 euroa kuukaudessa. Palkkatulojen määrässä esiintyi erittäin suurta vaihtelua. Neljänneksellä palkkatulonsa ilmoittaneista palkan suuruus oli vähintään tuhat euroa kuukaudessa ja kuudella prosentilla vähintään 2000 euroa kuukaudessa. Palkkatulojen osuus oli suurempi miehillä kuin naisilla.

Yliopisto-opiskelijoista suuremmalla osalla oli palkkatuloja (56 %) kuin ammattikorkeakouluopiskelijoilla (45 %). Palkkatuloja saavien yliopisto-opiskelijoiden palkkatulot (mediaani 500 euroa) olivat myös keskimäärin suuremmat kuin ammattikorkeakouluopiskelijoiden palkkatulot (mediaani 307 euroa). Muiden yksittäisten tulojen osalta yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden välillä ei ollut kovin suuria eroja. Ammattikorkeakouluopiskelijoista useampi sai opintorahaa ja asumislisää kuin yliopisto-opiskelijoista, ja useammalla oli myös käytössään opintolainaa. Kokonaistulot kasvoivat iän ja opiskeluvuosien myötä ja tulot vaihtelivat myös naisten ja miesten välillä.

Miesten tulojen mediaani kuukaudessa oli noin 30 euroa suurempi kuin naisten.

Opiskelijoiden itse maksettujen menojen mediaani oli 655 euroa kuukaudessa. 44 prosenttia vastaajista ilmoitti myös perheensä (vanhemmat/sukulaiset/puoliso) maksavan joitakin heidän menojaan. Perheen maksamien menojen mediaani oli 200 euroa kuukaudessa. Kaikkien opiskelijoiden yhteenlaskettu kokonaismenon mediaani (sisältää sekä itse maksetut että vanhempien maksamat menot) oli 755 euroa. Yliopisto-opiskelijoilla oli tulojen tapaan myös hieman suuremmat menot kuin ammattikorkeakoulu-opiskelijoilla. Itse maksettujen menojen mediaani oli yliopisto-opiskelijoilla 680 euroa ja ammattikorkeakouluopiskelijoilla 620 euroa.

Opiskelijoiden suurin yksittäinen menoerä oli asuminen. Asumiseen käytettiin keskimäärin 300 euroa kuukaudessa (mediaani). Seuraavaksi suurin kulu oli ruoka, johon yliopisto-opiskelijat käyttivät 150 euroa kuukaudessa ja ammattikorkeakouluopiskelijat 100 euroa. Yksittäisten menojen osalta juuri ruokaan käytetyssä rahamäärässä oli suurin ero yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden välillä. Asuminen ja ruoka olivat myös niitä menoja, joihin opiskelijat saivat muita menoja useammin tukea perheeltään.

Menot kasvoivat iän myötä. Naisten itse ilmoittamat menot olivat selvästi pienemmät kuin miehillä. Naisten kuukausimenojen mediaani oli noin 620 euroa, kun miehillä menojen yhteenlaskettu määrä oli 700 euroa. Tuloihin verrattuna selkein ero menoissa oli yksin lapsen/lasten kanssa asuvilla ja puolison ja lapsen/lasten kanssa asuvilla. Tuloissa näiden ryhmien välinen ero oli sadan euron luokkaa, mutta menot olivat yksin lapsen/lasten kanssa asuvilla noin 250 euroa suuremmat kuin puolison ja lapsen/lasten kanssa asuvilla. Yksinhuoltajat erottuivatkin muista niin heikomman toimeentulonsa kuin toimeentulonsa kokemisen suhteen. Heillä oli myös muita enemmän opintolainaa. On kuitenkin muistettava, että yksin lapsen/lasten kanssa asuvat olivat varsin pieni osa aineistosta.

Opiskelijoiden ilmoitetut itse maksamat menot (655 euroa) olivat hieman pienemmät kuin ilmoitetut kokonaistulot (733 euroa), jos menoja tarkastellaan vain niiden menojen osalta, jotka opiskelija maksaa itse. Kyseessä on keskimääräisten tulojen ja meno-

jen mediaani kuukaudessa lukuvuoden 2005–2006 aikana. Tuloissa on mukana vanhempien, sukulaisten ja puolison antama rahallinen tuki. Tulojen ja menojen vertailussa on siis kyseessä kaikki rahalliset tulot, joita opiskelijat saavat, ja ne menot, joihin he rahansa laittavat. Lisäksi osalla opiskelijoista vanhemmat, sukulaiset tai puoliso maksaa joitakin heidän menojaan. Voidaan todeta, että opiskelijoiden tulot ja menot ovat keskimäärin melko samansuuruiset.

Tulojen ja menojen lisäksi opiskelijoilta tiedusteltiin kokemusta omasta taloudellisesta tilanteesta. 30 prosenttia opiskelijoista piti taloudellista tilannettaan hyvänä, 38 prosenttia kohtalaisena ja 32 prosenttia huonona. Ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoiden välillä oli melko selkeä ero sen suhteen, kuinka suuri osuus koki taloudellisen tilanteensa hyväksi. Yliopisto-opiskelijoista 35 prosenttia ja ammattikorkeakouluopiskelijoista 22 prosenttia arvioi taloudellisen tilanteensa hyväksi. 27 prosenttia yliopisto-opiskelijoista ja 39 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista arvioi taloudellisen tilanteensa puolestaan huonoksi.

Vaikka miehillä on jo opiskeluaikana naisia suuremmat tulot, tämän tutkimuksen perusteella naisten ja miesten välillä ei ollut kovin suurta eroa sen suhteen, millaiseksi he kokivat taloudellisen tilanteensa. Miehistä vain hieman suurempi osuus (33 %) kuin naisista (28 %) koki taloudellisen tilanteensa hyväksi. Perhemuodon mukaan tarkasteltuna yksin lapsen/lasten kanssa asuvat erosivat selvästi muista ryhmistä. Heistä ainoastaan 12 prosenttia piti taloudellista tilannettaan hyvänä, 35 prosenttia kohtalaisena ja hieman yli puolet huonona. Koulutusaloittain tarkasteltuna ainoastaan kulttuurialan opiskelijat erosivat muista opiskelijoista sillä tavoin, että he arvioivat muita useammin taloudellisen tilanteensa huonoksi.

Ansiotyötä tehneet opiskelijat pitivät taloudellista tilannettaan useammin hyvänä. Työssäkäynnin eri muodoista erottui kuitenkin selkeästi vain kokopäivätoiteitä tekevät, jotka selvästi muita useammin pitivät taloudellista tilannettaan hyvänä.

Opintotuki

Opintorahan ja asumislisän käyttö on varsin suosittua korkeakouluopiskelijoiden keskuudessa. Ainakin

jotain opintotuen osaa nosti kyselyhetkellä 77 prosenttia opiskelijoista ja lisäksi viidennes opiskelijoista oli nostonnut tukea aiemmin, vaikkei nostonnut sitä kyselyhetkellä. Ammattikorkeakouluopiskelijoista 86 prosenttia ja yliopisto-opiskelijoista 70 prosenttia sai opintotukea kyselyhetkellä maaliskuussa 2006.

Sen sijaan opintolaina, joka niin ikään on yksi opintotuen muoto, ei ole kovin yleinen tuen osa korkeakouluopiskelijoiden keskuudessa. Opintolainaa oli lukuvuoden 2005–2006 aikana ollut käytössä 19 prosentilla opiskelijoista. Esimerkiksi palkkatuloja oli kyseisenä aikana puolestaan ollut käytössä noin 50 prosentilla opiskelijoista. Sekä palkkatuloja että opintolainaa oli käyttänyt kahdeksan prosenttia opiskelijoista. Lainan käyttö oli yleisempää ammattikorkeakouluopiskelijoilla (23 %) kuin yliopisto-opiskelijoilla (16 %). Koko korkeakouluopintojensa aikana 37 prosenttia opiskelijoista oli nostonnut opintolainaa.

Koulutusaloittain esiintyi vaihtelua lainan nostamisen yleisyydessä. Kulttuurialan opiskelijoista puolet (49 %) oli nostonnut korkeakouluopintojensa aikana lainaa, kun muiden alojen opiskelijoiden kohdalla lainaa nostaneiden osuus vaihteli 32–40 prosentin välillä. Harvinaisinta lainan nostaminen oli luonnontieteiden alan ja ympäristöalan, luonnontieteiden alan ja tekniikan ja liikenteen alan opiskelijoilla (32–33 %). Myös tarkasteltaessa lukuvuoden 2005–2006 aikaista lainan nostoa kulttuurialan opiskelijat olivat nostaneet lainaa muita useammin. Perhemuodon mukaan tarkasteltuna yksin lapsen/lasten kanssa asuvat erottuivat selvästi siten, että heistä jopa 65 prosenttia oli nostonnut opintolainaa korkeakouluopintojensa aikana. Ero muihin ryhmiin säilyi myös iän vakioimisen jälkeen. Yksinhuoltajat olivat myös nostaneet muita useammin opintolainaa kuluvan lukuvuoden (2005–2006) aikana.

Lainan mediaani koko korkeakouluopintojen ajalta oli 3 322 euroa. Neljänneksellä niistä, jotka olivat nostaneet opintolainaa, oli lainaa alle 2 000 euroa ja neljänneksellä yli 6 000 euroa. Selkeästi yleisin syy lainan nostamiselle oli lainan tarvitseminen välttämättömyysmenojen (kuten ruoka, asuminen jne.) kattamiseksi. Seuraavaksi yleisimmät syyt olivat lainan nostaminen jonkin ennalta tiedossa olleen menon rahoittamiseksi ja se, että rahat riittäisivät myös muuhun kuin välttämättömyysmenoihin (kuten vapaa aikaan,

hauskanpitoon jne.). Noin viidennes lainaa nostaneista opiskelijoista ilmoitti, ettei ole halunnut tehdä töitä opintojensa ohella. Ammattikorkeakouluopiskelijoista suurempi osuus (65 % lainaa nostaneista) kuin yliopisto-opiskelijoista (56 %) ilmoitti yhdeksi lainan nostamisen tärkeimmäksi syyksi lainan tarpeen välttämättömyysmenojen kattamiseksi. Toinen sektorien välinen ero oli se, että lainaa nostaneista ammattikorkeakouluopiskelijoista 18 prosenttia ilmoitti nostaneensa lainaa äkillisesti ilmaantuneen menoerän rahoittamiseen yliopisto-opiskelijoiden vastaavan osuuden ollessa 11 prosenttia.

Lainan nostaminen välttämättömyysmenojen kattamiseksi oli yleisintä kulttuurialan sekä sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan opiskelijoilla ja toisaalta yksinhuoltajilla. Muuhun kuin välttämättömyysmenoihin lainaa olivat nostaneet muita useammin tekniikan ja liikenteen alan sekä yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alan opiskelijat sekä toisaalta nuorimmat opiskelijat, miehet ja lapsettomat opiskelijat.

Niillä 64 prosentilla opiskelijoista, jotka eivät olleet nostaneet opintolainaa, keskeisin syy olla nostamatta opintolainaa oli haluttomuus elää lainarahalla. Syy oli yleisempi lapsettomilla opiskelijoilla kuin niillä opiskelijoilla, joilla oli lapsia ja muilla ikäryhmillä kuin vähintään 30-vuotiailla. Seuraavaksi yleisin syy lainan välttämiseksi oli se, että opiskelija ilmoitti tulevansa toimeen muulla opintotuella ja palkkatuloilla yhdessä. Muita syitä olivat säästöt sekä taloudellinen tuki vanhemmilta tai sukulaisilta.

Yliopisto-opiskelijoista hieman yli neljännes ja ammattikorkeakouluopiskelijoista hieman alle neljännes piti yhtenä tärkeimpänä syynä lainan välttämiseksi, että lainan takaisinmaksu pelottaa tulevaisuuden epävarmuuden vuoksi. Tämän syyn olivat selvästi useammin ilmoittaneet ne opiskelijat, jotka pitivät valmistumisen jälkeisiä työllistymismahdollisuuksiaan heikkoina kuin ne, jotka pitivät työllistymismahdollisuuksiaan hyvinä. Lainan takaisinmaksupelko oli yleisempää nuorilla opiskelijoilla ja iän myötä kyseisen syyn yleisyys väheni. Lainan takaisinmaksupelko oli myös yleisempi lainan välttämisen syy naisilla kuin miehillä ja kulttuurialan opiskelijoilla useammin kuin muiden alojen opiskelijoilla.

Noin puolet opiskelijoista piti ensisijaisena opintotuen kehitysmuotona opintorahan korottamista.

Viidennessä piti ensisijaisena opiskelijoiden tulo-rajien nostamista ja 13 prosenttia asumislisän korottamista. Joka kymmenes opiskelija oli sitä mieltä, että ensisijaisista olisi muututtaa järjestelmä sellaiseksi, että tukea maksettaisiin opintosuoritusten perusteella riippumatta tuloista. Sekä opintorahan korottamista että ansiotulo-rajien nostamista pitivät tärkeimpänä kehittämismuotona lähes samansuuruiset osuudet yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoista. Sekä opintorahan että asumislisän korottaminen oli useammin ensisijaisista nuorempien kuin vanhempien opiskelijoiden mielestä, kun taas tulo-rajien korottamista toivoivat nuoria useammin vanhemmat opiskelijat. Opintorahan korottamista toivoivat muita useammin myös yksinhuoltajat.

Työssäkäynti

Kyselyssä selvitettiin opiskelijoiden palkkatyön tekemistä kuluneen vuoden ajalta. 13 prosenttia opiskelijoista ilmoitti, ettei ollut tehnyt ollenkaan palkkatöitä kyseisenä aikana. 58 prosenttia opiskelijoista ilmoitti olleensa töissä lomien aikana. 16 prosenttia opiskelijoista ilmoitti tehneensä koko-aikaista päivätyötä lukukausien aikana ja 41 prosenttia osa-aikaista päivä-, iltaja- tai viikonlopputyötä. Koko-aikatyön tekeminen oli selvästi yleisempää yliopisto- (21 %) kuin ammattikorkeakouluopiskelijoilla (9 %). Projektiluonteista tai muuta satunnaista työtä oli tehnyt 18 prosenttia opiskelijoista. Opintoihin liittyvässä harjoittelussa oli ollut kuluneen vuoden mittaan yhdeksän prosenttia yliopisto-opiskelijoista ja 22 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista.

Noin kolmannes (35 %) opiskelijoista ilmoitti, ettei heidän työnsä ole vastannut lainkaan heidän nykyistä opiskelualaa. Tämä oli yleisempää yliopisto-opiskelijoiden (37 %) kuin ammattikorkeakouluopiskelijoiden (30 %) keskuudessa. Viidenneksen (21 %) mukaan työ oli vastannut jossain määrin ja toisen viidenneksen (19 %) mukaan melko hyvin omaa alaa. Neljännes (27 %) ilmoitti, että työ on vastannut erittäin hyvin heidän opiskelualaa. Työ oli vastannut paremmin omaa opiskelualaa vanhemmilla ja opiskeluvuosissa pidemmällä opinnoissaan olevilla opiskelijoilla ja miehillä paremmin kuin naisilla.

Yleisin syy palkkatyön tekemiselle oli se, että pystyy kattamaan välttämättömyysmenot kuten ruuan ja asu-

misen. Tämä oli yleisempi syy ammattikorkeakoulu- kuin yliopisto-opiskelijoilla. Toiseksi yleisin syy oli se, että rahat riittäisivät muuhunkin kuin välttämättömyysmenoihin kuten vapaa-aikaan, hauskanpitoon tai muuhun sellaiseen. Tämä syy oli yleisempi nuorempien kuin vanhempien opiskelijoiden keskuudessa. Kolmanneksi yleisin syy työnteolle oli työkokemuksen ja kontaktien saaminen. Tämä oli hieman yleisempi työnteon motiivi miehillä kuin naisilla. Haluttomuus ottaa opintolainaa kuului myös tärkeimpien syiden joukkoon ja tämä oli hieman yleisempää nuorimpien ikäluokkien edustajilla.

Kyselyä edeltäneen viikon aikana töitä oli tehnyt 44 prosenttia opiskelijoista ja arkipäivien aikana 40 prosenttia opiskelijoista. Koko viikon työajan mediaani oli 18 tuntia ja arkipäivien osalta 16 tuntia. Yliopisto-opiskelijoista töissä oli käynyt 47 prosenttia ja ammattikorkeakouluopiskelijoista 39 prosenttia edellisen viikon aikana. Yliopisto-opiskelijat käyttivät keskimäärin kolme tuntia enemmän aikaa ansiotyöhön viikossa kuin ammattikorkeakouluopiskelijat. Mitä pidemmällä (opiskeluvuosina laskettuna) opinnoissaan oli, sitä enemmän ansiotyöhön käytettiin aikaa. Vastaavasti mitä vanhempi oli, sitä enemmän aika kului ansiotyössä. Miehet tekivät enemmän töitä kuin naiset. Kyselyä edeltäneen viikon aikana töissä käyneistä miehistä 43 prosenttia oli ollut ansiotyössä yli 30 tuntia, kun naisilla vastaava osuus oli 24 prosenttia.

Opiskelijoista 79 prosenttia ilmoitti käyttäneensä kyselyä edeltäneen viikon aikana aikaa opetuksen seuraamiseen (luentoihin, seminaareihin, harjoitusryhmiin, tentteihin yms.) ja 86 prosenttia itsenäiseen opiskeluun (lukeminen, kirjalliset tehtävät, esseen jne.). Opiskelijat olivat käyttäneet keskimäärin 18 tuntia (mediaani niistä, jotka ilmoittaneet käyttäneensä aikaa kyseisiin asioihin) opetuksen seuraamiseen ja 11 tuntia itsenäiseen opiskeluun. Kun tarkastellaan niitä opiskelijoita (74 %), jotka olivat käyttäneet aikaa sekä opetuksen seuraamiseen että itsenäiseen opiskeluun, yhteenlasketun opiskeluun käytetyn ajan mediaani oli 32 tuntia viikossa.

Kun tarkastellaan sekä työhön että opiskeluun käytettyä aikaa (sisältää kaikki opiskelijat, jotka ovat käyttäneet ainakin johonkin em. toiminnoista aikaa), yhteisajankäytön mediaani oli 38 tuntia viikossa. Viidenneksellä opiskelijoista summa oli yli 50 tuntia

viikossa ja kahdeksalla prosentilla vähintään 60 tuntia. Niillä, reilulla puolella opiskelijoista, jotka eivät olleet tehneet ansiotöitä edellisen viikon aikana, kokonaisajankäytön mediaani oli 33 tuntia viikossa. Niillä 44 prosentilla opiskelijoista, jotka olivat tehneet ansiotöitä edellisen viikon aikana, kokonaisajankäytön mediaani oli puolestaan 44 tuntia viikossa.

44 prosenttia kaikista vuoden mittaan töitä tehneistä opiskelijoista oli sitä mieltä, että työnteke on haitannut opintojen edistymistä. Niin ikään 44 prosenttia oli sitä mieltä, että työssäkäynnillä ei ole ollut vaikutusta opintojen edistymiseen. 13 prosentin mukaan työnteke oli edistänyt opintoja. Erityisesti ne, jotka olivat tehneet kokopäivätöitä lukukauden aikana arvioivat työnteon haitanneen opintojen edistymistä. Yliopisto-opiskelijat (50 %) arvelivat ammattikorkeakouluopiskelijoita (35 %) useammin, että työnteke haittaa opintojen edistymistä.

Vanhemmat opiskelijat (jotka myös useammin tekevät töitä) ja opiskeluvuosissaan pidemmällä olevat opiskelijat olivat selvästi useammin sitä mieltä, että työnteke haittaa opintojen edistymistä. Koulutusaloittain tarkasteltuna yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon opiskelijat, humanistisen ja kasvatustieteiden opiskelijat ja luonnontieteiden opiskelijat olivat muita useammin sitä mieltä, että työnteke on haitannut opintojen edistymistä. Sosiaali-, terveys- ja liikunta-alojen opiskelijat sekä matkailu-, ravitsemus- ja talousalan opiskelijat olivat sen sijaan muiden alojen opiskelijoita harvemmin sitä mieltä, että työnteke on haitannut opintojen etenemistä.

Kokopäivätöitä kuluneen lukuvuoden aikana tehneistä selvästi muita useampi arvioi, että opinnot ovat edenneet omia tavoitteita hitaammin. Kokopäiväisesti työskennelleistä myös huomattavasti muita suurempi osa oli sitä mieltä, että työnteke haittaa opintojen edistymistä. Kokopäivätyötä tehneistä kolmannes ilmoitti työnteon haitanneen opintojen edistymistä huomattavasti, kun osa-aikaisesti, satunnaisesti tai projektiluonteisesti työskennelleillä vastaava osuus oli viisi prosenttia.

Opiskelijat suhtautuivat melko positiivisesti työllistymisnäkömiinsä. Kolme neljästä arvioi työllistymismahdollisuutensa hyväksi tai melko hyväksi. 17 prosenttia opiskelijoista arvioi mahdollisuutensa heikoiksi tai melko heikoiksi. Lisäksi kahdeksan prosenttia ei

osannut arvioida mahdollisuuksiaan. Selkeästi positiivisin suhtautuminen oli sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan opiskelijoiden keskuudessa. Myös matkailu- ravitsemus- ja talousalan opiskelijoista neljä viidestä arvioi mahdollisuutensa hyväksi tai melko hyväksi. Kaikkein epävarmimmin työllistymismahdollisuuksiinsa suhtautuvat puolestaan kulttuurialan opiskelijat.

Miehet arvioivat hieman naisia useammin työllistymismahdollisuutensa hyväksi. Sukupuolta selvemmin työllistymisnäkömyksiin yhteydessä oli kuitenkin ikä siten, että vanhimmat opiskelijat arvioivat työllistymismahdollisuutensa nuorempia opiskelijoita positiivisemmin. Näkömykset vaihtelivat selkeämmin nimenomaan ikäluokittain kuin opiskeluvuosittain. Lisäksi kokopäivätyötä tekevät pitivät muita useammin työllistymismahdollisuuksiaan hyvinä.

Mitä paremmin oma työ oli vastannut omaa koulutusalaa, sitä paremmiksi arvioitiin omat työllistymismahdollisuudet. Myös kokemus oikealla alalla opiskelusta oli osaltaan yhteydessä työllistymismahdollisuuksiin. Niistä, jotka kokivat opiskelevansa oikealla alalla, huomattavasti suurempi osa (83 %) kuin niistä, jotka eivät kokeneet olevansa oikealla alalla (43 %) tai jotka eivät osanneet sanoa, opiskelevatko oikealla alalla (58 %) arvioivat mahdollisuutensa saada omaa koulutusta vastaavaa työtä hyväksi tai melko hyväksi. Oikean alan ja työllistymisuskon välinen yhteys oli voimakas kaikissa ikäluokissa.

9.3 Keskeiset muutokset verrattuna aiempiin Opiskelijatutkimuksiin

Käsillä olevan tutkimuksen tuloksia on vertailtu Opiskelijatutkimus 2000:een (Lempinen & Tiilikainen 2001) ja Opiskelijatutkimus 2003:een (Berndtson 2004) niiltä osin kuin vertailu on ollut mahdollista. Vertailun avulla on pyritty muodostamaan kuvaa suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden toimeentulon, työssäkäynnin ja elinolojen kehityksestä 2000-luvulla. Vertailtavuutta on hankaloittanut paikoitellen se, että tutkimusten kyselylomakkeet ovat kunakin vuonna olleet jossain määrin erilaiset ja tutkimusraporteissa on painotettu eri asioita. Osaltaan vertailtavuutta on vaikeuttanut myös se, ettei tutkimusraporteissa ole

aina kovin tarkasti kuvattu, mihin jokin tulos tarkalleen ottaen viittaa (esim. onko kyseessä brutto- vai nettotulot tai työssäkäynnin syiden osuudet kaikista vastaajista vai työssä käyneistä vastaajista jne.) tai tuloksia on esitelty ainoastaan joidenkin taustamuuttujien osalta, muttei kaikkien vastaajien osalta. Luotettavan vertailutiedon saamisen kannalta olisikin tärkeää, että jatkossa kiinnitetäisiin yhä paremmin huomiota siihen, miten kysymykset muotoillaan ja miten tuloksia raportoidaan.

Vertailtavuuteen liittyvistä ongelmista huolimatta edellä mainitut tutkimukset ja niiden tulosten vertailu näyttävät suuntaa sille, miten opiskelijoiden tilanne on viime vuosina kehittynyt. Tässä luvussa vedetään yhteen keskeisimmät muutokset opiskelijoiden toimeentulon ja työssäkäynnin osalta. Yleisesti ottaen voidaan todeta, ettei mitään kovin suuria muutoksia ole 2000-luvulla tapahtunut suuntaan eikä toiseen, vaan opiskelijoiden tilanne on pysynyt melko vakaana joitakin heilahduksia lukuun ottamatta.

Toimeentulo

Vuoden 2000 Opiskelijatutkimuksen mukaan korkeakouluopiskelijoiden mediaanitulo oli noin 640 euroa (3 800 markkaa) kuukaudessa (Lempinen & Tiilikainen 2001, 33–34) ja vuoden 2003 Opiskelijatutkimuksen mukaan 680 euroa kuukaudessa (Berndtson 2004, 32), kun vuonna 2006 kuukausittaisten nettotulojen mediaani oli 733 euroa. Erityisesti tulojen kohdalla vertailu oli kuitenkin hankalaa, koska tulot on sekä kysytty että raportoitu kunakin vuonna eri tavoin. Vuoden 2000 tutkimuksessa puhutaan käytettävissä olevista tuloista, mutta vuoden 2003 tutkimuksesta ei käy ilmi, onko kyseessä netto- vai bruttotulot. Myös säästöt on huomioitu tai jätetty huomioimatta tutkimuksissa eri tavoin. Lisäksi tulojen vertailussa tulisi ottaa huomioon elinkustannusten muutos. Kyseisten tutkimusten valossa voidaan todeta, että opiskelijoiden käytettävissä olevat tulot ovat pysytelleet pitkälti samalla tasolla 2000-luvulla.

Vuonna 2006 tulot vaihtelivat naisten ja miesten välillä siten, että miesten mediaanitulo kuukaudessa oli noin 30 euroa suurempi kuin naisten. Miesten ja naisten välinen ero kokonaistuloissa on kasvanut vuodesta 2003 (ks. Berndtson 2004, 34), jolloin se oli noin kymmenen euroa, mutta toisaalta se on pienempi kuin

vuonna 2000, jolloin ero oli 300 markkaa eli noin 50 euroa (ks. Lempinen & Tiilikainen 2001, 34). Naisten ja miesten välillä oli eroa myös palkkatulojen suhteen. Vuonna 2006 naisten palkkatulojen mediaani oli 350 euroa kuukaudessa ja miehillä 500 euroa kuukaudessa. Ero on kuitenkin kaventunut vuodesta 2003, jolloin naisten ja miesten palkkatulojen mediaanissa oli huomattava ero naisten palkkatulojen ollessa 472 euroa ja miesten 700 euroa (Berndtson 2004, 98). Kun tarkastellaan kaikkia opiskelijoita, palkkatulojen mediaani oli vuonna 2006 pienempi (400 euroa) kuin vuonna 2003 (500 euroa) (mt., 36).

Itse maksettujen kokonaismenojen mediaani oli 655 euroa kuukaudessa vuonna 2006. Kaikkien opiskelijoiden yhteenlaskettu kokonaismenojen mediaani (sisältää sekä itse maksetut että vanhempien maksamat menot) oli 755 euroa. Vuonna 2003 yhteenlaskettujen menojen mediaani oli 689 euroa (Berndtson 2004, 47). Tällöin menojen kohdalla ei tiedusteltu vanhempien maksamia menoja. Vuoden 2000 Opiskelijatutkimuksessa menojen kokonaissummaa ei raportoitu.

Naisten ja miesten kuukausimenojen välinen ero on kasvanut vuodesta 2003 (ks. Berndtson 2004, 48), jolloin naisten menot olivat vain 15 euroa pienemmät kuin miehillä. Vuonna 2006 naisten kuukausimenojen mediaani oli noin 620 euroa, kun miehillä menojen yhteenlaskettu määrä oli 700 euroa. Tuloihin verrattuna selkein ero menoissa oli vuonna 2006 yksin lapsen/lasten kanssa asuvien ja puolison ja lapsen/lasten kanssa asuvien välillä. Tuloissa näiden ryhmien välinen ero oli sadan euron luokkaa, mutta menot olivat yksin lapsen/lasten kanssa asuvilla noin 250 euroa suuremmat kuin puolison ja lapsen/lasten kanssa asuvilla. Vuonna 2003 näiden ryhmien välinen ero oli vain muutaman kympin. On kuitenkin huomattava, että yksin lapsen/lasten kanssa asuvat olivat hyvin pieni ryhmä aineistoissa.

Niiden osuus, jotka pitävät taloudellista tilannettaan hyvänä, on pienentynyt jonkin verran vuodesta 2000. Vuonna 2006 30 prosenttia opiskelijoista koki taloudellisen tilanteensa hyväksi, kun vuonna 2000 osuus oli 37 prosenttia. Huonona tilannettaan piti vuonna 2006 32 prosenttia opiskelijoista ja vuonna 2000 22 prosenttia. (ks. Lempinen & Tiilikainen 2001, 43.) Vuonna 2003 asiaa kysyttiin eri tavoin. Tällöin vastaajilta tiedusteltiin, kuinka helppoa tai

vaikeaa oma/perheen toimeentulo on. 39 prosenttia opiskelijoista piti toimeentuloaan helppona tai melko helppona. 36 prosentilla oli pieniä vaikeuksia toimeentulossaan ja 24 prosentilla melko tai todella vaikeaa. (Berndtson 2004, 54.)

Vuonna 2006 yhtä suuri osuus yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoista piti taloudellista tilannettaan kohtalaisena, mutta selvästi suurempi osuus ammattikorkeakoulu- (39 %) kuin yliopisto-opiskelijoista (27 %) koki tilanteensa huonoksi. Tämä on havaittu myös aiemmissa Opiskelijatutkimuksissa. Kuitenkin muutosta aiempiin vuosiin verrattuna on tapahtunut siinä suhteessa, että kummastakin ryhmästä yhä suurempi osuus koki taloudellisen tilanteensa huonoksi. Vuonna 2000 yliopisto-opiskelijoista 19 prosenttia ja ammattikorkeakouluopiskelijoista 27 prosenttia arvioi taloudellisen tilanteensa huonoksi (Lempinen & Tiilikainen 2001, 43).

Sukupuolittain tarkasteltuna ero taloudellisen tilanteen kokemisen suhteen on kaventunut vuodesta 2003. Vaikka miehillä on naisia suuremmat tulot, tämän tutkimuksen perusteella naisten ja miesten välillä ei ole kovin suurta eroa sen suhteen, millaiseksi he kokevat taloudellisen tilanteensa. Miehistä vain hieman suurempi osuus (33 %) kuin naisista (28 %) koki taloudellisen tilanteensa hyväksi. Sen sijaan perhe-
muodon mukaan tarkasteltuna yksinhuoltajat erottuvat selvästi muista taloudellisen tilanteen kokemisen suhteen. Heistä ainoastaan 12 prosenttia piti taloudellista tilannettaan hyvänä, 35 prosenttia kohtalaisena ja 54 prosenttia huonona vuonna 2006. Yksinhuoltajaopiskelijoiden hankala tilanne havaittiin myös vuoden 2003 Opiskelijatutkimuksessa, mutta huonoksi taloudellisen tilanteensa kokevien yksinhuoltajien osuus on edelleen kasvanut vuodesta 2003 (ks. Berndtson 2004).³⁹ Lisäksi verrattuna vuoteen 2003 kaikissa ryhmissä perhe-
muodon mukaan tarkasteltuna hyväksi taloudellisen tilanteensa kokevien osuus on pienentynyt. Vuoden 2003 tutkimuksessa todettiin, että toimeentulo näyttäisi olevan helpointa kaksin puolisonsa kanssa asuvilla (Berndtson 2004, 57). Vuoden 2006 tutkimuksen perusteella ei kuitenkaan näytä siltä, että kaksin puolisonsa kanssa asuvat kokisivat tilanteensa paremmaksi kuin puolison

ja lapsen/lasten kanssa asuvat.

Opintolainan nostamista koskeva kysymys on kysytty joka vuosi hieman eri tavoin, mutta voidaan todeta, että lainan nostaminen on pysynyt lähes samalla tasolla viime vuosien aikana.

Työssäkäynti

Opiskelijatutkimus 2003:n mukaan noin yhdeksän kymmenestä korkeakouluopiskelijasta oli ollut töissä edellisen vuoden aikana. Lukukauden aikana töitä oli tehnyt 56 prosenttia vastaajista. Ammattikorkeakouluopiskelijoilla kyseinen osuus oli 51 prosenttia ja yliopisto-opiskelijoilla 59 prosenttia. (Berndtson 2004, 37, 100.) Opiskelijatutkimus 2000:ssa työssäkäyntiä tarkasteltiin eri tavalla, eikä ansiotyötä tehneiden osuuksia raportoitu kaikkien opiskelijoiden osalta. Ansiotuloja oli lukuvuoden 1999–2000 aikana ollut 54 prosentilla yliopisto-opiskelijoista ja 42 prosentilla ammattikorkeakouluopiskelijoista. (Lempinen & Tiilikainen 2001, 37.)

Vuoteen 2003 verrattuna työssä käyneiden kokonaisosuus on samalla tasolla. Lomien aikana työskennelleiden ja kokoaikatyötä tehneiden osuudet ovat kuitenkin pienentyneet vuoteen 2003 verrattuna. Vuonna 2006 58 prosenttia opiskelijoista ilmoitti olleensa töissä lomien aikana, kun vuonna 2003 vastaava osuus oli 71 prosenttia (Berndtson 2004, 37). Lukukausien aikana kokopäivätyötä oli tehnyt 16 prosenttia opiskelijoista vuonna 2006 ja 25 prosenttia vuonna 2003 (Berndtson 2004, 37). Opiskelijoiden kokemus työnteon yhteydestä opintojen etenemiseen on pysynyt suurin piirtein samana kuin vuonna 2003.

9.4 Pohdintaa

Opiskelijoiden tulot ovat pysyneet pitkälti samalla tasolla 2000-luvulla. Koska opintoraha (joka on opiskelijoiden keskeinen tulonlähde erityisesti vanhimpia opiskelijoita lukuun ottamatta) on pysynyt samansuuruisena, olisi jokseenkin yllättävääkin, jos opiskelijoiden tulot olisivat nousseet kovasti. Korkeakou-

³⁹ Tosin kysymys oli muotoiltu v. 2003 hieman eri tavoin, kuten edellä on esitetty. Näin ollen tulokset eivät ole suoraan vertailukelpoisia.

luopiskelijoita koskeva opintolainan korotus ei tässä tutkimuksessa mukana olevilla opiskelijoilla voi näkyä vielä paljonkaan, koska korotus tuli voimaan vuonna 2005. Opintolaina ei myöskään ole kovin keskeisessä roolissa opiskelijoiden tulonmuodostuksessa, jos tarkastellaan kaikkien opiskelijoiden eri tulojen osuutta kokonaistuloista.

Toisaalta opiskelijoiden tulot muodostuvat monesta elementistä ja myös palkkatulot ovat nuorimpia opiskelijoita lukuun ottamatta keskeinen osa opiskelijoiden tuloja. Opiskelijoiden palkkatulojen mediaanissa ei kuitenkaan ole tapahtunut nousua vuoden 2003 Opiskelijatutkimukseen verrattuna, vaikka elinkustannusindeksissä ja palkansaaajien ansiotasoindeksissä on jonkin verran kasvua tapahtunut (ks. Tilastokeskuksen verkkosivut). Koska vuoden 2003 ja 2006 vertailu on tehty palkkatulojen mediaanin perusteella, tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, etteivätkö opiskelijoiden palkat olisi nousseet samalla tavalla kuin muidenkin. On mahdollista, että töitä tehdään määrällisesti vähemmän (tätä ei näiden kahden tutkimuksen perusteella pysty vertaamaan) ja/tai että niiden osuus, joilla on pienet palkkatulot, on kasvanut, jolloin mediaani on pienempi.

Miesten ja naisten välinen tuloero on tämän tutkimuksessa perusteella havaittavissa jo opiskeluaikana erityisesti palkkatuloissa. Tekevätkö miehet jo opiskeluaikanaan paremmin palkattuja töitä kuin naiset? Miehet tekevät tutkimuksen perusteella jonkin verran enemmän töitä kuin naiset, mutta palkkaero ei näyttäisi selittyvän työhön käytetyllä tuntimäärällä. Huonoksi taloudellisen tilanteensa kokevien osuus on kuitenkin samansuuruinen naisilla ja miehillä. Naiset eivät siis yleisesti ottaen koe taloudellista tilannettaan miehiä huonommaksi pienemmistä tuloistaan huolimatta. Olisi mielenkiintoista selvittää, mitkä tekijät näiden asioiden taustalla vaikuttavat.

Pohtimisen arvoinen asia on myös se, miksi taloudellista tilannettaan huonona pitävien osuus yleensä on kasvanut aiempiin Opiskelijatutkimuksiin verrattuna, vaikka kokonaistuloissa ei ole tapahtunut pudotusta.

Ammattikorkeakouluopiskelijoilla on yliopisto-opiskelijoihin verrattuna huonompi taloudellinen tilanne sekä tulojen että taloudellisen tilanteen kokemuksen osalta. Tämä liittyy osaltaan ammattikorkeakouluopiskelijoiden heikompiin mahdollisuuksiin tehdä an-

sioityötä opiskelun ohella heidän tutkintonsa rakenteesta (läsnäoloa vaativat opinnot sekä yliopistoihin verrattuna rajatumpi tutkinnon suorittamisaika) johtuen. Ammatikorkeakouluopiskelijat käyttävätkin yliopisto-opiskelijoita useammin opintolainaa osana tulojaan.

Opiskelijoiden työssäkäynti on edelleen hyvin yleistä. Töitä tehdään toisaalta toimeentulon ja toisaalta työkokemuksen saamisen takia. Työssäkäynti haittaa jossain määrin opintojen etenemistä (erityisesti kokopäivätyötä tekevillä) ja työhön käytetty aika on ainakin osittain pois vapaa-ajasta ja levosta, mutta toisaalta työnteolla on myös myönteisiä seurauksia (elintason parantuminen, työkokemus ja kokemuksen merkitys työllistymisen kannalta). Tutkimustulokset tukevat ainakin jossain määrin ajatusta, että työnteke ei välttämättä hidasta opintoja, jos töitä tehdään muulla tavoin kuin kokopäiväisesti. Opiskelijan kannalta joustava osa-aikatyö voikin olla hyvä ratkaisu, koska työ ei välttämättä hidasta opintojen etenemistä, mutta helpottaa taloudellista tilannetta. Erityisesti silloin, kun työ on omaa opiskelualaa vastaavaa, työstä on hyötyä myös työkokemuksen ja työllistymisuskon kannalta. Työkokemusta pidetäänkin enenevissä määrin keskeisenä tulevan työllistymisen kannalta, mikä osaltaan saa opiskelijat hakeutumaan töihin jo opiskeluaikana.

Osa opiskelijoista tekee töitä kuitenkin vain toimeentulon takia, eivätkä he suhtaudu opintojen ohella tapahtuvaan työssäkäyntiin niin myönteisesti kuin ”työkokemuksen hankkijat”. Työssäkäynti vie vapaa-aikaa ja vaikeuttaa ainakin jossain määrin opintoihin keskittymistä ja opintojen etenemistä. Nämä opiskelijat toivovat oikeutetusti, että pystyisivät takaamaan toimeentulonsa muulla tavoin kuin opintojen kustannuksella. Kuitenkaan monet heistä eivät ole kovin halukkaita kustantamaan elämäänsä opintolainalla, vaan työnteke valitaan mieluummin. Laina on opintotuen yksi osa ja jos sitä ei haluta käyttää, toimeentulo supistuu tai toimeentulon takaamiseksi on keksittävä muita tapoja rahoittaa elämä. Kysymykseen siitä, mikä sitten olisi opiskelijan kannalta paras tapa järjestää tasapainoinen kokonaisuus riittävän toimeentulon, sujuvasti etenevien opintojen, kohtuullisen vapaa-ajan ja tulevan ”työmarkkinakelpoisuuden” välillä, ei ole yksinkertaista ratkaisua. On kuitenkin muistettava, että mahdollisesti niukasta toimeentulosta huolimatta opiskelijat ovat kuitenkin yleisesti ottaen varsin tyyty-

väisiä elämäänsä (ks. esim. Berndtson 2004, 63, 74).

Valtaosa opiskelijoista suhtautuu työllistymisnäkymiinsä varsin positiivisesti. Hyvään työllistymiskoon ovat yhteydessä työkokemus ja työnteon myötä paremmat tulot ja taloudellisen tilanteen kokeminen hyväksi, kiinnostus omaa koulutusalaan kohtaan, opintojen eteneminen omien tavoitteiden mukaisesti tai nopeammin ja tietyllä tapaa myös ”elämäkokemus” (koska ikä on vahvemmin yhteydessä työllistymiskoon kuin opiskeluvuodet). Erityisesti kokopäivätyötä tekevät pitävät työllistymismahdollisuuksiaan hyvinä. Kokopäivätyö aiheuttaa kuitenkin ongelmia opintojen etenemisen suhteen.

Vaikka tulevaisuuteen tunnutaan ainakin työllistymisen osalta suhtautuvan varsin positiivisesti, silti esimerkiksi opintolainaa ei haluta ottaa. Syyksi opintolainan välttelylle ilmoitetaan muun muassa se, että tulevaisuus tuntuu epävarmalta ja lainan takaisinmaksu pelottaa. Mistä tilanne johtuu? Voisi kuvitella, että luottavaisesti tulevaisuuteensa suhtautuvat myös uskaltavat nostaa opintolainaa, koska uskovat tulevaisuuteen ja takaisinmaksukykyynsä. Kuitenkaan ne, jotka uskovat vahvasti työllistymiseensä, eivät tilastollisen tarkastelun valossa ole nostaneet työllistymiseensä epäillen suhtautuvia useammin opintolainaa. Kuten useissa aiemmissa tutkimuksissakin lainan välttämisen syynä ilmoitettiin se, ettei haluta elää lainarahalla. Niin kauan kun opiskelijoiden ei ole pakko nostaa opintolainaa perustoimeentulonsa turvaamiseksi ja he pitävät kiinni ”periaatteestaan” olla nostamatta lainaa, lainan yleisyys toimeentulon takaajana ei välttämättä lisäännä. Opiskelijat valitsevat muita tapoja rahoittaa elämänsä, myös opintojen etenemisen ja/tai vapaa-ajan kustannuksella.

Neljännes opiskelijoista ei pidä valmistumisen jälkeisiä työllistymismahdollisuuksiaan omalle alalle hyvinä tai ei osaa niitä arvioida. Korkeasti koulutetuillakaan pätkätyöt eivät ole enää kovin harvinaisia (ainakaan tietyillä aloilla), eikä työnsaanti korkeakoulusta valmistuneilla ole itsestäänselvyys. Epävarmoilta tuntuvilla työmarkkinoilla työkokemuksen merkitys korostuu, eikä valmistumisen jälkeen töitä hakiessa pelkkä tutkintotodistus riitä, kun kilpailu on kova. Työmarkkinoiden epävarmistumisen rinnalla puhutaan myös tulevasta työvoimapulasta, joka tulee ajankohtaiseksi suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle.

Jo nyt tietyillä aloilla on pulaa osaavista ihmisistä. Suurten ikäluokkien eläköityessä työntekijöitä tullaan kuitenkin tarvitsemaan paljon myös sellaisissa tehtävissä, joihin korkeakoulututkinto ei ole oikea koulutus ja toisaalta työsuhteet voivat olla myös entistä useammin määräaikaisia. Lisäksi korkeasti koulutettuja on sen verran paljon, että kilpailu työpaikoista voi olla kova, jolloin osaamisen ja kokemuksen merkitys korostuu.

Opiskelijoiden työllistymiseen liittyviä näkemyksiä ja toisaalta valmistuneiden työllistymistä olisi kiinnostavaa tutkia tarkemmin. Esimerkiksi yliopistot ja työmarkkinajärjestöt tekevät työllistymiseen liittyviä tutkimuksia, mutta olisi mielenkiintoista selvittää tarkemmin esimerkiksi sitä, minkälaisia odotuksia opiskelijoilla on tulevaisuutensa suhteen ja miten tulevaisuuteen suhtaudutaan. Myös korkeakouluista valmistuneiden työmarkkinatilannetta voisi selvittää laajemmin työllistymistilastojen lisäksi.

Olisi myös tärkeää selvittää tarkemmin, keitä ovat omia tavoitteitaan hitaammin opiskelleet, joilla opintojen hidastuminen ei näyttäisi kuitenkaan olevan yhteydessä työssäkäyntiin ja joilla on muun muassa muita heikompi tulevaisuususkko. Onko syynä esimerkiksi heikko opiskelumotivaatio ja kokemus väärällä alalla opiskelusta? Vai onko syy heikko toimeentulo ja sen aiheuttamat vaikeudet tai esimerkiksi heikko terveydentila?

Tärkeä jatkotutkimuksen aihe olisi myös perheelliset opiskelijat. Koska perheellisten opiskelijoiden tilanteesta on varsin vähän tutkimustietoa, heidän tilannettaan olisi tärkeää selvittää tarkemmin. Tämän tutkimuksen aineistossa heitä ei ole riittävän paljon syvällisen analyysin tekemiseen. Tutkimus kuitenkin vahvistaa käsitystä siitä, että erityisesti yksinhuoltajaopiskelijoilla on toimeentulovaiveuksia.

Lisäksi tämän tutkimuksen myötä kertyi runsaasti materiaalia työssäkäyvien opiskelijoiden näkemyksistä opiskelun ja työnteon yhteensovittamiseen liittyen. Opiskelijoiden avovastaukset sisältävät arvokasta tietoa siitä, minkälaisiksi opiskelijat kokevat opiskelun ja työnteon yhteensovittamisen ja minkälaisia merkityksiä työllä ja palkkatuloilla on opiskelijan taloudelliselle tilanteelle. Kyseisen aineiston syvällinen analyysi ei ollut tämän projektin aikataulujen puitteissa mahdollista, joten materiaalia voisi hyödyntää tulevissa hankkeissa laadullista tutkimusotetta käyttäen.

Lähteet

- Akavan verkkosivut, www.akava.fi, tiedote 3.10.2006, luettu 6.10.2006.
- AMKOTA-tietokanta, www.csc.fi/amkota
- Ammattikorkeakoululaki (9.5.2003/351),
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030351>,
luettu 27.9.2006.
- Berndtson, Taru (2004): Opiskelijatutkimus 2003.
Opiskelijoiden toimeentulo ja toimeentulon ongelmat.
Kela: Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 65.
Helsinki.
- Erola, Hanna (2004): Ammattikorkeakouluopiskelijoiden
hyvinvointi 2004. Sosiaali- ja terveysministeriön
selvityksiä 2004:16. Helsinki.
- Garam, Irma (2006): Kansainvälinen liikkuvuus
yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa 2005.
Cimo Publications 1/2006. Kansainvälisen
henkilövaihdon keskus CIMO. Helsinki.
- Karjalainen, Keijo (2003): Toimeentulon palapeliä
kasaamassa. Selvitys Helsingin yliopiston
opiskelijoiden taloudellisesta tilanteesta
2002–2003. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta.
- Kelan verkkosivut, www.kela.fi, luettu 1.8.2006.
- KOTA-tietokanta, <http://kotaplus.csc.fi:7777/online>
- Kunttu, Kristina & Huttunen, Teppo (2005): Yliopisto-
opiskelijoiden terveystutkimus 2004. Ylioppilaiden
terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 40. Helsinki.
- Kurri, Eero (2006): Opintojen pitkittymisen dilemma.
Tutkimus opintojen sujumattomuustekijöistä yliopistoissa
ja niihin vaikuttamisen keinoista. Opiskelijajärjestöjen
tutkimussäätiö Otus rs 27/2006. Helsinki.
- Lempinen, Petri & Tiilikainen, Anna (2001):
Opiskelijatutkimus 2000. Opiskelijajärjestöjen
tutkimussäätiö Otus rs 21/2001. Helsinki.
- Mannisenmäki, Eija & Valtari, Maarit (2005):
Valmistumisen vallihaudalla. Opintojen kesto
2000-luvun hyvinvointivaltiossa. Opiskelijajärjestöjen
tutkimussäätiö Otus rs 26/2005,
Nuorisotutkimusverkosto/
Nuorisotutkimusseura & Sitra. Helsinki: Editra.
- Markkula, Jaana (2006): Ammattikorkeakoulu
opiskelijan silmin. Opinnot, opintojen ohjaus ja
vaikuttamismahdollisuudet. Opiskelijajärjestöjen
tutkimussäätiö Otus rs 28/2006. Helsinki.
- Nissinen, Eino (2006): Outo lintu opiskelijana ja
perheellisenä. Perheellisen korkeakouluopiskelijan
ja hänen perheensä ongelmia toimeentuloturassa.
Pro gradu -tutkielma, yhteiskuntatieteiden ja filosofian
laitos, Jyväskylän yliopisto. Osoitteessa: http://thesis.jyu.fi/06/URN_NBN_fi_jyu-2006378.pdf.
- Opetusministeriön verkkosivut, www.minedu.fi
http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/opiskelu_ja_tutkinnot/?lang=fi, luettu 25.7.2006.

Tilastokeskus (2006): Oppilaitostilastot 2005. Koulutus 2005:3. Tilastokeskus. Helsinki.

Tilastokeskuksen verkkosivut:

<http://www.stat.fi/til/tjt/2004/>, luettu 23.8.2006

http://www.stat.fi/tk/tt/luokitukset/lk/ammatti_index.html,
luettu 25.9.2006

Virtala, Aira & Kunttu, Kristina (2006): Jäävätkö yliopisto-opiskelijoiden toiveet lasten saamisesta haaveeksi? Suomen lääkärilehti (61:1–2), 27–32.

Viuhko, Minna (2005): Kolikon monta puolta. Selvitys Helsingin yliopiston opiskelijoiden taloudellisesta tilanteesta ja työssäkäynnistä keväällä 2005. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta.

Viuhko, Minna (2006a): Teknillisen Korkeakoulun Ylioppilaskunnan edunvalvontakysely 2006. Teknillisen Korkeakoulun ylioppilaskunta.

Viuhko, Minna (2006b): Pitääkö pätkään tottua? Korkeakoulutettujen nuorten näkemyksiä tulevaisuudestaan työmarkkinoilla. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Salasuo, Mikko (toim.): Prekaariuoska? Portfoliopolvi, perustulo ja kansalaistoiminta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisusarja.

Yliopistolaki (27.6.1997/645), <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970645>, luettu 27.9.2006.

Koulutusalamuunnoksista

Koulutusalamuuttujana käytetään opetushallinnon vuoden 2002 koulutusaluokittelua. Luokittelu on sama kuin jaottelu, jolla ammattikorkeakouluopiskelijat ovat ilmoittaneet koulutusalaansa kyselylomakkeessa. Yliopisto-opiskelijoille tarkoitettu koulutusaluokittelu sen sijaan noudatti opetushallinnon vuoden

1995 luokittelua. Analyysissä taustamuuttujaksi haluttiin yhteinen koulutusalamuuttuja kaikille korkeakouluopiskelijoille, joten yliopisto-opiskelijat luokiteltiin yleisesti käytettyyn opetushallinnon uudempaan luokitteluun.⁴⁰ Uudessa luokittelussa yliopistojen koulutusalat jakautuvat seuraavalla tavalla:

1) Humanistinen ja kasvatustieteiden ala

Humanistinen ala
Kasvatustieteellinen ala
Psykologian ala
Teologian ala

2) Kulttuuriala

Kuvataiteen ala
Musiikin ala
Taideteollinen ala
Teatteriala
Tanssiala

3) Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala

Kauppatieteellinen ala
Oikeustieteellinen ala
Yhteiskuntatieteellinen ala

4) Luonnontieteiden ala

Luonnontieteellinen ala

5) Tekniikan ja liikenteen ala

Teknillistieteellinen ala

6) Luonnonvara- ja ympäristöala

Maatalous-metsätieteellinen ala

7) Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Eläinlääketieteen ala
Farmasian ala
Hammaslääketieteen ala
Liikuntatieteellinen ala
Lääketieteellinen ala
Terveystieteiden ala

8) Matkailu-, ravitsemis- ja talousala

–

⁴⁰ On huomattava, että todellisuudessa joillakin aloilla on myös pääainekohtaisia vaihteluja sen suhteen, mihin koulutusalaan ne kuuluvat uudessa luokituksessa. Koska kyselylomakkeessa ei kysytty pääainetta tms., luokittelua ei ole voitu aivan tarkasti tehdä. Kukin yliopisto opintoala on sijoitettu siihen koulutusaluokkaan, johon suurin osa kyseisen alan opiskelijoista kuuluu.

Kyselylomake

Lue kysymys kokonaan ennen vastaamista. Vastaa valitsemalla oikea vaihtoehto ja/tai kirjoittamalla vastauksesi sille varattuun valkoiseen laatikkoon. Kysymyksissä on erikseen mainittu, jos vastausvaihtoehtoja on mahdollista valita useita. Mikäli suoritat useampaa kuin yhtä tutkintoa, vastaa kysymyksiin sen tutkinnon osalta, jota suoritat ensisijaisesti.

1. Opiskelu

1. Mitä tutkintoa suoritat parhaillaan?

- 1 Alempi korkeakoulututkinto yliopistossa
- 2 Ylempi korkeakoulututkinto yliopistossa
- 3 Ammattikorkeakoulututkinto
- 4 Ylempi ammattikorkeakoulututkinto
- 5 Muu, mikä _____

2. Minkä tutkinnon olet suorittanut ennen korkeakouluopintojesi aloittamista?

Merkitse kaikki sinua koskevat vaihtoehdot.

- 1 Ylioppilastutkinto
- 2 Ammatillinen perustutkinto
- 3 IB/Reifeprüfung/EB
- 4 Muu, mikä? _____

Älä käytä vastatessasi Enter-näppäintä, muutoin selain saattaa lähettää vastauksesi ennen aikojaan. Kysely on toteutettu SSL-salatussa ympäristössä, jolloin kukaan ulkopuolinen ei pääse näkemään vastauksiasi. Kyselyyn vastataan anonyymisti. Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti eikä tutkimusraportista voi tunnistaa yksittäisiä vastaajia.

3. Olitko säännöllisessä palkkatyössä (osa- tai kokoaikaisessa) tai työharjoittelussa ennen korkeakouluopintojesi aloittamista?

Merkitse kaikki sinua koskevat vaihtoehdot.

(Huom. Kysymys ei koske lyhytaikaisia työsuhteita, esim. kesätöitä.)

- 1 En, minulla ei ollut kokemusta työelämästä tai olin tehnyt ainoastaan satunnaisesti töitä (esim. vain lomien aikana tai muita tilapäisiä töitä)
- 2 Kyllä, olin työharjoittelussa vähintään 6 kuukautta (esim. harjoittelu työmarkkinatuella tms.)
- 3 Kyllä, olin säännöllisessä palkkatyössä vähintään 6 kuukautta

4. Kuinka monta vuotta olet opiskellut yliopistossa ja/tai ammattikorkeakoulussa tähän mennessä (mukaan lukien kaikki aikaisemmat korkeakouluopinnot)?

yhteensä _____ vuotta

5. Minä vuonna aloitit nykyiset opintosi?

Vuonna _____

6. Missä korkeakoulussa opiskelet?

Huom. Valitse vain yksi. Mikäli opiskelet useammassa korkeakoulussa, valitse ensisijainen opiskelupaikkasi.

- Arcada
- Diakonia-amk
- Etelä-Karjalan amk
- EVTEK
- Haaga amk
- Helsingin amk - Stadia
- Helsingin liiketalouden amk
- Humanistinen amk
- Hämeen amk
- Jyväskylän amk
- Kajaanin amk
- Kemi-Tornion amk
- Keski-Pohjanmaan amk
- Kymenlaakson amk
- Lahden amk
- Laurea-amk
- Mikkelin amk
- Oulun seudun amk
- Pirkanmaan amk
- Pohjois-Karjalan amk
- Rovaniemen amk
- Satakunnan amk
- Savonia-amk
- Seinäjoen amk
- Svenska yh
- Tampereen amk
- Turun amk
- Vaasan amk
- Yh Sydväst

- Helsingin yliopisto
- Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet
- Joensuun yliopisto
- Jyväskylän yliopisto
- Kuopion yliopisto
- Lapin yliopisto
- Oulun yliopisto
- Tampereen yliopisto
- Turun yliopisto
- Åbo Akademi
- Vaasan yliopisto
- Helsingin kauppakorkeakoulu
- Svenska Handelshögskolan
- Turun kauppakorkeakoulu

- Lappeenrannan teknillinen yliopisto
- Tampereen teknillinen yliopisto
- Teknillinen korkeakoulu
- Kuvataideakatemia
- Sibelius-Akatemia
- Taideteollinen korkeakoulu
- Teatterikorkeakoulu

7a. Mikä on koulutusalasasi?

Ammattikorkeakoulut

- 1 Humanistinen ja kasvatustieteiden ala
- 2 Kulttuuriala
- 3 Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala
- 4 Luonnontieteiden ala
- 5 Tekniikan ja liikenteen ala
- 6 Luonnonvara- ja ympäristöala
- 7 Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
- 8 Matkailu-, ravitsemis- ja talousala

7b. Mikä on koulutusalasasi?

Yliopistot

- 1 Eläinlääketieteen ala
- 2 Farmasian ala
- 3 Hammaslääketieteen ala
- 4 Humanistinen ala
- 5 Kasvatustieteellinen ala
- 6 Kauppatieteellinen ala
- 7 Kuvataiteen ala
- 8 Liikuntatieteellinen ala
- 9 Luonnontieteellinen ala
- 10 Lääketieteellinen ala
- 11 Maatalous-metsätieteellinen ala
- 12 Musiikin ala
- 13 Oikeustieteellinen ala
- 14 Psykologian ala
- 15 Taideteollinen ala
- 16 Tanssiala
- 17 Teatteriala
- 18 Teknillistieteellinen ala
- 19 Teologian ala
- 20 Terveystieteiden ala
- 21 Yhteiskuntatieteellinen ala

8. Mikä on opiskelupaikkakuntasi?

- 1 Espoo
- 2 Helsinki
- 3 Hämeenlinna
- 4 Joensuu
- 5 Jyväskylä
- 6 Kajaani
- 7 Kemi
- 8 Kokkola
- 9 Kotka
- 10 Kouvola
- 11 Kuopio
- 12 Lahti
- 13 Lappeenranta
- 14 Mikkeli
- 15 Oulu
- 16 Pori
- 17 Porvoo
- 18 Rauma
- 19 Rovaniemi
- 20 Seinäjoki
- 21 Tampere
- 22 Turku
- 23 Vaasa
- 24 Vantaa
- 25 Muu, mikä? _____

9. Jos olet ollut nykyisten opintojesi aikana poissaolevaksi ilmoittautuneena, niin kuinka monta lukukautta?

(Huom. Lukuvuodessa on KAKSI lukukautta.
Esim. Jos olet ollut poissaolevaksi ilmoittautuneena yhden vuoden, merkitse "2".)

_____ lukukautta

10. Minä vuonna arvioit valmistuvasi?

(Jos suoritat tällä hetkellä useampaa tutkintoa, minä vuonna arvioit suorittavasi näistä ensimmäisen tutkinnon.)

Vuonna _____

11. Kuinka monta opintoviikkoa/opintopistettä olet tähän mennessä suorittanut nykyiseen tutkintoosi liittyviä opintoja?

Huom. Ilmoita määrä joko opintoviikkoina tai opintopisteinä.

_____ opintoviikkoa tai

_____ opintopistettä

12. Ovatko opintosi edenneet omien tavoitteidesi mukaisesti?

- 1 Kyllä, opintoni ovat edenneet tavoitteideni mukaisesti (siirry kysymykseen 14)
- 2 Opintoni ovat edenneet tavoitteitani nopeammin. Mitkä seikat ovat edesauttaneet nopeampaa etenemistäsi?

_____ (siirry kysymykseen 14)

- 3 Opintoni ovat edenneet tavoitteitani hitaammin

13. Jos opintosi ovat edenneet tavoitteitasi hitaammin, mitkä ovat keskeisimmät syyt tähän?

Merkitse enintään 2 tärkeintä syytä.

- 1 Opintojen työläys
- 2 Puutteellinen opintojen ohjaus
- 3 Opiskelumateriaalien/-välineiden heikko saatavuus
- 4 Heikko opiskelumotivaatio / kokemus väärällä alalla opiskelemisesta
- 5 Puutteelliset opiskeluvälineet/-taidot
- 6 Työssäkäynti
- 7 Aikaa vievä harrastus
- 8 Sairaus
- 9 Toimeentulovaikkeudet
- 10 Elämäntilanne, henkilökohtaiset syyt
- 11 Aktiivisuus opiskelijajärjestöissä tms.
- 12 Muu syy, mikä _____

14. Mikä seuraavista kuvaa mielestäsi parhaiten tämänhetkistä opiskelutilannettasi?

- 1 Opiskelen päätoimisesti
- 2 Opiskelen sivutoimisesti
- 3 Muuten, miten? _____

15. Koetko opiskelevasi oikealla opiskelualalla?

- 1 Kyllä
- 2 En
- 3 En osaa sanoa

16. Oletko vaihtanut korkeakouluopintojesi aikana koulutusalaan vaihtaneita?

(Merkitse kaikki sinua koskevat vaihtoehdot.)

- 1 En ole vaihtanut
- 2 Kyllä, olen vaihtanut koulutusalaan (pääainetta) yliopiston sisällä
- 3 Kyllä, olen vaihtanut koulutusalaan ammattikorkeakoulun sisällä
- 4 Kyllä, olen vaihtanut yliopistosta toiseen yliopistoon
- 5 Kyllä, olen vaihtanut ammattikorkeakoulusta toiseen ammattikorkeakouluun
- 6 Kyllä, olen vaihtanut yliopistosta ammattikorkeakouluun
- 7 Kyllä, olen vaihtanut ammattikorkeakoulusta yliopistoon

2. Toimeentulo ja asuminen

17. Miten asut?

- 1 Vuokralla opiskelija-asunnossa
- 2 Vuokralla muuten kuin opiskelija-asunnossa (vapaiden markkinoiden, kaupungin tms. vuokra-asunto; yksin tai muiden kanssa)
- 3 Itse omistamassani (tai yhdessä puolison kanssa omistamassamme) asunnossa
- 4 Vanhempien, sukulaisten tai puolison omistamassa asunnossa
- 5 Asumisoikeus- tai osaomistusasunnossa
- 6 Vanhempien tai sukulaisten luona
- 7 Muuten, miten? _____

18. Arvioi KUUKAUSITTAIN käytettävissä olevat keskimääräiset tulosi lukuvuoden 2005–2006 aikana seuraavan ryhmittelyn mukaisesti.

Käytettävissä olevilla tuloilla tarkoitetaan käteen jääviä nettotuloja (tulot verojen jälkeen). Huom. Kysymys koskee vain rahaa (ei esim. vanhemmilta saatuja muita tukia). Tulojen ja menojen arvioiminen on työlästä, mutta tutkimuksemme kannalta on erittäin arvokasta, jos jaksat sen tehdä!

	euroa/kk
- opintoraha ja asumislisä/asumistuki	
- opintolaina (huom. kuukautta kohden)	
- palkkatulot	
- vanhempien/sukulaisten tuki	
- puolison tuki	
- säästöt (kuukautta kohden käytettävissä oleva määrä riippumatta siitä, milloin hankittu)	
- toimeentulotuki	
- muut sosiaaliturvaetudet (esim. lapsilisä)	
- muut tulonlähteet	
Yhteensä/kk	

19. Arvioi keskimääräiset menosi KUUKAUDESSA seuraavan ryhmittelyn mukaisesti.

Erittele menosi sen mukaan, maksatko ne itse (vasen sarake!) vai maksavatko vanhempasi/sukulaisesi/puolisosi (oikea sarake!) kyseisen kulun.

	euroa / kk	
	Itse maksamani menot	Perheen maksamat menot
A) Elinkustannukset		
- asuminen (vuokra, lainanlyhennykset, yhtiövastike, sähkölasku jne.)		
- ruoka		
- vaatteet		
- liikennevälineet, matkustaminen (ei vapaa-ajan ulkomaanmatkat)		
- lääkkeitä, terveyspalvelut, tapaturma- ja sairausvakuutukset		
- henkilökohtainen hygienia		
B) Opiskeluun liittyvät kulut		
- opiskelumateriaalit		
- muut opiskeluun liittyvät kulut		
C) Muut kulut		
- puhelinlasku ja tietotekniikkaan liittyvät kulut		
- harrastukset ja vapaa-aika		
- nautintoaineet ja juhliminen		
- muut kulut		
Kaikki menot yhteensä/kk		

20. Millaiseksi arvioit tilanteesi seuraavien asioiden osalta tällä hetkellä?

Vastaa joka kohtaan.

(1 = erittäin hyvä, 2 = hyvä, 3 = kohtalainen, 4 = huono, 5 = erittäin huono)

- asuminen	1	2	3	4	5
- taloudellinen tilanne	1	2	3	4	5
- opiskelun rasittavuus	1	2	3	4	5
- ansiotyön rasittavuus	1	2	3	4	5

21. Kuinka monta tuntia käytit viime viikolla aikaa opetuksen seuraamiseen, itsenäiseen opiskeluun ja ansiotyöhön?

(Täytä tuntimäärä kunkin päivän osalta erikseen.)

	kokonaisia tunteja/päivä						
	ma	ti	ke	to	pe	la	su
- luennot, seminaarit, harjoitusryhmät, tentit, jne.							
- itsenäinen opiskelu (kuten lukeminen, kirjalliset tehtävät, esseeet jne.)							
- ansiotyö							

3. Opintotuki ja opintolaina

22. Saatko tällä hetkellä tai oletko saanut aikaisemmin (korkeakouluopintojesi aikana) opintotukea?

- 1 Saan tällä hetkellä opintotukea
- 2 En saa tällä hetkellä opintotukea, mutta olen saanut aikaisemmin
- 3 En saa, enkä ole myöskään aiemmin saanut

23. Oletko nostanut opintolainaa korkeakouluopintojesi aikana?

- 1 Kyllä, yhteensä (euroa) _____
- 2 En (siirry kysymykseen 25)

24. Miksi olet nostanut opintolainaa?

Merkitse 2 tärkeintä syytä.

- 1 Tarvitsen lainaa kattaakseni välttämättömyysmenot (kuten ruoka, asuminen jne.)
- 2 Tarvitsen lainaa, jotta rahat riittävät myös muuhun (vapaa-aika, hauskanpito jne.) kuin välttämättömyysmenoihin
- 3 Olen rahoittanut lainalla ennalta tiedossa olleen menon (kuten tietokoneen hankinnan, matkan tms.)
- 4 Olen tarvinnut rahaa äkillisesti ilmaantuneen suunnitteleamattoman menoerän vuoksi
- 5 En ole saanut töitä, joten olen joutunut ottamaan lainaa
- 6 En ole halunnut tehdä töitä opintojen ohella
- 7 Olen ennakoinut opintotukikuukausien päättymistä
- 8 Muu syy, mikä? _____

25. Jos et ole nostanut ollenkaan opintolainaa, miksi et?

Merkitse 2 tärkeintä syytä.

- 1 Tulen toimeen muulla opintotuella
- 2 Tulen toimeen opintotuella ja palkkatuloilla
- 3 Tulen toimeen palkkatuloilla, enkä nosta ollenkaan opintotukea
- 4 Olen saanut taloudellista tukea vanhemmiltani tai sukulaisiltani
- 5 Minulla on säästöjä
- 6 En halua elää lainarahalla
- 7 Laina tulee mielestäni liian kalliiksi
- 8 Lainan takaisinmaksu pelottaa tulevaisuuden epävarmuuden vuoksi
- 9 Muu syy, mikä? _____

26. Miten opintotukea tulisi mielestäsi ensisijaisesti kehittää?

- 1 Korottamalla opintorahaa
- 2 Korottamalla opintolainan valtiontakauksen määrää
- 3 Korottamalla asumislisää
- 4 Nostamalla opiskelijoiden tulorajoja
- 5 Opintotukea maksettaisiin opintosuoritusten perusteella (tuloista riippumatta)
- 6 Opintotukijärjestelmä on hyvä nykyisellään
- 7 En osaa sanoa
- 8 Muuten, miten? _____

4. Työssäkäynti

27. Oletko ollut palkkatöissä viimeksi kuluneen vuoden aikana?

Merkitse kaikki sinua koskevat vaihtoehdot.

- 1 Olen ollut töissä lomien aikana
- 2 Olen tehnyt kokoaikaista päivätyötä lukukausien aikana
- 3 Olen tehnyt osa-aikaista päivä-, iltaja/tai viikonlopputyötä lukukausien aikana
- 4 Olen tehnyt projektiluonteista tai muuta satunnaista työtä lukukausien aikana
- 5 Olen ollut opintoihini liittyvässä harjoittelussa
- 6 En ole ollut ollenkaan palkkatyössä kyseisenä aikana (siirry kysymykseen 32)

28. Onko työsi vastannut nykyistä opiskelualaasi?

- 1 Erittäin hyvin
- 2 Melko hyvin
- 3 Jossain määrin
- 4 Ei ollenkaan

29. Miksi olet tehnyt töitä opintojesi ohella?

Merkitse enintään 2 tärkeintä syytä.

- 1 Saadakseni työkokemusta ja kontakteja tulevaisuutta varten
- 2 Taloudellisista syistä: jotta pystyn kattamaan välttämättömyysmenot (kuten ruoka, asuminen)
- 3 Jotta rahat riittäisivät myös muuhun (vapaa-aika, hauskanpito jne.) kuin välttämättömyysmenoihin
- 4 En halua ottaa opintolainaa
- 5 Kiinnostavien työtehtävien vuoksi
- 6 Uusien tietojen ja taitojen oppimisen vuoksi
- 7 Huonon opiskelumotivaation vuoksi
- 8 Työskentelen päätoimisesti ja opiskelu on minulle sivutoimista
- 9 Muu syy, mikä _____

30. Miten arvelet lukukausien aikaisen työnteon vaikuttavan opintojesi etenemiseen?

- 1 Työnteko edistää opintojani huomattavasti
- 2 Työnteko edistää opintojani jonkin verran
- 3 Työssäkäynnillä ei ole vaikutusta opintojeni edistymiseen
- 4 Työnteko on haitannut opintojeni edistymistä jonkin verran
- 5 Työnteko on haitannut opintojeni edistymistä huomattavasti

31. Kerro omin sanoin, minkälainen merkitys työnteolla on taloudelliselle tilanteellesi ja miten opiskelun ja työnteon yhteensovittaminen on onnistunut.

32. Millaiseksi arvioit mahdollisuutesi saada valmistumisen jälkeen koulutustasi vastaavaa työtä?

- 1 Hyviksi
- 2 Melko hyviksi
- 3 Melko heikoiksi
- 4 Heikoiksi
- 5 En osaa sanoa

5. Kielitaito ja kansainvälinen liikkuvuus

33. Mitä kieliä osaat äidinkielesi lisäksi?

Arvioi kielitaitosi kunkin kielen osalta erikseen.

asteikko: sujuva 1 - 2 - 3 - 4 - 5 erittäin heikko 0 = en osaa kyseistä kieltä lainkaan

1. Toinen kotimainen kieli	1	2	3	4	5	0
2. Englanti	1	2	3	4	5	0
3. Saksa	1	2	3	4	5	0
4. Ranska	1	2	3	4	5	0
5. Espanja	1	2	3	4	5	0
6. Venäjä	1	2	3	4	5	0
7. Muu, mikä? _____	1	2	3	4	5	
8. Muu, mikä? _____	1	2	3	4	5	

34. Suunnitteletko tulevaisuudessa lähteväsi ulkomaille opiskelijavaihtoon, kielikurssille, harjoitteluun tms.?

- 1 Ehdottomasti en
- 2 En osaa sanoa
- 3 Mahdollisesti
- 4 Kyllä, ehdottomasti
- 5 Kyllä, olen jo tehnyt lähtöön liittyviä järjestelyjä

35. Oletko opiskellut ja/tai ollut harjoittelussa ulkomailla?

Huom. kysymys koskee ainoastaan toisen asteen oppilaitoksessa (lukio/ammattillinen peruskoulutus) opiskelun jälkeisiä opintoja ulkomailla!

- 1 Kyllä
- 2 En

(Jos vastasit "kyllä", vastaa seuraaviin kysymyksiin. Jos vastasit "ei", siirry seuraavalle sivulle kysymykseen 40.)

36. Mitä opiskeluusi ulkomailla sisältyi? Kuinka monta kuukautta?

Täytä kaikkiin sinua koskeviin kohtiin
kuukausien lukumäärä.

	kuukautta
- Osallistuin kotimaisiin opintoihini liittyvään opetukseen	
- Olin kielikurssilla	
- Olin harjoittelussa	
- Olin ulkomaisen korkeakoulun tutkinto-opiskelija	
- Muu (kesäkoulu tms.)	

37. Missä maassa olet ollut opiskelemaan kaikkein pisimpään ja kuinka monta kuukautta?

maa: _____

kuukausien lukumäärä _____

38. Kuinka rahoitit (pisimmän) opiskeluun liittyvän ulkomailla oleskelusi?

Arvioi summa (euroa), joka sinulle oli KUUKAUTTA
kohden käytössäsi seuraavan jaottelun mukaisesti.

	euroa/kk
- vanhempien/sukulaisten tuki	
- säästöt aiemmista palkkatuloista	
- palkkatulot ulkomailla opintojen ohella tehdystä työstä	
- stipendi/laina kohdemaasta	
- EU-stipendi/avustus	
- kotimainen opintolaina	
- kotimainen opintoraha	
- kotimainen stipendi tms.	
- muu	
Yhteensä	

39. Olitko ulkomailla opiskelemaan jonkin vaihto-ohjelman tms. kautta?

Merkitse kaikki sinua koskevat vaihtoehdot.

- 1 ERASMUS/ TEMPUS
- 2 LINGUA
- 3 muu EU-ohjelma
- 4 NORDPLUS
- 5 muu, mikä _____
- 6 en ollut ulkomailla minkään ohjelman kautta ("free mover" tms.)

6. Taustatiedot

40. Mikä on syntymävuotesi?

41. Sukupuoli

- 1 Nainen
- 2 Mies

42. Mikä on perhemuotosi?

- 1 Asun yksin omassa taloudessani (tai soluasunnossa)
- 2 Asun puolison kanssa (avo- tai avioliitossa/ rekisteröidyssä parisuhteessa)
- 3 Asun yksin lapsen/lasten kanssa
- 4 Asun puolison ja lapsen/lasten kanssa
- 5 Asun vanhempien luona
- 6 Asun yhteistaloudessa tai "kimppakämpässä" (yhteinen vuokrasopimus)
- 7 Muu, mikä _____

43. Jos sinulla on lapsia, kuinka monta lasta sinulla on?

Jos sinulla on lapsia, kuinka vanha nuorin lapsesi on?

_____ vuotta

44. Onko sinulla jokin opiskelua haittaava pitkäaikainen sairaus tai vamma?

- 1 Ei
- 2 Kyllä

45. Mikä on vanhempiesi koulutus?

Merkitse korkein loppuunsaatettu koulutus.

	isä	äiti
1 Kansa-, keski- tai peruskoulu		
2 Ylioppilas		
3 Ammatillinen tutkinto		
4 Opistotutkinto		
5 Alempi korkeakoulututkinto		
6 Ylempi korkeakoulututkinto		
7 Yliopiston jatkotutkinto		
8 Ammattikorkeakoulututkinto		
9 Ylempi ammattikorkeakoulututkinto		
10 En tiedä		

46. Onko isäsi/äitisi

	isä	äiti
1 Työelämässä		
2 Työtön/lomautettu		
3 Eläkkeellä		
4 Muista syistä työelämän ulkopuolella (esim. kotiäiti/-isä)		
5 Kuollut		
6 En tiedä		

47. Mikä on isäsi ja äitisi nykyinen tai viimeisin ammatti?

	isä	äiti
1 Johtaja tai ylin virkamies		
2 Erityisasiantuntija (esim. opettaja, lääkäri, tutkija)		
3 Asiantuntija (esim. sairaanhoitaja, kiinteistövälittäjä)		
4 Toimisto- tai asiakaspalvelutyöntekijä		
5 Palvelu-, myynti- tai hoitotyöntekijä		
6 Maanviljelijä, metsätyöntekijä tms.		
7 Rakennus-, korjaus- tai valmistustyöntekijä		
8 Prosessi- tai kuljetustyöntekijä		
9 Muu työntekijä		
10 Sotilas		
11 En tiedä		

48. Kommentteja kyselystä ja sen teemoihin liittyvistä asioista

Kiitos vastauksistasi!

Opetusministeriön julkaisuja -sarjassa vuonna 2006 ilmestyneet

- 1* Toiminta- ja taloussuunnitelma 2007–2011
- 2 Selvitys Suomen IB-lyoppi-laiden koetuloksista ja IB-tutkinnolla korkeakoulu-ihin sijoittumisesta
- 3 Kuka ostaisi sivistystä; Raportti kirjastopalveluiden määrittelystä sopimusohjausjärjestelmässä
- 4 Korkeakouluopetus kestäväksi; Opas YK:n kestävää kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmentä varten
- 5 International Evaluation of the National Archives Service of Finland
- 6 Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus; Opetusministeriön toimenpideohjelma 2006–2010
- 7* Opetusministeriön hallinnon alan ammattikorkeakoulujen EU:n rakennerahastohankkeiden laadun arviointi aluevaikutusten kannalta
- 8 Koulutus ja tiede Suomessa
- 9 Suomi, Aasia ja kansainvälinen yhteistyö
- 10 Liikuntatoimi tilastojen valossa; Perustilastot vuodelta 2004
- 11 Opetusministeriön toimintakertomus 2005
- 12 Tekijänoikeudella suojattujen aineistojen käyttötarpeet oppilaitoksissa
- 13* Lika tillgång till konst och kultur; Undervisningsministeriets åtgärdsprogram 2006–2010
- 14 Utbildning och forskning i Finland
- 15 Education and Science in Finland
- 16 Bildung und Wissenschaft in Finnland
- 17 L'éducation, la formation et les sciences en Finlande
- 18 Ammattien kutsu; Ammattikorkeakoulut ja estetiikka
- 19 Participating student – co-active School
- 20 Suomi-koulujen toimintaedellytysten kartoitus
- 21 Raportti kuntien erityisliikunnan tilanteesta vuonna 2005
- 22 Perusopetuksen opetussuunnitelmauudistus 2004–2006 ja yrittäjyyskasvatuksen kehittäminen
- 23* Audiovisuaalisen alan verkko- ja virtuaalipalveluiden kartoitus; Seurantaraportti
- 24 Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko eduskunnalle
- 25 Statsrådets utbildningspolitiska redogörelse till riksdagen
- 26 OECD/IMHE – Supporting the contribution of higher education institutions to regional development; Self-evaluation report of the Jyväskylä region in Finland
- 27 Koulutus ja kulttuuri 2005. Opetusministeriön vuosikatsaus
- 28 Education and Culture 2005. Ministry of Education annual report
- 29 Utbildning och kultur 2005. Undervisningsministeriets årsöversikt
- 30 Yliopistot 2005; Vuosikertomus
- 31 Universities 2005; Annual Report
- 32 Universiteten 2005; Årsberättelse
- 33 NOSTE-ohjelman vuosiraportti 2005
- 34 Muodostetaan Radio- ja televisioarkisto; Kansallinen audiovisuaalinen muistiorganisaatio
- 35 Tekijänoikeudella suojattujen teosten käyttö ja käyttötarpeet valtionhallinnon sisäisessä tiedotuksessa
- 36 Aikuiskoulutuksen vuosikirja; Tilastotietoja aikuisten opiskelusta 2004
- 37* Yliopistotilastot 2005; Taulukoita KOTA-tietokannasta
- 38* Universitetsstatistik 2005; Tabeller ur KOTA-databasen 2005
- 40** Opetusministeriön hallinnon alan rakennerahastohankkeet 2000–2005
- 41 Teachers and trainers in Finland
- 42 Ammattikorkeakoulut 2005; Taulukoita AMKOTA-tietokannasta, Yrkeshögskolorna 2005; Tabeller ur AMKOTA-databasen
- 43 Yksitoista askelta luovaan Suomeen; Luovuusstrategian loppuraportti
- 44 Kirjaston kehittämisohjelma 2006–2010; Kirjasto maaseudun ja taajamien monipalvelukeskuksena
- 46 Televisio-ohjelmat opetuksessa; Televisio-ohjelmien opetuskäytön lisensiointi digitaalisessa ympäristössä
- 47 Luovien alojen yritystoiminnan kehittäminen; Verkostomainen toimintamalli -selvitys
- 48 Tulevat tohtorit; Jatko-opiskelijoiden kokemukset ja arviot tohtorikoulutuksesta 2005

* Ei painettu, vain verkossa

** Maksuton julkaisu, tilaukset opetusministeriö, EU-rakennerahastot, puhelin (09) 160 77263

Julkaisut sähköisenä osoitteessa www.minedu.fi/julkaisut

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Julkaisumyynti / Bokförsäljning

Yliopistopaino / Universitetsstryckeriet
PL 4 / PB 4 (Vuorikatu 3 / Berggatan 3)
00014 Helsingin Yliopisto / Helsingfors Universitet
puhelin / telefon (09) 7010 2363
faksi / fax (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi
ISBN 952-485-258-5 (nid.)
ISBN 952-485-259-4 (PDF)
ISSN 1458-8110

Helsinki 2006